

Lelkipásztor

Evangelikus
Lelkeszi
Szakfolyóirat

65. évfolyam 5. szám
1990. május

Szólj Uram! Hallja a Te szolgád...

Nem hiábavaló
Dr. Hafenscher Károly 144

Evangelikusok a nagyvilágban

Curitiba 1990 Találkozópontra — *Breboszyk Éva* 145

Kitekintés az ökumené világába

Lelkeszi szolgálat külföldön élő magyarok között
Gémes István 146

A 4. Magyar Ökumenikus Találkozó
zárónyilatkozata 148

Lelkesz-szemmel

Evangelikus sajátosságaink az egyházi zenében
Gáncs Aladár 149

Tanít az egyháztörténet

† Professzor Adolf Köberle — *Lehel Ferenc* 151

A teológia szomszédságában

A mai magyar társadalom problémái a szociológia
nézőpontjából — *Andorka Rudolf* 153

Zsákutcában a magyar ifjúság?
Kamarás István 155

Fórum

40 évvel ezelőtt feloszlott Lelkeszegyesületünkről
Scholz László 160

Győzhetetlen egyház — *Scholz László* 162

A Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület
Nyilatkozata 163

Gyülekezeteink strukturális kérdéseiről
Dr. Koczor Miklós 165

A Hartai gyülekezetéről — ma
Szabó Vilmos Béla 167

A Pest környéki szlovák evangelikusok
kegyességéről — *Cselovszky Ferenc* 169

Igehirdető műhelye

Pünkösöd I. — *Krähling Dániel* 171

Pünkösöd II. — *Szabó Vilmos* 172

Szenháromság ünnepe — *Balikó Zoltán* 173

Szenháromság utáni 1. vasárnap — *Tekus Ottó* 174

Szenháromság utáni 3. vasárnap — *Ribár János* 175

Gyülekezeti szolgálat — lelkeszi közélet

Tanuljuk (tanítsuk) meg énekeskönyvünk új énekeit
Sulyok Imre 177

In memorias professorum meorum
Györi János 177

† Molnár Gyula — *Labossa Lajos* 179

Szabad szombat — *Madocsi Miklós* 180

90/5

Nem hiábavaló

**„ezért szeretett testvéreim
legyetek szilárdak, rendíthetetlenek
buzgókodjatok mindenkor az Úr
munkájában, tudván, hogy fáradozástok
nem hiábavaló az Úrban”**

1 Kor 15,58

A hiábavalóság érzése nincs távol a lelkészekről sem. Ez az életérzés nem idegen tőlünk és általában a mai értelmiségtől sem. Megkísért fiatalokat és öregeket, aktív szolgálatban állókat és nyugdíjasokat egyaránt, a legkülönbözőbb beosztásban szolgálókat, s ha hatalmába kerít elszomorít, kedvünket szegi, legyőr, üressé teszi lelkünket, értelmetlennek tüntet fel mindent, megbénítja munkakedvünket is. Szörnyű szó: hiábavaló. Segítség, jótétemény ennek tagadása: Nem hiábavaló. A görög eredeti sokjelentésű: kenos=üres, haszontalan, hatástalan, eredménytelen, alaptalan, hiábavaló. Valamennyi jelentése izlelgetésre méltó. Pál ezzel a kifejezéssel zárja veretes szavait itt, a feltámadás himnuszában (1 Kor 15). Ugyanebben a fejezetben már többször használta. Így írt: „Isten kegyelméből vagyok, aki vagyok, hozzám való kegyelme nem lett hiábavaló” (10.v.) Ha a Krisztus nem támadt fel, üres (kenos) a mi igehirdetésünk, de üres (hiábavaló) a hitetek is” (14.v.). Krisztus feltámadása nélkül semmit sem ér a hitünk, bűnbocsánat nélkül bűneinkben vagyunk, elvesztünk, minden embernél szájalomra méltóbb becsapott emberek vagyunk. Amde Krisztus feltámadt (20.v.) és ezért nem hiábavaló fáradozásunk sem. Ami e fejezetben a 20. és 58. vers között van az mind alapozás, megindoklása annak, hogy miért nem hiábavaló szolgálatunk az Úrban.

A hiábavalóság érzése, ami ellen küzd Pál éppen nem az ostobák, felületesek, műveletlenek, lusták kísértése. Sőt: éppen a tanulaké, olvasottaké, tapasztaltaké, mély érzésűeké, sokat dolgozóké. Az Ószövetség Prédikátora mindent hiábavalóságnak tart, pedig bölcs embernek ismerik, sokat próbált, sok mindent látott, széleslátókörű ember. Fárasztja az élet, hatalmába keríti a vanitatum vanitas életérzése. Csak az istenfélelem oldja fel kiábrándultsága bénaságát és ezért mer még tanítani könyvének utolsó versei szerint. Goethe Faustja dolgozószobájában tépelődve gondolja végig haszontalannak vélt, hiábavaló életét. Nyugtalanul sorolja a tudományokat, amiken végigrágta magát: „Nos hát a filozófiát, jogtudományt és medikát s oh jaj a teológiát mohón buzogva tanultam át s szegény bolond én! Itt vagyok és bölcsességem nem nagyobb” Az egzisztencialista Camus a mi korunkban az ember tragédiáját Szisziüfosz mítosza megelevenedésének tartja. Legfeljebb tiszteletre méltón, tragikus heroizmussal görgeti fel újra meg újra a követ, de attól a perctől kezdve, hogy tudja sorsát elkezdődik tragédiája. Hiábavaló az élete. Képzeltetjük akár boldognak is, valójában azonban szomorú

ember, naponta átéli, hogy minden hiábavaló. A múlt század poétája még így kiálthatott fel: „Az nem lehet, hogy annyi szfv hiába ontá vért...” de e század költője már úgy válaszol rá: „az lehet”. S ebben benne van egy nemzet tragédiája, csalódása, kiábrándultsága, nemcsak emberekben, de még a gondviselő Istenben is. Ez a legmélyebb mélység amire csak valaki eljuthat. Gyakran ide jutunk: hiábavaló. A mi korunkban, a mi nemzedékeinknek, lelkészeknek valóságos jótétemény Pál szava: „Nem hiábavaló fáradozástok az Úrban”. Buzdításában, bizonyágtételeiben Pál újra meg újra visszatér a hiábavalósággal szemben folytatott küzdelméhez: Másoknál is érdekli ez az ügy és magát is figyeli. Kíváncsi, hogy a kíséző nem ejtette-e csapdába gyülekezetét és „nem lett-e hiábavaló a mi fáradozásunk” 1 Thesz 3,5. A galatáknak így ír: „A mi evangéliumhirdetésünk nem volt hiábavaló nálatok” Gal 2,2. Kedvenc gyülekezetének a filippibelieknek testamentumában vallja: „Ha az élet igéjére figyeltek, úgy nem futottam hiába és nem fáradtam hiába” Fil 2,16. A ránk maradt második Kor. levélben, ahol oly sok bajt és nyomorúságot hoz elő az apostol, szeretettel int: „úgy éljete, mint, akik nem hiába kaptátok/vettétek Isten kegyelmét” 2 Kor 6,1.

Mondatunk titka a kifejezésben van: az Úrban. Ahogy az öröm titka is ez „Örüljete az Úrban mindenkor, ismét mondom örüljete” Fil 4,4. — ugyanúgy a hasznos, tartalmas, értelmes munkának is titka az Úrban van.

Kívánom és azért imádkozom, hogy hitre bátorodjék sok útkereső bizonytalankodó fiatal szolgatársunk, teológus hallgatónk, levelező testvérünk: nem hiábavaló ez a szolgálat az Úrban.

— hogy hálával teljék meg a szfve sok idős, szolgálatban megfáradt lelkésztestvéremnek: nem volt hiábavaló egy élet munkája, még ha emberektől kevés elismerést kaptak is.

— hogy sok, még aktív szolgálatban égő, napi gondok között fuldokló magányos lelkész megbizonyosodjék: nem hiábavaló lelkési munkája.

— hogy sok nyugdíjas, panasz helyett áldaná az Urat, aki szolgálatára méltatta: nem volt hiábavaló a keservesnek tűnő életút.

— szórványpapok, vasárnaponként 5-6-szor prédikálók, nem hiábavaló ez a fáradozás! Városi aszfaltot koptatók, hívek után járók, segédlelkészek és paróchusok, esperesek és püspökök, hallgatók és tanárok ne higgyetek a Prédikátornak, Faustnak, Camusnak, de még mai költőknek se! Ne higgyetek rossz hangulatotoknak, keserves tapasztalatoknak, a Feltámadotról bizonyágot tevő apostolnak higgyetek: Fáradozástok nem hiábavaló az Úrban! És mivel az igaz, azért jogos a biztatás: Szeretett Testvéreim! Legyetek szilárdak, rendíthetetlenek, buzgókodjatok mindenkor az Úr munkájában!

Ha jogosnak tűnő pesszimizmusunk helyett Urunk kerít hatalmába, úgy beteljesedhet rajtunk is a próféta szó: „Elfáradnak és ellankadnak az ifjak, még a legkiválóbbak is megbotlanak, de akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a sasok, futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el.” Ézs 40,30-31

H.K.

CURITIBA

1990

Találkozópont

Nem könnyű dolog az LVSZ 8. nagyü-léséről cikket írni, amikor a rendszeres olvasó már annyi mindent olvashatott a találkozó előadásairól, döntéseiről, ma-gáról az országról és az egész hangulatá-ról. Mégis megkísérlem benyomásaimat és gondolataimat továbbadni. Remé-lem, hogy ezzel is gazdagítom az eddig kialakult képet erről a talán kissé méltat-lanul háttérbe szorított találkozóról. Nem lenne jó, ha a hazai események és változások elvonnák figyelmünket a vi-lág evangélikusságáról és beszűkülénk. Ez a veszély fennállt Curitibában is, ahol a dél-amerikai küldöttek panaszták, hogy a kelet-európai forradalmak el-nyomták a 3. világ kiáltását.

Találkozási pont lett Curitiba. Ta-lálkozás egy kontinensnyi országgal, a 3. világ tipikus problémáival: az előa-dás, a szegénység, munkanélküliség, a hajléktalanok kicsiben nálunk is megle-vő itt azonban óriásivá duzzadt gondja-ival. Brazíliában az egyház számára lét-kérdés lett a *nyitás szociális téren* a sze-gények felé, a misszió a nem keresztyén vallások és szekták kihívásával szem-ben. Itt most sokkal nehezebb az evan-gélium helye meghirdetése a gazdagok-nak (hogy őket cselekvésre indítsák) mint a szegényeknek, akik szinte isszák az evangéliumot.

Találkozás volt ez a tíz nap a felsza-badtás teológiával is. A bibliakörök munkájában, — amelyeket az e teológi-ában járatos katolikus lelkészek is ve-zettek —, erős hangsúlyt kapott a meg-látás: Isten a szegények, az elnyomottak pártján van. Sajnálatos, hogy ennek mé-lyebb teológiai vetületei nem kaptak na-gyobb teret az előadásokban, vagy meg-hívott dél-amerikai teológus szájából. A brazil egyház bemutatkozó estjén túl-menően alig kaptak hangot a helyi problémák és gondok, a környezetszennye-ződés, kizsákmányolás stb. Ennek oka talán az is, hogy a struktúraváltás körü-li egyezkedések és viták megterhelték a légkört.

Érthető módon fordult az érdeklő-dés a *kelet-európai változások* felé. A főtitkár beszédétől kezdve minden előa-dásban kitértek erre, a sajtótájékoztató-tól külön fórumig sok alkalom volt az informálódásra. Nem véletlenül, hiszen ez a régió minden eddigénél nagyobb számban képvisellette magát Curitibá-ban. Fanyar humorral jegyezte meg az egyik közép-európai delegátus, hogy lám a földgömb másik felén kell találkoznunk szomszédainkkal és felfedezni a közös sorsot és problémákat. *Remél-jük, hogy a kölcsönös bizalmatlanság és félelem vasfüggönye a testvéregyházak között is lehullott.* Nagy élményt jelen-tett a találkozás a *baltikumi egyházak* küldötteivel. A nagyütlés az ő indítvá-nyukra határozatot fogadott el a Balti-kum államairól, amelyben támogatja e népek küzdelmét a szabadságért és ön-rendelkezésért. A testvéri beszélgeté-sekben, az istentiszteleti és úrvacsorai közösségben lett láthatóan valóságossá az a közösség és egység, amelyről az új alapszabály III/3-as pontja így fogal-maz: az LVSZ azon egyházak közössé-ge, amelyek... szószék és úrvacsora-közösségben állnak egymással.”

Nem volt könnyű konszenzusra jut-ni. Egy ilyen világtalálkozó újra meg új-ra felveti a lutheránus öntudat, önértel-mezés kérdését. A más felekezetekkel folytatott dialógusok is megkívánják, hogy a tagegyházak együttesen vállalja-nak kötelezettségeket. Mit jelent a koinonia, a szorosabb közösség a lutherá-nusok között? Ez a kérdés már Buda-pesten is élesen vetődött fel Dél-Afrikával kapcsolatban. Az egész problémához igen jó bibliai és teológiai áttekintést nyújtott a strassbourgi Öku-menikus Intézet tanulmánya amelyet a résztvevők kézhez kaptak: „Communio-Koinonia” címen. Ezzel szemben egye-sek félelme is kifejezésre jutott, hogy így egy erősen centralizált „super-church” jön létre.

A *teológiai szempontok* mellett gyakorlati érvek is a változást sürgették, a költségek radikális csökkenését, pl. a genfi központ személyi redukálásával, az eddig önálló bizottságok beolvasztá-sával a tanácsba. Az új testületben a dé-li félgömb egyházai magasabb számban képviseltetik magukat. Az egykori missziói egyházak joggal igénylik, hogy a testvériség alapján egyenlő részt kap-janak a felelősség hordozásában, a dön-tésekben is. Ez annál inkább fontos, mi-vel az evangélikusok száma Európában

statisztika szerint stagnál, egyes orszá-gokban fogy, a harmadik világban pedig növekszik.

A *statisztika* egyébként is nagy sze-repet játszott a vezető testületek tagjai-nak megválasztásában. Nem kis bonyo-dalmat okozott, hogy mindenhová kellő számban kerüljenek be nők, fiatalok és „laikusok”. Véleményem szerint túlsá-gosan sok idő ment el ezekre a szervezeti kérdésekre és a hozzáállások nem mindig tükrözték a testvériség és közös-ség légkörét. A *nagyütlés* témáját és az *előadásokat* is háttérbe szorította a struktúra kérdése és korlátozta a rövid idő. Ennek tudható, hogy az egy főelő-adáson és a norvég miniszterelnök asszony előadásán kívül az altémák elő-terjesztései nem a plenáris üléseken hangzottak el mint Budapesten, hanem az egyes szekciókban. Így ezek csak írásban váltak hozzáférhetővé a nagy-többség részére.

Meghallottam mépem kiáltását — a közösségben való életért. Ez volt az el-ső szekció témája, amelyben én is részt vettem. Egy indiai professzornő: *Prasa-na K. Samuel* és *Manas Buthelesi* dél-afrikai püspök tartották az előadásokat. Az utóbbi igen magas szintű, gondolkodásra ösztönző volt. A közösségben való élet próbálja meg igazán az egyén szabadságát. A valódi közösség a ke-reszt alatt él... Csak akkor vagyunk va-lóban szabadok, ha önként döntünk úgy, hogy a másokkal való együttélés miatt és az irántuk érzett felelősségből követ-kezően bizonyos dolgokban le tudunk mondani szabadságunkról.” (13.o.) Ez a konklúzió érvényes a karizmák és az „Amt” (a szervezett egyház) kapcsola-tára. Érdekes a bibliai és történeti átte-kintés, amit a témával kapcsolatban ad. Sajnos a csoportos megbeszélésekre és közös munkára inkább az informatív jelleg volt érvényes, a mélyre hatoló teológiai munkára kevés idő jutott.

Nagyont *tetszett* az előadások kö-zül utólag olvasva Jaan Kiiivit észt lel-kész előterjesztése. Ez a 2. szekcióban hangzott el „Az evangélium a szekulá-ris világban” címmel. Közel áll hozzánk problémafelvetése már csak a hasonló társadalmi-politikai helyzet miatt is. Hogyan találja meg az egyház feladatát és szerepét ma Kelet-Európában a kü-lönböző elvárások feszültségében? Kii-ivit szerint az egyházak keleten is, egy-re inkább egy pluralista, nyugatias stflu-sú társadalommal konfrontálódnak. Erős az ösztönzés a szekuláris társada-

lom részéről, hogy az egyház az erkölcsi, morális hiány pótlását vállalja fel és a nemzeti-kulturális hagyományokat erősítse. Az egyháznak azonban a megváltásból adódóan küldetése van Istentől. *Új lehetőségek adódnak az evangélizációra és a misszióra.* Az egyház Isten jelenvalóságának jele a világ számára. A szekuláris világ nem zárt, hanem nyitott a Szentháromság Isten számára és munkálkodása felé. Át kell gondolni ismét Luther kétféle kormányzásról szóló tanítását, az egyház és az állam kapcsolatát — zárja végül Jaan Kiivit gondolatébresztő előadását.

Még jóval a nagygyűlés előtt, egy LMK-n, beszélgettünk a megadott témákról és már akkor felvetődött ami Curitibában beigazolódtott — hogy nagyon sok ez az anyag. Fennáll a veszély, hogy mindent egyszerre akarunk megoldani, másrészt általánosságoknál nem jutunk tovább. Az egységre és egyetértésre való törekvés gyakran sablonosította a válaszokat a felvetett kérdésekre, amint ezt a világgyűlés „Üzenet”-ének megfogalmazása is példázza helyenként. A témák sokasága és az idő rövidsége nehéz helyzetbe hozta a szakembereket, így nagy előrelépésről nem beszélhetünk.

Rendkívül izgalmas témák, mint a lutheránus teológia és egyház útja a vallási pluralizmus világában, az egyház szociális missziója a 3. világban, a felszabadítás teológia evangélikus értelmezése stb. még további utómunkát kívánnak. Úgy érzem, a 3. világ teológusainak és gyülekezeteinek nagyon sok mondanivalója van a századvég evangélikus egyházainak. Érdekes rájuk figyelni. Mít lehet „Curitiba '90”-ből a szolgálatban hasznosítani? Talán az előzőekben sikerült erre is válaszolni. Jó volna, ha azt a nyitottságot és érdeklődést, ami ott megnyilvánult Kelet-Európa felé át tudnánk venni a 3. világ felé. Jó volna jobban figyelni Isten népének kiáltására, hogy együtt átélhessük az ÚR szabadítását.

Brebovszky Éva

Lelkeszi szolgálat külföldön élő magyarok között

Külföldre kerülésem után néhány hónappal arra kértek meg, többségükben már évtizedek óta külföldön élő és dolgozó kollégáim, hogy tartsak előadást „A menekültek között végzett igehirdetés néhány alapkérdése” címmel. Az előadás ugyan 1957. márciusában igen nagy visszhangot kapott, mégis most is röstelllem azt a felelőtlen gondatlanságot, amellyel akkor – külföldi pályám kezdetén – már alapkérdésekről értekeztem. Mivel nem akarok 34 év múltán ugyanabba a hibába esni, legfeljebb – a felkérés értelmében – csak kísérletet teszek arra, hogy bevezessek a külföldi lelkeszi szolgálatba, nem tagadva annak szubjektív jellegét. Mindenekelőtt azonban a cím két fogalmát kell leszűkítenem.

1. *A külföld fogalmát Nyugat-Európára korlátozom.* Bár alkalmam volt több ízben az észak-amerikai kontinensen végzett munkába betekinteni, sőt tíz éves szolgálatom a kontinens déli feléhez kötött, mégsem szeretnék most velük foglalkozni. Egyrészt azért nem, mert sokkal több helyismerettel kellene ahhoz rendelkezni, hogy – főleg Észak-Amerikához – hozzászóljak. Másrészt a dél-amerikai tökéletesen más világot kellene ahhoz közelebb hozni és bemutatni, hogy az európai olvasó minden tendencia nélkül tudjon a mondottakra figyelni és a hallottakat helyesen értékelni. Viszont elég általános ismereteim vannak a Nagy-Britanniában, a skandináv államokban, Nyugat-Németországban, Svájcban és Ausztriában máig is folyó munkáról. A következőkben tehát külföldön mindig ezek az említett nyugat-európai országok értendők.

2. *A magyarok kategóriája is behatárolásra, illetve magyarázatra szorul.* Eltekintve attól, hogy hogyan válaszolunk az időnként hevesen vitatott kérdésre: ki a magyar? – disztingválunk kell hármas vonatkozásban is.

a) Nem minden magyar tartozik a szolgálati területünkhöz. Munkánk a külföldön élő magyar evangélikusokra irányul elsősorban. Ez tehát azt jelenti, hogy mivel külföldön kb. ugyanaz a felekezeti megoszlás aránya, mint Magyarországon, a kettő-négy (hat?) millió nyugaton élő magyar európai részre eső megfelelő

számának kb. 4-5 százaléka a tulajdonképpeni vizsgálódásunk tárgya munkánkban. Hogy pontosan hányan élünk, magyarok, Nyugat-Európában, azt igen nehéz statisztikailag megragadni. Talán az egyes országok egymástól eltérő statisztikai kérdéseinek összevetéséből megközelítőbb kép keletkezhetne. Például figyelembe kellene venni az ilyen kategóriákat, mint: népi, faji hovartartozás, családi életben használt nyelv, milyennek vallja magát érzelmileg, milyen nemzetiségűek voltak a szülei stb., stb. Ilyen objektív felmérés hiányzik, csak „pártos” felméréseink vannak eddig, akár jobbról, akár balról.

b) Mégsem korlátozódik a munkánk a nyugati magyaroknak csupán négy-öt százalékára. Otthon talán furcsán hangzik, de a vizsgálódásunk tárgyát képező országokban összesen egy gyülekezet van – az angliai –, amelynek lelkesze csak evangélikusokat gondol. Vele párhuzamosan dolgoznak magyar nyelvű református és római katolikus lelkeszek is, a saját gyülekezeteikben. Összes többi lelkeszünk felekezetiileg vegyes, főként protestáns jellegű gyülekezeteket gondol. Ez megfelelő megkötésekkel Ausztriára is ugyanúgy vonatkozik, mint a „legvegyesebb” skandináviai vagy nyugat-németországi munkára. Ez azt jelenti tehát, hogy a négy-öt százalék erőteljesen kibővíti, ugyanakkor azt is, hogy az evangélikus elem számszerűleg mindenképpen a második helyre szorul, a többségben lévő reformátusok mögé. Munkánk tehát – a nagygeresdi egyezmény hallgatólagos tudomásul vételével – kiterjed az itt élő magyarságnak körülbelül az egyharmadára.

c) Azonban ezt is újra meg kell vizsgálnunk és rájövünk arra, hogy itt is behatárolásra van szükségünk. Ezt pedig az idő folyamán hozzánk érkezett „emberanyag” kívánja meg. *A második világháború után itt maradtak túlnyomó többsége szinte automatikusan érintkezésbe lépett az egyházakkal és ezt a kapcsolatot meg is tartotta.* Hiszen számára akkor egyedül ők jelentették az anyanyelv használatát és közösségi igénye kielégítését. De ezen túl is, általában tőlük kapott lakást, állást és keresetet, sőt kártérítést vagy legalábbis ők segítették át ezekben. Mindez csökkent mértékben elmondható még az ún. „56-osról” is, bár ő már egészen megváltozott egyházzszemlélettel – vagy semmilyenel – érkezett ide. De ezt a gyökeres változást igazában a később ki-rajzottak éreztették velünk! Alapszabályként mondhatjuk tehát, hogy minél később érkezett valaki, annál lazább volt a kapcsolata az egyházzal otthon és ez kijövetelével sem változott. Legtöbbször az első szociális segély, használt ruha, bútor átvételével, esetleges állás- és lakásközvetítéssel gyakorlatilag meg is szűnt.

Ezt a helyzetet változtatta meg szintén alapjaiban a nyolcvanas évek közepétől erőteljesen megindult *erdélyi kivándorlás*. Az Erdélyből jöttekről is külön tanulmányt lehetne írni. Itt csak azt jegyezzük meg, hogy megérkezésükkel kicsit visszabillentették azt a negatív fejlődést, amelyet az előbb említették okoztak.

Mindezek alapján tehát abból indulhatunk ki, hogy a *nyugati magyarság* *kerék egyharmadának szolgálata* a feladatunk. Ezt azonban egy további tényező kérdéssé teszi: a csak magyar vagy magyar lelkigondozásban is állók kicsi és területileg egyenlőtlenül elosztott száma. Mert, míg a skandináviai munkában egy főállású, egy mellékállású, két időnként besegítő munkás áll, addig Nyugat-Németországban egy teljes német gyülekezeti munkája mellett magyarul is dolgozó lelkész van. S bár magyarjaink többsége nagyvárosokban tömörült és így bizonyos magyar súlypontok is kialakulhattak – gondolhatunk például a nyugatnémet Münchenre, Stuttgartra, Hamburgra, Essenre és Wolfsburgra – mégis egy-egy lelkészünk, aki ezekben a központokban dolgozik, a környező, néha száz vagy még több kilométert átfogó környéket is figyelembe kell venni, ha már igazán gondozni amúgy sem tudja. Reálisan tehát abból kell kiindulnunk, hogy az ezen országokban élő magyaroknak körülbelül 15-20 százalékát érjük el a munkánkkal.

Kiknek szolgálunk külföldön?

Mindenkinek, aki szolgálatunkat igényli, kéri és él vele. A magunk részéről általában nem teszünk semmi különbséget. Ez azonban távolról sem jelenti azt, hogy ne lennének különbségek az embereink között. Néhányra feltétlenül figyelni kell.

a) Elsőnek említeném az *emigrációs hullámot*, amely ide sodorta embereinket. Stuttgarti gyülekezetünkben a következő képviselőket találjuk: egyre fogy a háború utáni egykori táborlakók csoportja, az ún. *45-ösök*. Az *56-osokat* szinte nem találjuk közöttük. Ennek oka többek között az, hogy az itteni főiskolákra és nagy vállalatokhoz (Daimler, Bosch, Porsche, Siemens) kerülő jobbra fiatal fiúk voltak, akik itt többnyire helyeket vettek feleslegül és ezzel – szerencsés esetben – esetleg beépültek egy németajkú gyülekezetbe. Így elkerülhettek a mi közösségünk vonzásából. A *hatvanas és hetvenes* években kikerültek arányszáma igen nagy, még akkor is, ha az előbb elmondottakat figyelembe vesszük, ami az egyházhoz való viszonyukat illeti. Mint említettük nagy az *erdélyiek* számaránya. Magamat a *visszavándorlók csoportjához* sorolom. Olyanok vagyunk tehát, akik általában tengerentúlra vándoroltunk ki, majd – hosszabb-rövidebb idő után – szakmai és hivatásbeli szempontok miatt visszatértünk Európába.

Nem hagyhatjuk említés nélkül azokat a magyar protestánsokat, akik a *Bácskából* ún. vendégmunkásokként jöttek ide, főleg a *hatvanas* években. Velük újra kitágul az általunk leszűkített kör, hiszen ők nem tartoznak a tulajdonképpeni nyugateurópai magyar diasporához. Ugyancsak említsük meg röviden a Magyarországról *kitelepített svábokat*. S bár nekik sikerült – már amennyire – a helyi német gyülekezetekbe való beépülés a legjobban, mégis mindig akad közöttük olyan, aki ószinte vágytól, és olyan is, aki a nosztalgiától úzve, keresi a közösségünket.

Munkánkat mindenkinek felajánljuk, s ez vonatkozik a már külföldön született vagy itt felnőtt fiataljainkra is. Erre a komplex kérdésre most itt nem térhetünk ki. Fontos azonban néhány szempont megemlítése. A tengerentúli országokkal ellentétben, európai magyar közösségeink nem alkotnak *kolóniákat*. Nem adnak tehát tartást a fiatalnak és nem kényszerítik arra, hogy főképpen magyar közegben mozogjon. Szervezett magyar iskoláink nincsenek, eltekintve a Burg Kastl-i magyar gimnáziumtól, ahol magyar nyelvet és kultúrát tanulna, illetve szerezne a fiatal. S a megváltozott politikai helyzet ellenére is utópisztikusnak tartom a külföldi magyar iskolák megszervezésének nemrég elhangzott javaslatát. Az egyes országok iskolái más nyelvvél és kultúrával ismertetik meg a fiatalat. Mégsem vagyunk ennek a ténynek, mint valami végzetnek a kiszolgáltatottjai. Azon túl, hogy továbbra is a szülői ház tehet a legtöbbet a magyarnak maradásért és vitathatatlanul nagy szerep jut itt a legerősebb külföldi magyar szervezetnek, a Magyar Cserkészszövetségnek – gyülekezeteink is sokat tehetnek ezen a téren. (Stuttgarti ökumenikus modell c. tanulmányomra szeretnék utalni, amelyben ezzel a kérdéssel bőven foglalkoztam.) Gyülekezeteink nem mondanak le a második generációról, bár mindig újra meg újra tudatosítani kell magunkban az érte vállalt felelősségünk elkövetését.

b) Második különbségként kell megemlítenem a *különböző felekezeti hátteret*, amelyből embereink jönnek. Bevallom, sok bölcsesség kell ahhoz, hogy az itt lappangó konfliktus-lehetőségeket kiküszöböljük. Ennek egyik legfontosabb feltétele a másik megbecsülése. Aki nálunk polemikus-apológikus álláspontból kiindulva akar dolgozni, az elvesztette a játszmat. Ugyanilyen fontos feltétel az egymástól való tanulás készsége. Harmadik pedig a – furcsán hangzik ugyan – kompromisszumokra való hajlandóság, amely a különbségek nemkiélézésében és az azonosságok hálás kiemelésében juthat kifejezésre.

Mégis minden készség ellenére is, más a tiszántúli református, a vasi evangélikus vagy a budapesti baptista lelki-szellemi háttere. Ennek legtöbbször nagyon külsődleges ismérvei kapnak nagy

jelentőséget, az egyes és a csoport életében. Ilyenek például: mit mondunk felállva, mit hallgatunk meg ülve, „alá-szállt” v. „szállá alá”-t mondunk a Hitvallásban, genfi zsoltárt, német korált vagy angolszász eredetű szabadegyházi éneket énekelünk zömével vagy megtaláljuk keverésük helyes arányát? Végül talán csak megemlíthetjük még azt a nagy, benső különbséget is, amely egy székelyföldi, egy délvidéki és egy magyarországi református kegyessége és egyházhűsége között fennáll.

Milyen jogi keretek között szolgálunk?

Munkánk jogi kereteit *mindig az illetékes országos egyház szabja meg* és alkalmazásukra gondot is visel. Ezek közül a következőket szeretném megemlíteni:

a) *A népegyházi keretek között élő egyházak* (pl. Svédország, NSZK) törvényei értelmében mindenki, aki magyar szolgálatunkat igénybeveszi, de iure a lakóhelye szerint illetékes helyi egyházköz-ség tagja. Ez a jogviszony csak az egyházból való hivatalos kilépéssel szüntethető meg. Tehát odaköltözéséről a lakásbejelentő hivatal értesíti az illetékes egyházat, keresetének pedig egy bizonyos százalékát ad fontem levonják egyházi adóként. A mi lelkészi szolgálataink is ehhez kell igazodjék. Magyar gyülekezeteink tehát jogilag nem egyházköz-ségek, hanem *istentiszteleti közösségek*, amelyeket a helyi egyház által megbízott magyar lelkész gondoz. Templomot, gyülekezeti termet mindig is a helyi illetékes egyházköz-ségtől kell kérjünk, illetve abban annak engedélyével dolgozhatunk. Kazuáliák elvégzéséhez a területileg illetékes lelkésztől dimisszoriálét kell kérnünk. Ennek megadása általában nem ütközik nehézségbe, de a kérést meg kell indokolnunk (például a hozzátartozók hiányos nyelvismerete vagy a külföldről jövő keresztszülőkhöz való időbeli igazodás). Mondanom sem kell, hogy megkönnyíti a munkát, ha azt a lelkésznek sikerült a helyi munkájába integrálnia.

b) Mivel a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Közössége 1957. márciusában Bécsben úgy döntött, hogy *nem akar exil-egyházat*, ezért szükséges, hogy a helyi egyházzal egyetértésben történjék a magyar lelkészi szolgálat. *Németországi* speciális helyzet az, hogy a háború után közös magyar református és evangélikus lelkigondozói szolgálat alakult. Egymás között felosztották az ország területét és kölcsönösen elismerték egymás szolgálatát. Később szétváltak ugyan és mind a kettőt elismerte az EKD. Ez azzal járt együtt, hogy lelkészeik – kezdetben igen szerény – fizetését biztosította, mégpedig az Ostkirchenhilfe, tehát a Keletről menekülteket segélyező program keretén belül, s máig is gondoskodik a munka személyi és do-

logi fedezetéről, úti-, portó-, irodaköltés formájában. *Svédországban* részfizetéssel rendelkezésre bocsátja az egyház a lelkészt, a dologi kiadásokat pedig – svéd specialitás! – az államegyház Bevándorlási Hivatala ugyanúgy viseli, mint bármi más kultusz-közösségét. *Ausztriában* az Ev. Egyház magyar lelkigondozó szolgálata illetékes a munkáért, bár az anyagi kérdéseket időről-időre szabályozzák, egyre több terhet rakva magának a lelkigondozó szolgálatnak a vállára. *Svájcban* a kantonális egyházak gyakorolják az egyházfelügyeleti jogot. Ugyanakkor Magyar Prot. Egyházközösségek Szövetséget engedélyezték, amelybe minden protestánsnak a felvételét kérvényezni kell és annak fenntartására a Szövetség által meghatározott tagdíjat kell fizetnie. Egészen sajátos evangélikusaink helyzete *Nagy-Britanniában*. Az ottani anglikán többségben az evangélikusság a bevándorlók egyházával azonos. A német, lett, skandináv „ethnic gyülekezetek” a magyarral és az amerikaival együtt alkotják az Országos Lutheránus Tanácsot. Itt is nagy előnye volt annak, hogy a tanácselnök és a magyar lelkész perszonalunióban volt.

Viszonyunk a hazai egyházhoz

Ennek történetét egyszer tárgyilagosan fel kell dolgozni és meg kell írni. Itt csak arra szorítkozom, hogy annak néhány legfontosabb fázisát említsem.

1. Közismert, hogy a háború után nyugatra szakadt és kintmaradt egyháztagokért a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem továbbra is felelősséget érzett. Tudunk Turóczy és Ordass püspökök által írt megbízólevelekről. Ismerünk leveleket, melyekben kinti lelkészek vitás vagy nem világos kérdésekben fordultak az otthoni püspökökhöz.

2. Ugyancsak tudunk az 1948-as hatalomátvétel utáni kísérletekről, amelyek éppen ezekre a megbízásokra és levélváltásokra hivatkozva, igyekeztek volna kiterjeszteni a püspökök jogi fennhatóságát a külföldre szakadtakra és lelkészeikre. Történt határozott kísérlet arra is, hogy a nyugati magyar gyülekezetek képezzenek egy harmadik egyházkerületet. Ennek feltétele lett volna egy külföldi lelkésznek az otthoniak általi megbízása és püspökké szentelése.

3. Új szakasz kezdődött a már említett 1957-es bécsi gyűléssel, amely helyi beépülést javasolt a lelkigondozóknak, azzal a kéréssel, hogy igyekezzenek befogadó országuk egyházával az anyanyelv szabad használatának jogát elismertetni. Magyarországon ezt nem fogadták szívesen – mint ahogy külföldön sem volt egyöntetű a vélemény róla – és sporadikusan, közvetve történtek kísérletek a megkerülésére. Egyidejűleg egyre konkrétabb formákat öltött a külföldön élő munkások haladó, közömbös és ellenséges csoportokba való besorolása.

4. Reménységünk szerint 1989 szeptemberében kezdődött kapcsolataink új szakasza. Az őrségi Óriszigeten ülésező KÉMELM Intéző Bizottság meghívására dr. Harmati Béla, a Déli Egyházkerület püspöke és annak felügyelője, dr. Frenkl Róbert előadást tartott, amelyben székefogaló beszédük egyértelmű kijelentéseire hivatkozva, testvéri kezet nyújtottak Munkaközösségünk tagjainak, és rajtuk keresztül a gyülekezeteinknek. Másnap Szombathelyen három egyházmegye lelkészeivel és az országos munkaágak vezetőivel találkoztunk, majd 13 magyarországi gyülekezet október 1-i istentiszteleten szolgálhattunk. Dr. Harmati és dr. Frenkl ismételtén viszonzották szolgálatainkat gyülekezeteinkben.

Gémes István

A 4. Magyar Ökumenikus Találkozó zárónyilatkozata

Az Európai Magyar Evangélikus Ifjúsági Konferencia, az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem és a Katolikus Magyar Értelmiségi Mozgalom / Pax Romana által 1990. április 16. és 21. között Gemenben, a Németországi Szövetségi Köztársaságban közösen megrendezett tanulmányi hét témája a magyarság iránti közös keresztény felelősség volt.

A Közép-Európa és Nyugat-Európa szinte valamennyi országából összeült mintegy 300 résztvevő szakavatott előadások és kerekasztal-konferenciák alapján élénken megvitatta a magyarság mai helyzetét és az ebből adódó feladatainkat filozófiai, teológiai, egyházi, kulturális, politikai, gazdasági, környezetvédelmi, nevelés-tani és társadalmi szempontból.

A találkozó szerves részét alkották a filmbemutatók, az Ifjúsági foglalkozások, hangversenyek, egy Ifjúsági Istentisztelet, a reggeli áhítatok és elmélkedések, a nyitó protestáns Istentisztelet és a záró katolikus szentmise.

1.

A találkozó fő tanulsága az volt, hogy népünk mai nagy kérdéseiről hasonlóképpen gondolkodunk és hogy tanúságtételünk csak akkor lehet hiteles, valamint eredményes, ha mind az egyházi, mind a világi életben a Jézus Krisz-

tusba vetett közös hitünk szerint egységesen lépünk fel.

Ennek érdekében fontosnak tartjuk a jövőben is ökumenikus kapcsolataink ápolását és az 5. Magyar Ökumenikus Találkozó megrendezését.

2.

Konferenciánk eredményeit a következő kérésekben, javaslatokban, és feladatokban fogalmazzuk meg:

— Hazánk a kommunista diktatúra bukása és a demokratikus választások után ismét szabaddá vált, de az élet összes területén súlyos gondokkal küzd. A külföldön élő magyar keresztények felelőssége az, hogy hazánk demokratikus kibontakozásában, Európához való csatlakozásában és a jóléti társadalom, valamint alkotmányos jogállam megteremtésében segítse az otthoniak erőfeszítéseit. Ez azonban nem párosulhat uralkodási igényel; az Evangélium szellemében motivációja és célja csakis népünk és hazánk szolgálata lehet. Támogatni kívánjuk egy olyan modern állam létrehozására irányuló hazai fáradozásokat, amelyben keresztények és nem keresztények egymás iránti kölcsönös tiszteletben, megértésben élnek és közös magyar, valamint európai értékek megvalósításán dolgoznak.

— Egyházainkban mind az anyaországban, mind a kisebbségben, mind a szórványban folytatódnia kell a teológiai, pasztorális, spirituális és egyházfegyelmi megújulásnak. Ez az összmagyarság erkölcsi újjászületésének előfeltétele. A reformtörekvéseket teljes erőnkkel támogatjuk.

— Keressék egyházaink az egységben és jogos sokrétűségben a közös utakat a teljes Eukarisztia-Úrvacsora-közösség mielőbbi megteremtésére.

— Jelenjék meg végre egy ökumenikus magyar bibliafordítás és főleg a keresztény fiatalok számára egy ökumenikus katekizmus.

— Az egyházak fő feladata a kiengesztelés és béketeremtés mind egyházainkban, mind egyházaink között, mind a magyar társadalomban, mind pedig a nemzetközi életben, főleg Kelet-Közép-Európában. Ehhez mi is hozzá kívánunk járulni.

— Fontosnak tartjuk, hogy a különböző országokban élő magyarok kapcsolatokat keressenek egymással, de ugyanakkor — mint keresztények — keressük a kapcsolatokat nem magyarul beszélő embertársainkkal egymás jobb megismerése, a köztünk támadt ellentétek feloldása és a kölcsönös együttműködés, sőt barátság kialakítása végett.

— Minden erőnkkel elő kívánjuk mozdítani a nemzetiségi és kisebbségi jogok kodifikálását és biztosítását, nemzet-

közi egyházi, társadalmi és politikai kapcsolataink felhasználásával.

- Mindnyájunk hivatása a nyugati és a keleti közvélemény, valamint a nemzetközi fórumok tájékoztatása a magyar nemzeti kisebbségek helyzetéről és jogos követeléseiről.
- Bízgatjuk különösen a fiatalokat és közösségeiket hídépítő szerepük vállalására, és támogatjuk őket e feladatuk eredményes elvégzésében.
- Segíteni kívánunk minden „karitatív” (diakóniai) tevékenységet a rászorulóknak, az elesettek, a társadalom peremére szorultak, az öregek, a Magyaror-

szágra menekültek érdekében, főképpen egyházaink diakóniai munkásságának keretében. Ügyeljünk arra, hogy a teljesítményelvű társadalomban senki se nyomorogjon.

- Fell kell lépniünk a magyar táj, a környezet és a falu rombolása, valamint a természet kizsákmányolása és tönkretétele ellen.
- Felkérjük a külföldi magyarságot, hogy anyagi lehetőségei szerint tőkebefektetéssel is segítse hazánkat.
- Azzal a kéréssel fordulunk egyházaink vezetőihez, hogy a kommunista pártállam nyomására meghozott egy-

házi rendelkezések felfüggesztését vigye következetesen végbe. Kérjük továbbá az egyházközösségeket, gyülekezeteket és kisközösségeket, hogy az egyházüldözés következtében elszigetelődött lelkipásztorokat, valamint közösségeket kiengesztelődve, testvériesen fogadják be. Tiszteletünket fejezzük ki a válságos időkben otthon keresztényi felelősséggel helytálló testvéreinknek.

Lelkész-szemmel

Evangelikus sajátosságaink az egyházi zenében

1. Látszólag nem időszerű, de örök igazság az, hogy az egyházi zene anyatalaja a liturgia. Bár az egyházi zene nagy része hangversenyek, zenés áhítatok, orgonaestek formájában szólal meg, a kérdést mégis az élő istentiszteleti gyakorlat (liturgia) felől kell néznünk. Aki részt vett már lutheri vesperán vagy főistentiszteleten, amelynek énekes (nem énekverses) liturgiája van, tapasztalta, hogy az ilyen gazdag liturgiájú istentiszteleten négy tényező szolgál:

lelkész
gyülekezet
énekkar
orgona

Csodálatos élmény ez! A váltakozó szolgálatban mind a négy tényező új színt kap. Még a gyülekezet éneke is frissebb az ilyen liturgiájú keretben. Az énekkar itt nem „előd” egy zeneművet, hanem szervesen épül bele a liturgia menetébe stb. A fiatalok általában nem élnek benne a rendszeres istentiszteleti életben (vallásos fiatalok sem). De lehet-e szeretni az evangelikus egyházi

zenét, ha az evangelikus istentiszteletet nem érezzük sajátunknak, az első orgonapreludiumtól a gyülekezeti éneken át a Sanctusig (a liturgia tetőpontja!) és a befejező korálversig: „Mily nagy az Úr kegyelmessége”?

2. Mi a jellegzetessége, sajátossága az evangelikus egyházi zenének? Az evangelikus sajátosság az evangelikus istentisztelet lényegével függ össze. Néhány mozzanatot sorolok fel erre nézve:

*Ige – és szentség – központúság
a gyülekezet aktív bekapcsolása
az evangéliumból fakadó muzsika
a lutheri egyház sajátos hangszere:
az orgona*

Egy 17. századi orgona prospektje (homlokzata) mutatja a lutheri zenefelfogás sajátos szimbólumait (Zerbest, Szentháromság templom). Ezek: a hárfázó Dávid, mint az egyházi zene jelképe. A zenélő angyalok. És a karyatidák, melyek a prospektet hordozzák. Magyarázat: a karyatidák a teremtettséget jelképezik, amely Istent a zenében szolgálja. – Dávid, a királyi hárfajátékos, az egyházi zene jelképe gyanánt van elénk állítva (1 Sám 16,18-23 szerint Dávid hárfajátéka lecsillapította Sault, akit a

gonosz lélek gyötört). A zenélő angyalok pedig azt fejezik ki, hogy éneklésünk és muzsikálásunk csak átmeneti és tökéletlen bekapcsolódás a mennyei kórusok örök dicséretébe. Némely orgonán az angyalok olykor harsonát fújnak és ez esetben az utolsó ítéletre emlékeztetnek, melynek ábrázolása azelőtt a templom nyugati oldalát díszítette, vagyis azt az oldalt, ahol most az orgona áll. Általában az orgonán lévő angyalok eschatologiai jelentést adnak a zenének. (Haebler: Das Bild in der ev. Kirche, 56 lp.)

3. Az evangelikus zeneszerzőknél azt látjuk, hogy az igehirdetőhöz hasonlóan tusakodnak, megküzdnek a textussal (Praetorius, Schütz, Bach – magyar egyházi zenénkben: Sulyok, Szokolay stb.) Milyen más például a katolikus Palestrina, aki objektíve és személytelenül tolmácsolja a római egyház tanítását! Bach kantatáinál például sokszor már a cím jelzi, hogy miben találta meg a textus súlypontját, szkopuszát. Például: a Hetvened vasárnapi perikopánál (szőlőmunkások, Mt 20.) „Nimm was dein ist...” BWV 144. – Bach sajátosan lutheri exegézisére példa a két passio, sőt a H-moll mise szövegének megragadása is. V. ö. a reformátori szemléletet Dürer, Grünewald vagy Rembrandt képein! Érdekes példaként említjük R. Schäfer képeit Luther énekeiről, amelyekben lerajzolja a lutheri tanítás sajátosságait. Bach lutheri felfogását tükrözi többek közt a 80. kantata, vagy a „Jesu meine Freude” motetta. Az utóbbiban Róma 8. fejezet verse-

it saját maga válogatta össze a korálszöveg mellé, és lutheri módon prédikálja a zenében.

Mindebből az látszik, hogy először a lutheránus hit, egyház, liturgia, énekeskönyv megszeretéséig kell eljutni. Nem esztétikai és nem ízlésbeli kérdés ez. Például aki Luther posztilláit olvasza, aki azt „megízlelte” – az már tudja, hogy miért vagyok evangélikus!

4. Így is mondhatnánk: érzékenység, fogékonyság kell a lutheránus egyházi zene megértéséhez. „Ráhangolódás.” például a liturgikus orgonahangra. Ha fülemben van a csuszkaladás orgona hangja, nem veszek a gyülekezetnek elektromos orgonát...

Említettük, hogy az orgona sajátosan lutheránus hangszer. Mi ennek a történeti magyarázata? Kálvin elvetette az orgonát. A római katolikus misében szinte csak másodperceket adtak az orgonajátékra. Ezzel szemben tudjuk, hogy például a négyórás lipcsei evangélikus főistentiszteleten két teljes óra jutott zenére, persze bőven kapott időt az orgona is. Ezt a történeti háttérrel tükrözi az evangélikus orgonairodalom is. Az sem véletlen, hogy éppen lutheránus talajon alakult ki virágzó orgonaépítés a 17. században. Az északnémet barokk orgona teológiailag is érdekes tagozódást mutat. A több billentyűzetes (3-4 manuál és pedál) hangszer térben elválasztott egységeket jelent. Ezenbélül például a Hauptwerk szimbolikus jelentése: az Egyház, amely akkor gazdag és hatalmas volt (súlyos méltóságteljes hangzás!) – A karzat szélén álló ún. Rückpositiv éles és csillogó hangjával a világot jelképezi. Az orgonaház tetején álló, ún. Oberwerk misztikus hangjaival a mennyei Jeruzsálem szimbóluma.

A korál beleszövése az orgonazenebe fékezi a hiúságot, az üres virtuozkódást, tetszelgést. A lutheránus orgonairodalom jelentős része a korálokra épült. Még Bach fuga témáin is látszik a korálok hatása. Külön helyet foglalnak el koráleljátékai, melyekben Buxtehude, Pachelbel vagy Böhm műveivel elmentésben nemcsak a dallammal, hanem a szöveg teológiai és költői tartalmával is foglalkozik. Néhány példa: az Ádám bűnesetéről szóló koráleljátékban (Durch Adams Fall...) a bűnesetet a dūr és moll hármashangzat váltakozásával érzékelteti. Dūr = világos, moll = homályos. Az eredeti állapot elhomályosodott. Másutt a karácsonyi angyalok le- és felszállását, vagy a húsvéti korálokban a sírkő elhengerítését, vagy magát a

feltámadást felfelé mozgó kvart és kvintugrásokkal festi.

Bach zenéje hangfestés, de több ez mint festés: igehirdetés! Bach prédikáltatja az orgonát.

6. A hangszerek már Schütznel is sajátos szerepet kapnak. Karácsonyi oratóriumában a pásztorok szavainál furulya, az angyaloknál hegedű, papoknál harsona kísér. Ez szimbolikus alkalmazás. Bach a Máté passióban fantasztikus teológiai érzékkel alkalmazza a térdhegedűt (viola da gamba), kizárólag ott, ahol a szöveg szenvedésről, keresztyálalásról szól. Például Czirénei Simon átveszi Jézus keresztyét, az ezt követő ária szövege: Komm süßer Kreuz. A térdhegedű jelentése: térdet hajtok Isten akaratát előtt.

7. A magyar kóruséletben feladatunk a sajátos evangélikus anyagot képviselni. A római katolikusok tudatosan kultiválják a gregorián éneket, Palestrinát, Bárdosst. A reformátusok a genfi zsoltaárokat. Nekünk sem szabad elfelejtenünk a sajátosan evangélikus anyagot.

8. Összefoglalásul: a művészet az evangélikus templomban nem díszít, nem luxus, nem hivalkodás, hanem szolgál. Ez adoratív és predaktív tartalmat jelent. Ide is vonatkozik Luther alapvető megállapítása: az istentiszteleten Isten szól hozzánk igéjében (prediktív tartalom!), mi pedig felelünk Neki énekekben és imádságban (adoratív tartalom!).

Abból indultunk ki, hogy egyházi zenénk anyatalaja a liturgia. Ez azt is jelenti, hogy a liturgiához hasonlóan az evangélikus egyházi zenének is ez a kettős funkciója van: imádat és prédikálás.

Ebben a cikkben nem lehet céltom a lutheri zenezemlélet teljes kifejtése. Most csak egy mozzanatot szeretnék még aláhúzni: a lutheri egyházi zenét jellemzi a rendszeresség. Bach 1708-as mühlhauseni beadványában írja: „céltom a rendszeres egyházi zene Isten dicsőségére” („Eine geregelte Kirchenmusik zur Ehre Gottes”) Mit jelent ez? Bach célja nem „vallásos” zene, egyéni ihletésből, hanem az Egyház megbízásából végzett folyamatos komponálás és muzsikálás. Így mondhatnánk: ne legyen szeszély vagy hangulat dolga az egyházi zene a templomban. (Bach éppen amiatt hagyta ott mühlhauseni állását, mert ott nem volt meg igazán az igény erre a rendszeres zenei szolgálatra.)

Mondhatnánk azt, hogy kevés gyülekezetben valósítható meg a magasabb szintű egyházzenei munka. Ez igaz, de

a legtöbb helyen van rendszeres kántori szolgálat, szól az orgona, van két eljóték és utjóték és van úrvacsoraosztás alatti orgonálás szolgálat. Ehhez a szolgálathoz hadd fűzzünk néhány mondatot. Már említettük, hogy az evangélikus orgonakultúra sajátos megnyilvánulása a koráleljóték. Ez szerves része a liturgiának. Előkészít az éneklésre, a gyülekezet felfigyel az ismerős dallamra. Nem hangverseny és nem idegen test az istentiszteleten. Az ilyen koráleljótékhoz a technikai tudáson kívül szükséges az orgonista önfegyelme, szeretete, sőt alázata...

Kétségtelen, hogy csak egyházi zenész és lelkész közös munkájából valósítható meg a liturgikus, vagyis gyülekezetnek szolgáló egyházi zene. Ennek a zenének sajátos lutheri funkcióit tudatosíthatja akár egy jó Cantate-vasárnapi prédikáció vagy megfelelő igehirdetés zenés áhítatok alkalmával.

Lelkészeinkre komoly feladat vár kátoraink, énekkaraink nevelésében, irányításában. Kántor és egyházi zenész képzésünk döntő kérdése – a színvonal állandó emelése mellett! – a liturgikus lelkület kialakítása.

Gáncs Aladár

Lehel Ferenc:

† Professzor D.Dr Adolf Köberle

*Nálad van az Élet forrása
A Te világoosságod által látunk világoosságot.*

Zsolt 36,10

Ezt az ígét ovasom azon a gyászjelentésen, melyet április elején a Köberle családtól kaptam azzal a szomorú hírrrel, hogy egykori bazeli professzorom 91 éves korában elhunyt.

Köberle professzorral egy év híján 6 évtizedes kapcsolatom volt, melybe beletartozott az évenkénti levélváltás és az általa dedikált könyveinek és tanulmányainak szép sora — könyvtárban.

80. születésnapján arról írt: azt kérdezik tőlem, hogy birkozhat meg az ember az étellel, s erre csak Lutherrel válaszolhatok: „Minden ínségben Istenhez kiáltunk, előtte elcsendesedünk, Őt dicsérjük és hálát adunk.” Már akkor sok próbatétel len esett keresztül, melyek mindinkább sokasodtak, de az imádságban, a hálaadásban nem fáradt el.

1931 őszén érkeztem ösztöndíjasként évfolyamtársammal — az ígéretesen induló, s oly tragikusan, oly korán elhunyt — Urbán Ernővel, az őszi színekben pompázó Rajna parti városba, Bázélbe. Színes volt ez a város egyházilag, teológiailag is. A Münsterben nem kevés hallgatója volt egy liberális és jobboldali beállítottságú ígéhirdetőnek. A liberalizmus nem is a reformációnak, inkább a felvilágosodásnak a gyermeke. Az egyházhoz való viszonya liberális, azaz szabad. Az emberből a vallásos élményből indul ki, s így teológia helyett, antropológiát nyújt. A szellemtudományok egy része, kultúrprotestantizmusnak is emlegetjük. Imponált a polgárságnak.

A másik oldalon profétai erővel hangzott a bizonyágtétel Jézus személye titkáról, Isten szabad kegyelméről — a kijelentést megkapóan, mélyen értelmezve — E. Thurneysen ajkáról. Őt mindig Barth Károlyval együtt emlegetjük a dialektikai teológia legjellegzetesebb képviselőjeként. Krízisek során mentek Ők keresztül, az ígéhirdetéssel és a háborúval kapcsolatban. Thurneysen baloldali beállítottságú volt és fájlalta — sőt az egyház számára önvizsgálat tárgyává tette — hogy a századfordulón nem az egyház, hanem a „szocializmus volt a mammonizmus és a militarizmus kemény kritikusa”.

Lélegzetfolytva hallgattuk radikális — minden szubjektívizmust elutasító — bizonyágtételét Isten hatalmas tetteiről. Az Ige Isten valóságos beszéde, amely személy szerint szólít meg újra és újra. S ez nem imponáló, hanem megrázó. A fakultáson egyébként a gyakorlati teológiát tanította.

Sajátos szint képviselt *Adolf Köberle*. A lipcsei Missiói Intézetből — az ott végzett figyelemre méltó teológiai munkássága alapján — hívták meg Baselba szisztematikusként, 1930-ban. (1939-től Tübingenben Heim utódja.) Szisztematikus volt, de semmiképpen sem egy lezárt rendszer híve. Paradox módon modern volt és konzervatív. Nyitott volt a jelen általános szellemi problémái iránt, beleértve a természettudományt is, hisz

Heim tanítványa volt. (Teilhard de Chardin-nal is sokat foglalkozott.) Írt cikkeket neveléstudományi, orvosi és zenetudományi szaklapokba is. Így egy kicsit az interdiszciplináris kutatás úttörőjének is mondhatjuk. Végiggondolta, mit jelent az inkarnáció! Mint nyitott ember a kor ütőerén tartotta a kezét, jobban mondva a kor lüktetését áteresztette a szívében. A dialógus híve volt, de ez nem jelentett kompromisszumot, hisz ezzel a beszélgető partnerrel is megszegyenítjük. Konzervatív volt. (Mi tudjuk, hogy a konzervativizmus pozitív kategória is, Babits Mihály konzervativizmusa éppen abban állott, hogy értékeket akart megőrizni olyan korban, amikor azok veszélybe kerültek.) A lutheranizmus feladatát, elhivatottságát abban látta, hogy a svábor-szági württembergi biblicizmust és pietizmust értékelje, s annak helyét az egyházi szolgálatban megkeresse. Gyökerei ide is nyúltak vissza, s kétségen felül ez a pietizmus a többi pietisztikus áramlatoktól abban különbözött, hogy egészségsé, egyházi verete volt. A határákon túl is hatást gyakorolt. Gondoljunk csak az Isten ígéjére csendben és izgalommal figyelő Bengelre, Oettingerre, Hahnra, Beckre, Blumhardtra és Heimre. Köberle a középhez tartozott s ez a legnehezebb, a legkevésbé kényelmes Bengel szerint. Ez nem megy önkorlátozás nélkül. Így vált egy nagyon élő közösségnek a beneucheni liturgikus mozgalom keretében létesült Michael Bruderschaft-nak is tagjává. Hogy kerültem vele kapcsolatba? Tekintetéből, lényéből hallatlan melegség sugárzott. Valahogyan a keresztyénséget mélyen megélt, nagy felkészültségű, székesfehérvári hitoktatómra, Gáncs Aladára emlékeztetett. Ő mint kisdiaákat melegen felkarolt, s ez nekem, ki korán árvaságra jutottam, sokat jelentett. Többször kísértált velem a „királyfához”. Hogy hol van az a „királyfa”, már nem tudom. De azt éreztem hogy nagyon jószágos lehet az a „Király” akiről Ő annyi melegséggel, és örömmel beszélt. Rám vesztegette az idejét Ő, aki Prohászka Ottokár püspök egyenrangú partnere volt. Prohászka püspök többször is meglátogatta a kis emeleti parókián. Komoly stúdiumok és fáradhatlan lelkesi szolgálata mellett számomra is jutott ideje.

Na és az én nemzedékemnek sokat jelentett, a piliscsabai teológus csendesnapok atmoszférája, az indíttatások, a szeretetteljes eszméltetés, miként kell az egyházi szolgálatra felkészülni, illetve a szolgálatot betölteni... Jakus Imre barátom is sokat tudna erről beszélni, de még a nálam fiatalabb nemzedék is... Így érthető, hogy jó volt az idegenben *Köberle* közelébe kerülni.

Szóljunk Köberle munkásságáról. Legnagyobb munkája „a kereszt etikája”, a „Rechtfertigung und Heiligung”. Mint intermetikáról Gáncs Aladár a következőket írta róla: „Lutheránus szempontból egyike a legfigyelemreméltóbb könyveknek. A megszentelődés két pólus közé fekteti, amelynek egyike a megigazulás, másika pedig az eszkatológia.” (A többi nagyobb munkája: „Die Seele des Christentums” 1932., „Evangelium und Zeitgeist” 1934., „Der Herr über Alles” 1957., „Das Glaubensvermächtnis der Schwabischen Väter” 1959., „Karl Heim” 1973. valamint „Als Christ denken” 1989.) Megigazulás és megszentelődés. Ő maga is érezte, hogy e szavak eredeti fényüket elveszítették. Régies csengésük s ez utóbbi, — tehát a megszentelődés, félremagyarázható. Törvényeskedésnek moralizálásnak fogható fel. Mindenesetre e könyv pár év alatt több kiadást ért meg, s francia, angol és japán nyelvre is lefordították. Az első kiadás — disszertációként — 1929-ben jelent meg. A kérdés folyamatosan foglalkoztatta s 1930-ban Bételben e témakörben tartott előadásának már e címet adta: „A hitben megújult élet.” 1965-ben új címmel jelenik meg a könyv: „Rechtfertigung, Glaube und neues Leben”. Itt a megigazulás közérthetőbb megfogalmazást kap, nem más mint „a helyesen értelmezett Krisztusba vetett hit”. Ez azonban nem érdem. Hisz az Ágostai Hitval-

lás 4. cikkében ez áll: gratis iustificamur propter Christum per fidem. Figyeljünk a prepozícióra *per* és nem *propter* fidem.

Utolsó mondata a hit és engedelmesség közötti lutheri összefüggést juttatja kifejezésre, csak a „hívó engedelmes és csak az engedelmes hisz.” Ahogy ezt Bohnhoeffler olyan klasszikusan megfogalmazta. A könyv első kiadása erőteljesen a dialektika teológia pergőtüzébe került. Köberle újból és újból hangsúlyozza: a megigazulásról és az új életéről csak helyes sorrendben és az egymáshoz való viszonyban beszél, s magáról az új életéről, csak „halkan”. Jó itt Claus Hansra gondolni: ha te a gyümölcsöt láttatni akarod az emberek előtt, eltűnik a gyümölcsöt termő erő benned. Avagy gondoljunk a fényt szerző hirtő Reményik Sándor vallomására: „Nem az enyém az a fény, csak bennem jár, Istennek köszönjétek, ne nekem.” Ha halkan is, de az új életéről beszélni kell: a *Gabe* az adomány feladat is! A *Conversio Dei* és a Gonosztól való versio nem választható el egymástól. Arra is gondoljunk, Jézus a jó pásztor, aki életét adja a juhaiért, de egyben az életet adó szőlőtő. Bűnbocsánat és új-játeremtés: a bénához elhangzott: Bízál fiam, megbocsátattak bűneid... kelj fel és járj... A „paraklézis” Pálnál 74-szer jön elő. Köberlét a hídépítés művészeinek mondták: a dialektikai teológia és a pietizmus közötti hídépítőnek. Filippi 2,12... teológiai és gyakorlati következményeit komolyan vette. Egyszerűen hídépítőnek mondanám.

Kétségkívül egyedül Krisztus, „Krisztus érettünk”, ez azonban mélyeséges hála indít. Amit hálaból tesz az ember, azt nem tarthatja nyilván. Köszönöm Uram az újat, amit én magam sohasem érhettem volna el még ha Luther szerint *hála*, az igazi erény, az igazi Istentisztelet. Természetesen ez az „erény” pontos koldus mivoltunk kifejezése. A keresztyén új élet kérdése mellett, egy másik vitatott kérdés a kijelentés és a vallás. A dialektikai teológia itt radikálisabb, olyan annyira, hogy a vallás valami prometeusit lát. Köberle a missziói területről érkezve empátiával nézi a vallást, megindítja az emberi szív nyugtalansága, a szenvedélyes Isten keresés, „az Istenkereső lárma”, az Isten utáni áhítás. Valóban megrendítő: Szívemben idegimben /kiabáló nagy lárma,/Téged keres Fölség/ Isten...” (Ady Endre).

Köberle tudja, hogy a vallás csak kérdés, tud az antropológia veszélyéről, hogy Istent az ember saját képére teremtheti. A válasz csak Istentől jöhet, aki áttöri a hallgatást, lehajol hozzánk, kinyilatkoztatja magát — ez a vallási kérdés végső megoldása! Egy szép kis könyvecskében szól „az Istenkereső emberről és az embert kereső Istenről.” ... Hisz már a keresésben is maga Isten munkálkodik.

Az empátiát említettem. A lelkipásztori attitűd újból és újból érezhető. Lelkipásztorilag akar segíteni az egyháznak és a híveknek. Neveléstudományi folyóiratokban ilyen cikkei jelennek meg: „A reformáció és a nevelés”, „A szexuális nevelés és a házasságra való felkészítés”, „A házasságot válsága”, „Az abortusz, a születésszabályozás”, „Az alkoholkérdés és a nevelés”.

Köberle tagja az orvosi lelkipásztori munkaközösségnek Boveivel együtt. Cikkük sora: „A teológus tanul a pszichiátertől”, „A teológia az orvos segítségére”, „A vétek problémája teológiai és mélylélektani szempontból”. „A vétek problémája a pszihoterápiában és a lelkigondozásban”, „A kábítószeresek lelkigondozása”. Folytassuk még, mennyire univerzális! A zenében is járatos. Cikkei: „Bach és Mozart”, „Bach keresztyén küldetése”, „Bach, Beethoven, Bruckner — egy kegyesség-történeti értelmezés”, „Az egyházi ének, mint az egyház életjele”.

Mennyit segített válságba került embereknek, Köberle a lelkipásztor. Erről tanúskodik megint cikkeik sora. „Az evangélium és a történelem rejtélye”, „Az idők jelei”, „A keresztyénség krízise”, „Isten megtalálható”, „Hogy jutunk hitre?”, „Több ragaszkodást a szentségekhez”, „A privát gyónás felfedezése”, „Az imádság iskolája”, „Az imádság és a szolgálat”. (A gyónás és imádság kérdésében jelentős találkozási pontok az egészen más alkatú Bohnhoefflerrel, ugye milyen nem egyszerű Bohnhoefflerrel vallás-nélküli keresztyénségének értelmezése!) „A

lelkipásztorok pásztorolása”, /predicatio tibi, a saját portánk elötti söprés, a testvéri adhortatio./, azután „Az okkultizmus”, „A jövő és babona”, „Krisztus és az antropozófia”, „A halál számára”, „A sport és a keresztyén etika”.

Jelentés a „Bultmann mellett és Bultmann ellen” c. pont egyetemi előadása, ez is lelkipásztori segítségnyújtás, a válságba került pietista közösségek számára. Ebben Krisztus történelembe való belépését mélyen értelmezi.

Aktuális „A bibliai realizmus”. Itt Assisi Ferenc és Luther természetszeretetről figyelemre méltó dolgokat ír. Isten és a teremtet világ, ez a komoly probléma. Nincs itt természeti teológiáról szó. (Tehát közvetlen útról Istenhez, s nem közvetett útról Krisztus által.) Isten nem transzparens a teremtet világban. A természeti teológiai helyett „a teremtés teológiáján” van a hangsúly. „Szakítson végre az evangélikus teológia a valóság kartézianusi, Kanti kettészakításával, amely a természetnélküli Isten és az Isten nélküli természet felfogásában jut kifejezésre!” A természet teológiája és etikája ez a nagy kérdés, s itt van mit tanulnunk A. Portmann-tól, R. Schneidertől és P. Claudel-től. Mely dimenzió tágulás: az individuális etikától a szociáletikán keresztül a kozmikus etikáig. Bizony aktuális kérdések ezek a mai ökológiai válságban.

Tübingenben 800 hallgatója is volt Köberlének. A 60-as 70-es években a teológiai munka helyzete nyugtalanító lett. Az egzisztencialista filozófia széles körökben hódított. A lelkészto-vábbképző szemináriumban az egyik segédlelkész, egy ige feldolgozásánál megjegyzi; „ezzel nem tudok mit kezdeni, megnézem magamnak, hogy én mit tudok ebből kihozni!” („mély szubjektivizmus Barth objektivizmusa után”) — kiált fel Köberle — az őrálló, a konzervatív, az értékeket őrző lelkipásztor, a professzor, aki a katedra mellett talán a leggyakrabban állt a szószéken Thurneysent kivéve — 1963. április havában írt levelében.

Végül szép könyvecskéje jelent meg a beteglátogatás kérdéséről, melynek címe „Türelem és reménység”. A bajor és a nyugatnémet rádióban tartott előadás-sorozata ez. 1970-ben jelent meg, s hogy előveszem, benne találom 1969. júniusában írt levelét, egy súlyos baleset után. „Sötét óráimban sokat jelent a 62. zsoltár. Csak Istennél csendesül el lelkem, tőle kapok segítséget.” Egy kis példa ez arra, hogy mennyire személyes az írása, — és pedig minden írása. Mennyire együtt dobog lelkipásztori szíve a kísértésbe került gyülekezeti tagokkal. Népszerűek az írásai. Egyszerűek, amilyen olvasható az aláírása, olyan olvasmányosak az írásai, s amellett mélyek, teológus maradt. Moltmann-nak a „Reménység teológiájáról” írt könyvéből idéz: nemcsak a morális bűnök bűnök, de a reménytelenség is bűn.

A keresztyén ember felelőssége sokat foglalkoztatja. Köberlének igaza van: „A jelen ínsége önfeláldozó, hívó emberek után kiált, akik cselekszenek, még a tévedést is kockáztatva. A nem cselekvés is véték.” A cselekvés szolgálat, a kiszolgálás nem szolgálat. Az egyház az uralkodás kísértésének ellentállva, bármilyen lehetőség is adódik, megmarad a szolgálat útján. Hadd álljon itt Kierkegaard egy imádsága, amelyet Köberle nagyon szeretett és amely a „Niedrigkeit Christi” c. művének (melyben leírja, hogy Dosztojevszkij Nagy inkvizitora nagyravágyó, világpolitikai terveibe semmiképpen sem tudja beilleszteni a megalázott Krisztust.) végén áll: „Úr Jézus Krisztus őrizd meg minket attól a beképzeltségtől, hogy már itt a világban diadalmas egyház legyünk... ha diadalmaskodni fog a világban óh jaji, akkor saját maga érdemelte ki, hogy támogatásodat megvond tőle. Akkor pedig tönkremegy, a tönkremerés egyetlen lehetséges módján: amennyiben önmagát felcseréli a világgal. Azért légy Te harcoló egyházzal, hogy soha ne következze be, a világból való kiirtatása azáltal, hogy diadalmas egyház lesz.”

A mai magyar társadalom problémái a szociológia nézőpontjából

A szociológia tudományos eljárását úgy jellemezhetjük, hogy 1. kiindul egy társadalmi probléma felismeréséből, 2. felméri a problémát adatok gyűjtése útján, 3. megpróbál a probléma okaira vonatkozó elméleti hipotéziseket megfogalmazni, 4. ezeket a hipotéziseket az empirikus vizsgálatok eredményeivel összevetve ellenőrzi, 5. az elfogadhatónak mutató magyarító elméletek alapján konkrét javaslatokat fogalmaz meg arra, hogy a negatívumok itélt jelenségeket, társadalmi problémákat hogyan lehet társadalompolitikai eszközökkel orvosolni. Ez a tudományos eljárás alapvetően különbözik nem csak a teológiától, hanem többek között a filozófiától és a közgazdaságtan eljárástól is. A közgazdaságtani elméletek például legtöbbször axiómákból, mint a haszon maximálásának feltevéséből indulnak ki és abból vezetik le a valóságot leíró tételeiket.

Ennek ellenére — sőt talán éppen emiatt — a szociológia olyan természetű tudományos ismereteket hoz létre, amelyeket többek között a teológia is fel tud használni. (Megfordítva: a szociológia számára is hasznos ismereteket nyújthat a teológia, a filozófia, a közgazdaságtan.)

Az alábbiakban a mai magyar szociológiának kutatási eredményeit foglalom össze néhány súlyos társadalmi problémáról.

Ezek közül a közvélemény figyelmét ma leginkább a szegénység kelti fel. A legközvetlenebb definíció szerint az a szegény, aki a létminimumnál kisebb jövedelemből kénytelen megélni. A létminimum az az egy személyre jutó havi összeg, amely a tápanyagszükségleteket éppen kielégítő olcsó „élelmiszerkosár” megvásárlásához és a többi alapvető szükségletek fedezéséhez elegendő. 1982 óta vannak évről-évre létminimum adataink. 1989-ben átlagosan 3900 Ft volt az az összeg, amely egy személy havi létminimumának fedezéséhez szükséges volt. A Központi Statisztikai Hivatal öt évenként végez családi jövedelem adatfelvételeket, az utólsóra 1988 elején került sor. Eszerint 1987-ben mintegy 950 ezer személy élt a létminimumnál kisebb jövedelemből. Azóta

minden valószínűség szerint nőtt a számuk.

Kik a szegények? Sokaknak talán meglepetést okoz az az adat, hogy a kisgyermek között a legnagyobb a szegénységben élők aránya, a 0-2 éveseknek körülbelül egyötöde volt szegény 1987-ben. Súlyosbítja ezt a tényt, hogy ez az arány az elmúlt évtizedekben nőtt. Az idősök közül elsősorban a legidősebbek, a 70 éven felüliek között nagyobb az arány az átlagosnál. Lényeges különbség azonban, hogy míg a gyermekes családokban az életkor emelkedésével csökken a szegények aránya, mert a szülők jövedelme nő, viszont az idős emberek nagyrésze évről-évre szegényedik, mert a nyugdíjak reálértéke (a legalacsonyabbakat kivéve amelyeket központi intézkedésekkel emeltek évről-évre) csökken a meggyorsult infláció következtében.

A létminimum mellett számítanak egy ennél magasabb úgynevezett „társadalmi minimumot” is. Ennek összege 1989-ben körülbelül 4800 Ft. (Hozzá kell tenni, hogy mindkét minimum csak a folyó lakásköltségeket tartalmazza, tehát a fiatalok lakáshozjutási-építési-vásárlási-költségei nincsenek beleszámítva.)

A szegénységnél tágabb fogalom a magyar szociológiában a depriváció. Depriváltak mondják nem csak az alacsony jövedelműeket, hanem például az igen rossz lakáshelyzetűeket, súlyos betegeket, elmagányosodottakat, igen alacsony műveltségűeket is. E definíció értelmében a depriváltak száma lényegesen nagyobbra becsülhető, 2,5-3 millió körül lehet.

A szegénység és depriváció legfőbb oka az egyén szintjén a magyar szociológiai kutatások szerint az alacsony iskolai végzettség és műveltség. Másszóval a szakképzetlen munkások között találjuk a legtöbb szegényt. Súlyos probléma, hogy nőni látszik ennek a hátrányos helyzetnek az átöröklődése nemzedékről-nemzedékre. A szegénységnek per se társadalmi szintű okai is vannak: az ország viszonylagos gazdasági elmaradottsága, a viszonylag nagy jövedelmi különbségek, a különféle hátrányok (pl. alacsony végzettség, kis jövedelem, apró

faluban lakás, rossz egészségi állapot) halmozódása.

Rövidtávon a szegénységet úgy lehet mérsékelni, ha a legalacsonyabb jövedelmű réteg jövedelmét szociálpolitikai eszközökkel kiegészítjük (az alacsony nyugdíjak emelése, családi pótlék, szociális segély). Hosszútávon a szegény gyermekek iskolai továbbtanulásának elősegítése, a lakóhelyi hátrányok csökkentése stb. vezethet célhoz. Ha a közeljövőben megnő a munkanélküliség, a munkanélküli segély jelenthet fontos „védőháló” az elszegényedés ellen.

Kevésbé szembetűnő és ismert tény, hogy a magyar halandósága igen rossz. A halandóság legjobb összefoglaló mutatója a születéskor várható átlagos élettartam. Ez az 1980-as évek közepén 33 fejlett ország közül hazánkban és a Szovjetunióban volt a legalacsonyabb (1985-ben a férfiaknál 65,1, a nőknél 73,2 év.) Súlyosbítja ezt, hogy az 1960-as évek közepe óta lényeges romlás következett be, elsősorban a férfiaknál. Azt mondhatjuk, hogy a halandóság az egész jólét és „életminőség” egyik legjobb mutatója. Eszerint a magyar társadalomban ezen a téren valamilyen alapvető bajok vannak.

Ennek csak a közvetlen okait ismerjük, ezek közül a legfontosabb az igen rossz és romló szív- és keringési betegség okozta halandóság. Figyelmet érdemel az is, hogy igen nagyok a társadalmi különbségek: az értelmiség halandósága a nyugatnémetországi átlag körül van, a szakképzetlen munkásoké pedig a szíriai átlag körül. A mélyebb okokat csak találgathatjuk: alkoholizálás, dohányzás, egészségtelen táplálkozás, kevés mozgás, testedzés, kevés pihenés, túlhajszolt élet, állandó idegesség, az egészségügyi ellátás hiányosságai. A felsorolt okok mindegyike, de különösen az utóbb említettek nyilván a magyar társadalmi élet bizonyos alapvető negatív sajátosságaiából erednek.

Rövidtávon az egészségügyi ellátás sürgős reformja, különösen a megelőzés területén tett erőfeszítések javíthatják a helyzetet. Hosszútávon a társadalmi viszonyok mindenoldalú javulásában reménykedhetünk, hiszen a gyökereket is ezekben sejtjük.

A másik demográfiai jelenség, a születésszám is gondokat okoz. Körülbelül 1960 óta nem születik Magyarországon annyi gyermek, amennyi a szülőknél nemzedékének egyszerű reprodukciójához elég lenne. A „hiány” nem nagyon nagy, mintegy 10-15 százalékkal több gyermek lenne szükséges az egyszerű reprodukcióhoz. De ez azt jelenti, hogy a tendencia fennmaradása esetén nemzedékről-nemzedékre 10-15 száza-

lékkal csökken az ország népessége és ezzel párhuzamosan erősen megnő az idősök és csökken a fiatalok és a felnőttkorúak aránya. Ez a probléma — ellentétben a romló halandósággal — közös majdnem minden fejlett társadalomban.

Az alacsony születésszám közvetlen oka nem a gyermektelenség vagy az „egyke”, hanem elsősorban az, hogy igen kevés család vállalkozik három vagy több gyermek felnevelésére. Márpedig bizonyos számú harmadik és többedik gyermek szükséges az életük végéig hajadon állapotban maradók, a biológiai okok miatt gyermektelenek és egygyermekesek, valamint a csecsemő- és gyermekhalandóság kiegyenlítésére.

A mélyebb okokat illetően megosztottak a tudományos vélemények. Én azokkal értek egyet, akik szerint azért vállalkoznak csupán igen kevesen több gyermekre, mert ez igen nagy anyagi megterhelést és időbeli lekötöttséget okoz a családnak. Más tudósok az individualizmus terjedésében látják a fő okot.

Attól függően, hogy miben látjuk a fő okot, a javasolható társadalompolitika is eltér. Akik, mint én, az anyagi tényezőkben látják a fő okot, azok a családi pótlék emelésétől és más hasonló „családbarát” szociálpolitikai támogatásoktól remélik a gyermekszám emelkedését. Tágabb értelemben „gyermekbarát” és „családbarát” társadalmat kellene felépítenünk.

Igen rosszul állunk néhány olyan jelenség terén is, amelyet a nemzetközi szociológiai irodalom a deviáns viselkedés, a magyar szakirodalom néha a társadalmi beilleszkedési zavarok gyűjtőfogalmával szokott megnevezni. Az öngyilkossági arányszám messze a legmagasabb a világon, az 1980-as évek közepén már közel 5000 ember halt meg évente öngyilkosság következtében, vagyis körülbelül minden harmincadik magyar állampolgár öngyilkosság útján távozott az élők sorából.

Az alkoholizmus terén is az első között vagyunk a világon. Mivel az alkoholisták becsült száma 500 ezer, elmondhatjuk, hogy ez a probléma még több embert érint, mint az öngyilkosság. Az utolsó években elkezdett a kábítószerezés terjedni. Egy 1983. évi adatfelvétel szerint a felnőtt népesség 10 százaléka súlyosan neurotikus, további 13 százaléka enyhébben neurotikus. Mindezek a súlyosan problematikus jelenségek az 1950-es évek közepe óta szinte feltartóztathatatlanul terjedtek. (Az 1980-as évek közepén először mutatkoztak arra utaló jelek, hogy az öngyilkosság és az alkoholizmus terjedése megállt, talán kissé csökkent.)

Ezeknek a deviáns viselkedésformáknak az okai nyilvánvalóan igen

összetettek. Elfogadhatónak tartom azonban azt a szociológiai szemléletet, hogy legmélyebben fekvő gyökereik közősek. Ezeket a gyermekkori lelki sérülésekben (elhanyagolás, durvaság, kudarcok, szeretetlenség), a felnőttkori lelki feszültségekben, továbbá a magyar társadalom kultúrájának azokban a sajátos elemeiben kereshetjük, amelyek a nagy mennyiségű ivást, sőt a lerészegedést kifejezetten elősegítik, bizonyos helyzetekben az öngyilkosságot is elfogadják, sőt szinte sugallják mint megoldást, és általában a kétségbeesést, reménytelenséget, pszichiátriai kifejezéssel a depressziót ösztönzik. Mindez megint csak összefügg a magyar társadalom bizonyos alapvető jellemzőivel.

Rövidtávon a lelki problémákkal küszködőknek segítséget kínáló — többek között egyházi — intézmények, szolgálatok kiépítésével próbálhatjuk ezeket a negatív tendenciákat megállítani. Alapvető javulást azonban nyilván csak a magyar társadalom általános gyógyulásától várhatunk.

Már többször utaltam arra, hogy a problematikus jelenségek és tendenciák hátterében a magyar társadalom általános bajai állnak. Talán érdemes arra is felfigyelni (még akkor is, ha a következtetések levonásánál ajánlatos óvatossággal lenni), hogy a kedvezőtlen tendenciáknak majdnem mindegyike az 1950-es években indult el. Mit tud a magyar szociológia ezekről a mélyebben fekvő általános problémákról mondani?

Mindenekelőtt ki kell mondani, hogy erről sokkal kevésbé biztosan nyilatkozhatunk, mint az eddig tárgyalt konkrét jelenségekről. Kétségtelenül súlyos bajok vannak a gazdaságban és ennek következtében az életszínvonal terén. Szegények azonban minden fejlett országban vannak, legfeljebb kevesebben, mint nálunk. Megkockáztathatjuk azt a hipotézist, hogy nem az anyagi helyzet, hanem az életmód és a tudati viszonyok terén igazán súlyos a helyzet Magyarországon.

Az életmód területén a probléma gyökerét abban látom, hogy a magyar társadalomnak majdnem minden tagja rendkívüli módon agyonhajszoltan él. Az időmérleg adatfelvételek alapján kimutatható, hogy nálunk sokkal több a különféle munkákkal töltött idő, mint más fejlett országokban, például Finnországban. Dolgozunk a munkahelyünkön, utána a második gazdaságban, a nők igen sok időt töltenek háztartási munkával, hosszú és kényelmetlen a közlekedéssel töltött idő. Ennek következtében igen kevés idő marad pihenésre, még kevesebb a tartalmas emberi kapcsolatokra és a művelődésre, testedzésre. Persze ennek az igen sok munkának, különösen az úgy nevezett második gazdaságban végzett munkának kö-

szönhetjük, hogy az utolsó 12-16 év gazdasági válsága nem okozott igen súlyos elszegényedést. (1978 óta csökkent a reálbér és ezt a mellékjövedelmek emelkedése kompenzálta úgy-ahogy.) De valószínűleg ennek az ára az, hogy annyira feszültségterhes a mindennapi életünk.

Azt, amit a tudati viszonyok terén problematikusnak látunk, a szociológia a társadalmi dezorganizáció, az anómia, az elidegenedés és az értékválság fogalmaival szokta leírni. Ezek a fogalmak némileg eltérő jelentésűek, de közös bennük a szeretetteljes emberi kapcsolatok hiánya és az élet értelmetlenségének érzése. Nagyon elvontan úgy fogalmazhatunk, hogy az ember egy olyan különleges lény, akinek szüksége van szeretetre és az élete értelmes voltába vetett hitre ahhoz, hogy jól érezze magát a világban és jól együttműködhessen társaival a társadalomban. A szeretet és az értelmes élet szükségletét sorolta E. Alldarđ finn szociológus az „élet minősége” körébe, szemben az anyagi szükségletekkel amelyek az életszínvonal fogalmába tartoznak.

Az élet minőségének szociológiai vizsgálata igen nagy módszertani nehézségekkel áll szemben. Ezért érthető, hogy viszonylag kevés biztosat tudunk róla mondani. Minden erre vonatkozó adatfelvétel azonban arra enged következtetni, hogy ezen a téren igen nagy hiányosságok vannak a magyar társadalomban, — kivéve talán a családot, amely, amíg fel nem bomlik, lényeges védelmet nyújt tagjainak a kívülről jövő fenyegető hatásokkal szemben. A családokon kívül azonban „kemény futballt” játszunk, senki nem törődik a bajbajutottakkal. Sem az állami intézmények, sem az olyan „köztes” közösségek, mint az egyházak. Annál nagyobb tiszteletet érdemelnek természetesen azok a közösségek, amelyek vállalkoznak a segítségnyújtásra, az embertársaikkal szembeni szolidaritásra.

Valamivel több szociológiai ismeretünk van az értékekről, azok válságáról. Röviden úgy foglalhatjuk össze a helyzetet, hogy a tradicionális társadalom értékei nagyon meggyengültek, a modern társadalmi értékek közül csak az anyagi előremenetel, az individuális érvényesülés, a szekularizációs értékek hódítottak tért, ezekkel párhuzamosan nem erősödött a „protestáns etika” (megbízhatóság, szorgalom, takarékoság), amely pedig a korszerű gazdasághoz és társadalomhoz elengedhetetlenül szükséges. ezt nevezte Hankiss Elemér „negatív modernizációnak”. Még kevésbé mutatható ki a spirituális „posztmodern értékek” megjelenése, vagyis az egészséges életmód, a jó emberi kapcsolatok, a változatos és tartalmas szabadidő értékének növekedése.

Egy teljesen új jelenségre mégis felhívhatjuk a figyelmet ezen a területen: 1978 után megfordult a szekularizáció, a vallás iránti közömbösödés tendenciája. Kissé nőtt a magukat vallásosnak mondók aránya (1985-ben már közel 60 százalék). Különösen érdekes, hogy a tendencia megfordulása éppen a korábban magas iskolai végzettségű fiatalok körében látszik a leghatározottabbnak.

Nem tudjuk ennek az új tendenciának biztos értelmezését előadni. Azt azonban állíthatjuk, hogy eszerint a válásnak szerepe lehet a magyar társadalom megújulásában, az e tanulmányban tárgyalt súlyos problémák fokozatos orvoslásában.

Andorka Rudolf

Zsákutcában a magyar ifjúság?

*„E világon, ha ülsz tanyát,
hétster szüljön meg az anyád!
Egyszer szüljön égő házban,
egyszer jeges áradásban,
egyszer bolondok házában,
egyszer hajló, szép búzában,
egyszer kongó kolostorban,
egyszer dísznők közt az ölben.
Fölsír a hat, de mire mégy
A hetedik te magad légy!”*

(József Attila: A hetedik)

Amikor a *Keresztény felelősségünk Magyarországiért* jegyében szerveződő Magyar Ökumenikus Találkozó animátoraitól megkaptam a provokáló *A magyar fiatalok zsákutcája* előadás-címet (kérdőjel nélkül, ellentmondást nem tűrő kijelentésként) bakonyoszlópi olvasótáboraink jutottak eszembe: sokkoló találkozásaink a válságos helyzetben lévő magyar ifjúsággal (nevezetesen: falusi szakmunkástanulókkal). Az *olvasótábor* fedőnéven szerveződött „profán lelki-gyakorlataink” történetéről és nagy pillanatairól szóló könyvemnek 1982-ben azt a címet adtam, hogy *Szabadságepipizódok Bakonyoszlópon*, de az éber főszerkesztő (a Tankönyvkiadóban) eképpen szelídítette meg: *„Rögeszmék” Bakonyoszlópon*. Mi is, ők is varázshegynek és paradicsomkertnek éreztük akkor a bakonyoszlópi napokat, de ha felteszem most magamnak azt a kérdést, hogy sikerült-e őket elindítani, sikerült-e kezükbe adni a labirintusban is, zsákutcában is használható Ariadne-fonalat, elbizonytalanodom. Egyre inkább úgy érzem, hogy az egyetlen bizonyosság a

„szépreményűek” (így neveztük mi értelmiségiek szakmunkástanuló útítársainkat, ők pedig minket oszloposoknak) bajgyűjteménye, problémátára, kórképe. Ami a terápiát, a „csodás gyógyulások” illeti, csupán szándékok, érzések, sejtések és élmények elemzés tárgyává alig tehető, illékony elegyével számolhatok. Ami bizonyos: szerencsés esetekben sikerült optimális erősségű kihívást jelentenünk jó néhányuknak, többeknek pedig egy csodálatos találkozást a „varázshegyen”, először és utoljára. Ami most a provokáló előadás-cím hatására felidéződött bennem életem legnagyobb élmény-sorozatából: érintésre szétporladó csodák, lelkiismeretfurdalás és megválaszolatlan kérdések. Nekivágva a feladatnak elhatározom, Bakonyoszló lesz az „anyahajóm”, innen indulok el a bevetésekre.

A hetedik esélye

Bakonyoszlópi útítársaink élettervei önkörükben maradtak. Hiányzott belőlük a világ (a többiek a társadalom, a kozmosz), hiányzottak ők maguk. Mindössze családi ház, rendes férj vagy feleség (ez sok esetben annyit jelentett: nem olyanok, mint szüleik), jó és jól fizető munka, anyagi gyarapodás. A többiek elsősorban mennyiségiek, s ha a többlet sokkal több is, akkor sem csap át minőségbe. Hasonlók, vagyis hasonlóan szegényesek énfényképeik, amelyeket szertartás keretében helyeztünk el egy fa odvában az olvasótábor első napján. Ezeknek a halmozottan hátrányos, peremhelyzetű fiataloknak a legfontosabb értékei és céljai meghökkentő módon alig tértek el tizenéves társaiktól, beleértve a városi gimnazistákat is. Hozzáteszem, ez a kép alig változott, ha nem romlott a nyolcvanas évek végére.

„Ki vagyok én? Egy a sok millió ember közül. Egy középp jellemű. Szeretek szakmai dolgokhoz hozzászólni. Nem szeretem az önféjűeket, de szeretem a zenét az olvasást”, így nézett ki T. Jóska első napi énfényképe. Tizenkét nap múlva így: „Ki vagyok én!!!? Egy a sok millió emberpalánta közül. Sok gondolat, elképzeléssel, valóra váltásokkal megtelt feju emberpalánta”. Akkor ott, az énfényképeket elrejtő odvas fa előtt, megígértük egymásnak, hogy tíz év múlva ugyanott találkozunk, de én nem bírtam kivárni, s öt év elteltével végiglátogattam őket. Paula már csak a történetekre emlékezett: a marslakók látogatására, arra, hogy a fiúk „kísértettek” a lányok szobájában, magára a lényegre, a „lelki-gyakorlatra”, a beszélgetésekre, az elmélkedésekre, arra, hogy T. Jóska szépek nevezte nagymamáját, már nem. Paula egy ABC-áruházban dolgozik, esténként fáradtan megy haza tévézni. Mielőbb férjhez szeretne menni, mindegy kihez, amilyen jön, nem válogatós. Pró-

bálm emlékeztetni egékig felcsapó öröm-ujjongására, amikor az üvegfiola bűvált az ő csapatuknak sikerült elsőnek a sós oldatba alámeríteni és felszínre bűvölni, de sikertelenül. Kezébe adom a csodát dokumentáló fényképet, nézegeti és a fejét csóválva azt mondja: „Semmilyen élményem nem volt azóta”. Reznigáltan, de nem eléggé szomorúan.

Akadnak szépreményűek, akik megharagudtak ránk, oszloposokra, akiktől akkor könnyezve, zokogva búcsúztak el. Úgy érezték, becsaptuk őket. Miért? Mert megpróbáltuk a „varázshegy” után a „síkföldön” emelkedett stílusban folytatni, s többségüknek — természetesen — nem sikerült. Akadnak néhányan, akiknek sikerült épségben felhozni a felszínre a mélytengeri csodálényeket: Károly „hallgatagabb és megfontoltabb” lett, sci-fi írással próbálkozott, Kálmán azóta meglátja a „dolgok visszaját is”, s keresi a „megoldandó problémákat”, Pista „múltbanézó és előrelátó” lett, Ildikó meg attól fél, hogy vőlegénye majd kineveti bakonyoszlópi relikviáit: egy mohos kódarabot, egy Örkeny-egypercest és a „Hetedik te magad légy!”-et. Akkor ugyanis az odvas fa előtt közfelkiáltásra felvettük a Hetediket nevet. Judit öt éven át minden hetedik napon elolvasta. Vajon meddig?

Vajon hányuknak sikerült, vajon hány fiatalnak sikerülnek hetediknek lennie. Zsákutcában vagy-e, vagy „virág vagy-e hazám ifjúsága?”

Zsákutca? Alagút? Tövises út?

Zsákutcában vagy csak hullámvölgyben? Alagútban? Ha igen, kifelé jön, vagy befelé megy? Meredeken le, vagy szűk ösvényen meredeken fel? „A magyar ifjúság erdei tisztáson hivatalos nótát füttyörész pop-zene dallamra”, jelentette ki az olvasótábort kitaláló Varga Csaba a nyolcvanas évek közepén megörökösödő funkcionáriusok és helyeslő írótlársak előtt. „El- és kitartott nemzedék ez”, toldotta meg Petróczy Éva költő. „Nem ismerik gimnazista diákjaim a szerény szó jelentését, csak egyetlen egy, aki hittanra jár”, teszi hozzá halkan Tusnádi László sárospataki tanár. A „Hová tartozol?” kérdésre felfelé mobil, többségükben középiskolát végzett szakmunkások és szakmunkásból lett fehér gallérosok válaszoltak, s a szociológus a családot is beszámítva csupán 1,8 választ, vagyis nem egészen kétféle *hovatartozást* regisztrálhatott. Nem említették például a brigád, a párt, a KISZ, a barátok, a nemzedék, a nemzet. Nem véletlenül. „Képtelen vagyok a tizen- és huszoneve-sekkel bármiben is szót érteni”, panaszkodott egy 28 éves városi KISZ-titkár. „Kiket szólítanak elvtársnak?”, kérdeztem az egyik kisváros egyik KISZ alapszerveinek titkárát értéktérképezés közben, s Értéktérkép c. könyvem egyik szá-

momra legkedvesebb szereplője így válszolt: „Azt szólítjuk elvtársnak, akire nem merünk mást mondani.”

A Kamasz-panasz c. rádióműsorban hallhattuk a következő „vallomást”: „17 éves lány vagyok, eddig gyerekekkel akartam foglalkozni, de most inkább kamionsofőr szeretnék lenni. Átlagos külsejű lány vagyok, szeretem a jó cuccokat, szeretek még videózni és aludni.” Az egyik budapesti elit-gimnáziumban az ország egyik legkultúraltabb rádióriporterének 16 éves lánya a számára kisorsolt osztálytársát akt-naptárral ajándékozta meg a 2.d osztály bensőséges karácsonyi ünnepségén. Zsákutca-ügyben még kerülöm az állásfoglalást, de arra, hogy válságban van ifjúságunk, számomra az az egyik legsúlyosabb bizonyíték, hogy az elmúlt húsz évben évről évre csökken az április elseji iskolai diákcsínyek száma. Hangosodik a diszkó, ritkul a nevetés.

Egy alföldi kisvárosból jelenti egyik „tudósítóm”, egy fiatal tanár: „Itt nálunk a többség mindenféle érték iránt érzéketlen. Néhány példa. Szakmunkásképző intézetünkben bevezették a hittant, de a 600 tanulónak csupán 1 százaléka ment el első alkalommal, csak azok, akik már addig is jártak máshova. Azóta megszűnt. Osztályfőnöki órán teljes érdektelenség mutatkozik, ha megpróbálunk egy verset vagy egy kis történetet felolvasni. Nincs értéke a tudásnak, műveltségnek. Az ősszel meghirdetett káplánunk egy egyháztörténelmi kirándulást, amire iskolánkból mindössze 2 fő jelentkezett.” Ezek után nem meglepő, hogy a tizen- és huszonevesek mit kérnek a tündértől. Össze sem jön három kívánság. Egy jellemző kérdés: egy négyes a lottón és az ingatlankezelő vállalat szigeteltesse már végre a tetőt.

Egy hetedik kislány a szomszéd lépcsőházban sírva panaszkodik, hogy a 40 fős osztályukból 36-an kibírhatalnok, csak a diszkó és a szex érdekli őket, s őket, négyüket hülyének nézik. Így aztán „normálisnak lenni nem buli”.

Losonczy Ágnes írja egy zeneszociológiai tanulmányában, hogy 1947-ben azt énekelték a fiatalok, hogy „Göndör hajam nem hagyom levágni, nem fogom a császárt szolgálni”, húsz év múlva pedig azt, hogy „Bár tudnám, hogy hova, de hova jutok”. Ma pedig — tanítványaim szerint — leginkább azt, hogy „rosszak az idegeim, rosszak az idegeim, nem bírom a gyűrődést”.

Vagy talán mégsem zsákutca, csak válság, ahonnan van kivezető út, de csak szűk, tövises, meredek ösvény?

Magányos alatt-valók

Bakonyoszlópi útitársaink (most már hozzátesszem: és még sokan mások és ma is) maguk felett érzik a tudósokat, a szüleiket, az igazgatót, a szakoktatót,

a nevelőt, az idősebb testvéreiket és a popsztárok kivételével a művészeket. Maguk alatt érzik a hangyát a kőveket, a kisebb gyerekeket, többen még kisebb testvéreiket is. A „föltötem” jelentése számukra: rájuk nehezede, érinthetetlen, fenyegető, idegen, az „alattam”-é? nem fenyeget, nem zavar, a gyengébb. „És a csillagok?”, kérdezem. Zavarba jönnek. „És ki van melletted, veled?” Csend. Alig valaki, csak a „haverok”, a „srácok”, a „csajok”, a „fiúm”, a „barát-nóm”, kedvenc együtteseik tagjai. Amikor országot alapítunk, először csak a maguk fajtájával akarják betelepíteni. Néhányan még egy-egy futballcsapatot, egy-egy népszerű együttest is befogadnának. Ekkor éppen köztünk volt Tánzos Gábor (teste nem régen került az új nemzeti pantheonba, a 301-es parcellába), aki először szomorúan figyelt minket, aztán segíteni próbált, s a Gyereide ország alkotmánya már az ő tetszését is megnyerte, hiszen ilyesmik álltak benne: „Országunk lakossága életkorra való tekintet nélkül egyenlő, 11 bölcs bagoly irányítja: a természet- és környezetvédő, az oktatásügyi, az idegenforgalmi, a szabadidőügyi, a bicikliügyi, az egyenlőségügyi és a jövőügyi bölcs bagoly, valamint a Honbagoly. Hivatalos fizetési eszközünk, a köszönöm szöveg.” Bármennyire is biztatón alakult ez a jövőjáték, öt nap múlva abba kellett hagyni, mert azoknak, akik számára a világ és az emberek nagyobb része alattuk vagy felettük helyezkedett el, mind a valóság, mind az utópia erejüket meghaladó, kedvüket szegő feladatnak bizonyult. Igaz, minket, oszloposokat melléttük levőknek érezték, de ez még csak jobban elkeserítette őket, hiszen nélkülnk kellett visszatérniük a síkföldre. Így aztán akarva-akaratlanul mi is becsaptuk őket, mert a bakonyoszlópi súlytalansági állapot után ugyancsak rájuk nehezedett — ahogy egyikük kifejezte — a „nagy büdös valóság”.

Fiatalok a bizonytalan jövő előtt

Ez a címe a megboldogult KISZ mögött keletkező vákuumot kitöltő Magyar Ifjúsági Szövetségek Országos Tanácsa helyzettanulmányának, amelynek alcíme: Jelentés a magyar fiatalok helyzetéről 1989. A Harcsa István és Kéri László készítette tanulmányban a következők olvashatók:

- A hazai ifjúság helyzete minden lényeges alapvető kérdésben kedvezőtlen képet mutat.
- Az oktatási rendszer mindig a maradékélv alapján kapta a működéshez szükséges forrásokat.
- A közép- és felsőoktatásban résztvevő fiatalok részaránya alapján Magyarországon az európai mezőny hátsó részében foglal helyet.

- Az ipari vezetők között tíz év alatt 29%-ról 21%-ra csökkent a fiatalok aránya.
- Csak szűk körben van arra lehetőség, hogy a főmunkaidőben érjék el többlet-erőfeszítésekkel a kedvezőbb anyagi helyzetet.
- 1988-ra a gyermekes családok helyzete újra romlott.
- Az értelmiségi fiatalok saját rétegük-höz képest kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint a más rétegbe tartozó fiatalok.
- A nyolcvanas évtizedben negyedmillióval csökkent a 15-29 évesek aránya.
- A 30 éves fiatalok várható átlagos élettartama több mint három évvel alacsonyabb, mint 1960-ban, a 20-29 éves népességnek csak 55%-a számít egészségesnek.
- Ötven évvel ezelőtt egy kétszobás öröklakás árát fele annyi munkáskeresetből meg lehetett vásárolni, mint jelenleg; a fiatal háztartásfők 34-43%-a szűk, tehát létminimum alatti, tovább 40% pedig e norma alsó határán levő lakásban él.
- Az ifjúsággal kapcsolatos intézményrendszer felülről felfüggesztett jellegű volt, nem volt semmiféle más elgondolásnak intézményesülési esélye.
- Legalább három-négy nemzedék elvesztett az elmúlt évtizedek során, és már soha nem fog kiderülni, hogy legjobbjai miféle mássággal gazdagították volna a magyar kultúra egészét.
- A munkapiaci feszültségek kapcsán az ifjúság képzetlenebb része mindenképpen veszélybe kerül, a deviáns magatartások erőteljesen megszapornodnak.
- Az ifjúsági problematika nem annyira volt, mint amennyire inkább lesz, vagyis az igazi gondok tömege tulajdonképpen még hátravan.

Gelsomina esélye

Az első napokon fákat rajzoltattunk bakonyoszlópi útitársainkkal. Az üres lap sarkába bújó, gyökér nélküli, csenevész, gátlásos fák sikeredtek. Az utolsó napon rajzoltak közül jó néhány már magabiztosan, meggyökerezve, kilombosodva-kiteljesedve állt a papírlap közepén, vagy egészen betöltötte azt. Mi, oszloposok örültünk is nekik, de aggódtunk is értük, mert Janus Pannonius vakmerő, még az első fecskék előtt kizöldelő mandulafácskája jutott eszünkbe. Hét évvel később lajosmizsei elemista gyerekekkel rajzoltattam le a világot. Többnyire ember és élőlény nélküli világok voltak ezek, nagyvárosokat, üzleteket és áramvonalas autókat ábrázoltak leggyakrabban, pedig falusi, sőt tanyasi gyerekek rajzolták őket. Haszonelvű világok születtek a haszonelvű világba gyökerező gyerekek lapjain. A „Van aki azért él, hogy...” kezdetű mondatot Ba-

konyoszlapon is nagyon sokan úgy folytatták, hogy „többje legyen”, de azok nagy része is ilyesmire gondolt, aki így folytatta, hogy „boldog legyen”. Akadt azért másmilyen válasz is, például egyiké iskolás „építse a jövőt”, ám eléggé kevés olyan akadt, mint Jánosé: „szórakoztassa a többieket, mint a cirkuszosok, mert van, aki magáért van, és van, aki másokért él”. Ezt hallva Gelsomina jutott eszembe, akinek azért is sikerülhetett ennek a 15 éves cigány fiúnak az elképzelését maradéktalanul, az életszentség szintjén megvalósítani, mert barátja, a szomorú bohóc elmagyarázta, hogy mindenkinek, a mihaszna kavicsnak is van értelme, feladata. Ezen a nyáron többen kavicsot vittek haza, emléke. Vajon közülük hányan emlékeznek még rá, hogy mit jelentenek? Gelsomina erőfeszítését hiányolom az erőlködő vagy kiengedő fiatalok nagy tömegében. Sikertült bennük összeugrasztani a játékot és a rendet. Játékaik így csak ritkán lehetnek szabadságepizódok (Tánczos Gábor barátom nevezte így a bakonyozslopi olvasótábor, ahol szabadon, feszes vigyázban és könnyes szemmel énekelhet-e el a NÉKOSZ-indulót), inkább zsongító-szerek, vagy csak hasznos (haszonelvű) mulatságok.

Hiány- és bajgyűjtemény

Hatvan barátom és ismerősöm válaszolt a „Zsákutcában-e a magyar ifjúság?” kérdésre, különböző korúak foglalkozásúak, pártállásúak, világnézeti-ek: ifjúságkutatók, nevelők, kultúrákötvetítők, animátorok, lelkészek, legtöbben szociológusok és pedagógusok. Az igen-nem kérdésében három nagyjából egyenlő csoportra oszlottak: egyharmaduk szerint egyértelmű igen a válasz, másik harmaduk szerint az egész ország (közülük néhányan: egész Európa) zsákutcában van, harmadik harmaduk nemmel válaszolt. A legtöbbször azonban korántsem egészséges csoport, csak kisebb részük tagad határozottan. Legalább ennyien azt felelik, hogy ha zsákutcában nem is, válságban igen. Csak az ifjúság egy része van válságban, mondják néhányan, „válság és kibontakozás” jellemzik a helyzetet ketten, „csak nehézségek vannak”, „talán már nem”, bizakodnak egyesek.

A válság mibenlétét (egyesek okát is) legtöbbször a következőkben látják: *értéktelenség, értéktelenség, értékvákuum, erkölcsi válság* (9-en), *fogyasztói mentalitás* (8), *az anyagi biztonság rohamos csökkenése* (8), *a lakáshelyzet rosszabbodása* (6), *akarathiány* (6), *eszményhiány* (5), *közömbösség, reményvesztettség* (5). Ketten-hárman említik a következőket: agresszivitás és türelmetlenség, a magyarságtudat és a nemzeti tartás hiánya, átfogó életfilozófia hiánya, devianciák, munkanélküliség, a családok lepusztulása, sikertelen-

ség, örömtelenség, szűk mozgástér, a nevelés és oktatás válsága, agyagi-szellemi-lelki depriváció, kulturálatlanság, önzés, világkép és emberkép hiány, bizalmatlanság, testi leromlottság, igénytelenség, jövőtudat hiánya, merevség, azonnali kielégülés, gyökértelenség. Néhány kifejező diagnózis: „élményszegénység”, „a világmegváltoztatás technikájának hiánya”, „szekták és susztervallások fenyegetése”, „eszmétörédek után kapkodás”, „bugrisság”, „intézményesen félreveltség”, „célokért szenvedni képtelenség”, „érzékletlenség a mindennapok csodái iránt”, „félabortált emberek”, „túlóvottság”, „az alattvalókat képző iskola igénytelen maximalizmusa”. Valaki azt tartja legnagyobb bajnak, hogy a fiatalság nincsen tudatában annak, hogy válságban van, s többen határozottan állítják, hogy erről a rétegről egyszerűen megfeledekkezett nem csak a pártállam, hanem az ellenzéki pártok is. Még a FIDESZ is, teszi hozzá valaki. Szembetűnő a MISZOT-diagnózis és az általam megkérdezett „ifjúsági felelősök” megállapításainak eltérése. Az utóbbiak sokkal inkább figyelembe vették a szóma-psziché-pneuma egységét jelentő embert.

Nemigen akad az ifjúságnak egyetlen olyan rétege sem, akire nem tartaná valaki érvényesnek a zsákutcát vagy a válságot, de elsősorban az anyagi-szellemi-lelki depriváltakat, a műveletleneket és szakképzetleneket, valamint a cigányokat látják legnagyobb veszélyben, de többen komolyan aggódnak a pályakezdőkért, a sikertelenekért, a szegényekért, a most érettségizettekért, a szakmunkásokért, az értelmiségiekért, az állami gondozottakért, a munkanélküliekért, a szakmunkástanulókért, a közösség-nélküliekért, a periférián élőkért, a gyengébben tanuló falusi fiatalokért, az intelligens romlottakért, a nem nyelv- szakos tanárok gyerekeiért és azokért, akik az anyagiakkal mérik magukat.

Azok akik tagadják a zsákutcát és a súlyos válságot *esélyt jelentő kényszerhelyzetről*, keresésről, *a polgárosodás vajudásáról*, *pokoljárásról*, *megnövekvő választási lehetőségekről*, még nem teljesen elidegenedett emberek nagy számáról, szigetektől, új struktúrák körvonalazódásáról, a negyven éves sivatagbeli vándorlás utáni ébredésről beszélnek. „Nem zsákutcában, nem válságban, hanem *origóban* van az ifjúság”, állítja egyikük. A bizonyítékok között szerepel az istenkeresés, a tanulási kedv, a többpártrendszer, a lelki értékek felé törekvés, az újra megjelenő keresztény modellek, a kapcsolat-éhség, a gondolkodási készség, egyes rétegek Európa-élménye, a vallási mozgalmak, a vállalkozási kedv és a FIDESZ. Többen hangsúlyozzák, hogy mindent egybevetve a magyar ifjúság jobb helyzetben van, mint a nyugati.

ti. Ezek a pozitívumok azonban a magyar ifjúságnak csupán töredékét jellemzik, s ezt többen jelzik is.

Csak az a zsákutca, ahonnan tilos visszafordulni, jegyzi meg egy „csak azért is optimista”. „Fiatalságunk zsákutcában viruló virág, amelyből nem lesz gyümölcs”, rontja el kedvünket egy „önmagát is kínzó pesszimista”.

Bizalom-játék

Bakonyozslapon rendre gyakoroltattuk a *csendet*. Második-harmadik alkalommal már *mesék* is születtek benne: „Ha madár lennék, összejárnám a világot, golyót se fognék, egész életemben szép tájakat látnék, párom sem lenne, az is csak rabság volna.” Fél évre rá Imre (e levél szerzője) levélben engedélyt kért arra csoportvezetőjétől, hogy egy pontban módosíthassa meséjét: a szárnyalást már csak párban tudja elképzelni. Öt év múlva egy pszichiátriai osztályon látogattam meg. Szárnyaszegetten feküdt, mert lezuhant. Nem a repülésből. A magasfeszültségű vezetékét akarta megérinteni, mert akkor már nem volt kíváncsi semmire sem, csak a halálra. Megmaradt, csak fél karját (vagy inkább fél szárnyát) veszítette el. Hogy mi történt? Az addig lappangó örökölt baj szorzódt össze azzal, amit úgy is szoktunk nevezni, hogy „pszichikai vákuum”, és úgy is, hogy „elidegenedés”, és úgy is, hogy „társadalmunk emberi dimenziójának nem kellő kidolgozottsága”. Nem repülhetett olyan magasra, hogy Ikaruszként zuhanjon le, vesztésként is győztesen. A kórházban a katarzis után fényképével ajándékozott meg, amely még „normális korában” készült róla, Bakonyozslapon. Legyek tanúja, hogy ismét ilyen akar lenni, szárnyaszegetten is.

A bizalom-játékban körbeállnak a résztvevők, s a kör közepére beáll egy becsukott szemű játékos. Először óvatosan, majd egyre bátrabban dülöngélni kezd. A körbenállók feladata, hogy megtartsák és finoman visszatolják az origóba. Olvasótáborunk (mint szabadságepizód) jelképe lett ez a bűvös kör. Szóba került, hogy lehetne ezt otthon is játszani: a család közepére beáll a dülöngélő apa vagy a támaszra szoruló gyerekek... Lehetne az iskolában is: az osztály közepére... És a kör közepén álló bízik abban, hogy immár nem kíváncsiskodók, nem körülrohógók, nem összeropantók veszik gyűrűbe, hogy ő, a leggyengébb láncszem is remélheti, hogy az eldülő benne is ugyanúgy megbízik, mint a legerősebbekben. Imre eldőlt. Mások is. Tánczos Gábor is, Balogh Zoltán is, Szabolcs István is. Hárman is, csupán az oszlopok közül. Most ott állhatnának a reformerek, a jó hírt hozók élén. Nem volt eléggé erős és hites a kör. A bakonyozslopi bűvös kör varázsa is

szétpattant. A síkföldre hazatérő szépreményűek elvegyülhettek a tömegben, odura találhattak a diszkóban, az ellencsoportokban, bízalommentes biztonságot a szexben és a narkotikumban. A felrobbantott magányok helyén még kiáltóbb magányú úrök keletkeztek. Ezekben is sokan odavesztek.

Kiáltások a peremről

„Mikor lesz lakásotok?” kérdezi barátom kereskedelmi szakmunkástanuló tanítványait. (Vigyázat, ők lányok, s a szakmunkástanulók átlagához képest valamivel jobb helyzetűek!) 40 körül hatnak már van, 10-12-en a szülők házában számíthatnak lakásra második szinten. Akiknek ma még sincsen, öt éven belül meglesz. Arról, hogy ebben a tekintetben helyzetük sokkal reményteljesebb, mint a pályakezdő értelmiségieké, természetesen fogalmuk sincsen. „Tartotok-e a munkanélküliségtől”, szól a következő kérdés. Nem igazán esnek kétségbe. Arra a kérdésre azonban, hogy „Ki van jobb helyzetben, ti vagy születek ilyen idős korokban?”, azt válaszolják, hogy szüleik, mert akkor többet ért a pénz, nem volt válság. Úgy vélik, nem tudják majd gyerekeiknek ugyanazt biztosítani, mint amit nekik szüleik. A „Minek érzitek leginkább szükségét?” kérdésre fele részben pénzt és lakást, fele részben szeretetet, boldogságot, családot, megértést igényelnek. Jellegzetes válasz: „boldogságot és egy új kabátot”. A „Mi lesz, ha a boltból az utcára tesznek?”, kérdésre a legtöbben azt válaszolják, nem adják fel, munkát keresnek, sokan azonban tanácstalanok, néhányan pedig azt felelik, vállalkozással próbálkoznak. „És ha lakásod is elveszted?”, próbálkozik barátom. A többség most már tanácstalan. Csak néhányan akarják elhagyni az országot. A „Mit fogsz másképpen csinálni, mint szüleid?” kérdésre adott válaszokban hagyományos értékek szerepelnek, a „Mit vársz a választások után?” kérdésre pedig általában ez a válasz: minden marad a régi. A jelenlegi helyzetben csak a gazdasági nehézségeket látják, és hülyeségnek tartják a sok pártot, szóval egészen másképpen élik meg a rendszerváltást, mint az értelmiségi fiatalok.

Én is találkoztam velük, s a családról beszélgetek velük. Több, mint kétharmaduk csonka családban vagy újránházasodó szülőjével él, mégis sokan azal válaszolnak a „Mit gondoltok, mi az oka a sok válásnak?” kérdésre, hogy halvány fogalmuk sincsen. Bármily döbbenetes, valóban sincsen. A többiek közül legtöbben a férfiakat okolják, s csak néhányan vetik fel, hogy a házasságok egy része nem eléggé meggondolt.

Sokkal sötétebb tónusúak a bőripari tanulók válaszai: „Válságban van az ifjúság, mert egyre rosszabb a lakáshely-

zete, egyre nehezebben tudnak elhelyezkedni, egyre kevesebb türelmük van a szülőknek, mert vagyonokba kerül az ingyenes oktatás, egyre idegesebbek a fiatalok, egyre türelmetlenebbek egymáshoz.” „A fiatalok nagyon sokat gondolnak az öngyilkosságra, de nem merik megtenni, mert még reménykednek, hátha szerencsájuk lesz. Szórakozni akarnak, de nincs miből. A felnőttek rá néznek a ruhánkra, s ha nem tetszik nekik, azt mondják ránk, hogy rosszak vagyunk, s arra nem gondolnak, hogy nekünk más ízlésünk van. Vannak olyan fiatalok, akik nagyon elvadtak. Lehet, hogy a zenétől, lehet, hogy a társaságtól. Tőlük én is félek. Azt hiszik a felnőttek, hogy mi boldogok vagyunk mert kívülről vidámnak látszunk, holott szomorúak vagyunk, de minnek mutassuk. Megpróbálunk hülyéskedni, hátha jókedvünk lesz, s ez sokszor sikerül is. Úgy érzem, senki nem ért meg minket, mert mindenki a maga bajával van elfoglalva. Ezért sok fiatal italba, kábítószerbe menekül. Ha lenne pénz, a szülők nem fáradnának el annyira, boldogabbak lennének, több idejük lenne ránk, s így jobban megértenének minket.” Ugyanez vallomásosabb formában: „Engem a halál gondolata sokat foglalkoztat, gondoltam már az öngyilkosságra is, amikor minden üressé vált, s nem tudtam, mi hiányzik. Talán nem vetettük bele magunkat eléggé az élet sűrűjébe? Nem, nem ez hiányzik. Ahogy mi szeretünk, az nem szeretet. Egy idő után ott állunk a másik meztelen valóságával. Szeretetünk gyökere önző, hiszen minden szeretetért várunk valamit, feltételt szabunk, csereberélünk.” És van, aki így tömörít: „Az élet szar, és utána meghalsz.”

Szeretlakaoma keselyűvel

Újra és újra kenyérral provokálni a kövel visszadobót, vásárolt ajándék nélkül *ajándékozni*, adva *gazdagodni*, oázis nélküli sivatagban *ünnepléssel* forrást fakasztani: ez még odafenn, Bakonyoszlopon is képtelenségnek tűnt, mégis néhányan elhíthék, hogy a csoda elhíhető és megismételhető, mert a csodában való *hitünket* a körbenállókba vetett *bizalom* erősítheti.

Egy másik Imre, egy péktanuló az „aki ad, gazdag” elvet megvalósítva születésnapján kenyeret süt olvasótábori csoporttársainak a szépreményűek építette kemencében (amelyben addig kerámia alkotások nyerték el végső formájukat). A szeretlakaoma rendezője azért rendez társainak agapét, mert ő is *szeretethiányban* szenved. Nem úgy, mint a magukat „rohadtul” érző társainak többsége: az ő szenvedése értékévé válik, nincseiből ajándékok lesznek. Két nap elteltével a kenyeret osztó Imre is ott ült azok között, akik — mellőzve a diszkót — arra kérték az oszloposokat, hogy ak-

kor, júliusban ünnepeljük meg a karácsonyt, s ez alkalommal beszéljünk a szerelemről. Ebben a karácsonyi csendben hangzott el Nagy László költeménye, a *Ki viszi át a szerelmet?* Nekik címezve megismételtem a költő kérdését. Nagy csend, végül nagy nehezen akadt egy merész vállalkozó. „A keselyű”, mondta halálosan komolyan. Megszelídítette ugyan a dögévőt, mégsem szívesen bíztuk a halálmadárta a szerelmet.

Látletlet oázisokkal

Azokat is megkérdeztem a zsákutcára felől, akiket a szakemberek közül a legtöbben a szerencsés kivételek közé soroltak, a *vallásos fiatalokat*. A Svetits gimnázium lánytanulóinak többsége is úgy látta, zsákutcában van a magyar ifjúság. Ők elsősorban az eszményhiányt, a szellemi zűrzavart, a nevetlen szülőket és a hatástalan iskolát említették, de az elzárt pályák, az akaratgyengeség, az anyagiasság és a tétova, segítség nélküli kiütkeresség is többük válaszában szerepelt. Aki nem zsákutcáról, az jogos lázadásról, irányítvesztésről beszélt vagy arról, hogy mindenkiben van szikrányi jóság, és ott van az Isten is, aki lezárja előlünk a zsákutcát.

Egy kicsit másképpen látták a kisközösségi vezetőképzőn résztvevő fiatalok: Közülük legtöbben azt állították, nem zsákutcában, hanem *válságban* vannak a fiatalok (40 közül 10-en), de azért zsákutca-pártiak is akadtak szép számmal (9-en) úgy vélték, hogy a fiataloknak csak egyik — igaz, nagyobb — része van zsákutcában vagy válságban, míg akadtak néhányan, akik a reményt érezték erősebbnek. A válság és zsákutca mi-benlétét ők elsősorban az értéktelenségben és az erkölcsi válságban látták, de ebben a körben is többen emlegették az eszmények hiányát a közömbösséget, az anyagiasságot, a kipárnázott világot, a reménytelenséget, a cél-nélküliséget, a létbizonytalanságot, az önzést, a tömegembert előállító iskolát, a szellemi mérgezést, a diszkóvá szűkülő világot. Szemben a szakértőkkel a vallásos fiatalok legjavát képezők nagyobb hangsúlyt fordítanak a pneuma, mint a psziché és a szóma válságára. Ebben a körben említik meg legnagyobb arányban a kivételt képező, az *értékekhez kötődő* fiatalok reményt keltő csoportjait.

Látletlet biztató oázisokkal? Vagy az oázis is csak a sivatagot erősíti?

Ki imád tücsökhegedűt?

A legutolsó (az ötödik) bakonyoslopi olvasótábor búcsúestjén immár az egész társaság előtt hangzott el a Nagy László-vers, s utána a költő kérdései, tölem, nekik szegve: Ki imád tücsökhegedűt? Bátoratlanul jelentkeztek ketten-hárman. *Lángot ki lehel deres ágra?* Erre már heten. *Ki feszül föl a szivároányra?*

Erre csak egyvalaki vállalkozott. *Ki becéz falban megeredt hajákat, verőereket? Ujjabb kettő. S dült hiteknek kicsoda állít káromkodásból katedrális? Két-három kéz a magasban. Következik a Szerelmem. Már tudják, hogy nagybetyűvel írta a költő, mert irdatlan az értéke, a hatalma. A szerelmespárok tagjai egymásra néznek, elpirulnak. Erről azért nem volt szó, olvasom ki a tekintetükből. Azért óvatosan erre is jelentkeznek néhányan. A keselyűs fiú is.*

Mint Rubljov a tatárok után...

Így, vagyis fogcsikorgató optimizmussal jellemezte egy népművelő a helyzetet. Miben reménykedik, aki reménykedik, aki szerint a zsákutcából is van kiút? A szakértők közül legtöbben a közösségek megerősödésében és megsokszorozódásában, a hitek erősödésében (a vallásosok az újraevangelizációban), a vállalkozásban, az európai házbán és a modernizációban, a FIDESZ konstruktív dinamizmusában és a család megerősödésében; a vallásos fiatalok közül pedig Istenben, az istenkeresésben, családban, a közösségben, a sugárzó személyiségekben, az értékre fogékonyság megmaradásában, a demokratizálódásban, az iskola reformjában. A szakemberek beszélnek még a fejekben létrejövő rendről, a kulturált gazdagságról a sűrűbb szövésű védőhálóról, az önbizalom visszanyeréséről, a kultúra-teremtő csoportokról, a helyi társadalom kibontakozásáról, valamint a népfőiskolákról és az olvasótáborokról is.

Bakonyoszlópi oszlopos társam, Somorjai Ildikó szociológus, aki jelenleg a hivatásos nevelőszülői hálózat létrehozásán fáradozik így ír: „Az iskolák visszakörzetesítéséért vívott harcokban is elsősorban a fiatalok vettek részt, akik éltek tanári szabadságukkal, s szakmai tudásukon kívül a helyi közösség tagjaiból kialakított csapatokra is támaszkodtak. Így aztán van olyan falusi iskola, ahol a tantárgy a málna, a háztartás, a családtörténet, a fóliázás. Egy Derdák Tibor nevű fiatalember egy baranya megyei faluban francia nyelvet tanít cigánygyerekeknek, szervezi a Wallengerg egyesületet, s ma már elszánt kis csapatral tud szembeszegülni a szegregációs jelenségekkel. Dombóváron Molnár György kitalálta a „megtartó iskolát”, ahonnan a túlkoros gyerekeket sem engedik ki, míg be nem fejezték a nyolc általánost. Közben a diákok magánvállalkozásban dolgoznak, klubjuk van és sulividi, amit ők szerkesztenek, s a számukra vonzóvá váló iskolában ezen kívül könyvtár, folyóirat-olvasó és magánantikvárium is van. Budaörsön működik a TINTA klub, a tizenévesek tanácsadó klubja, ahol az egymáson segítés alapelveiből kiindulva a munkaközvetítéstől kezdve a beszélgetésig, játékig és zsíros-

kenyérig minden van, amit a fiatalok öntevékenyen megszerveznek. Vagyis vannak már kis szigetek.”

A vallásos fiatalok pedig a kiengesztelődésről, az élet szépségének megmutatásáról, az egymásra figyelésről, a nyitottságról, az erőpróbák szükségességéről, az önvizsgálatról, a föld sójáról, valamint a bázisközösségekről, a közösséget jelentő egyházközségekről és a létrehozandó keresztény kollégiumokról álmodoznak. A szakemberek József Attilát („Játszani is engedj szép, komoly fiadat!”), a vallásos fiatalok Don Boscót („Hadd rakoncátlanokodjanak, csak bűnt ne kövessenek el!”) idézik. Hadd lehessünk saját képünkre európaiak, fohászodik egy szociológus, egy tanítóképzős lány pedig így ír: „Segítség! Valaki! Emberek! Hát senki sem figyel? Gyűlölöm a közönyt! Mindenki csak beszél, de nem mond semmit. Elveszik a szavak értelmét. Ő azt mondja 'szeret'. Persze...Hogyne... Gyakran érzem úgy, mint egy pillangó, aki átrepül életén. És legbelül mindig egy hatalmas kérdőjel ágaskodik. Nem értem az embereket, kétkedem. Szennynek érzem most már a politikát is. Egy más, egy tisztább világot képzelek el. Túl sok a 'ha', neki kellene végre látni. Kinek kell a szebb világ? Persze hogy mindenkinek... Hát rajta! Most még erősen él bennünk a vágy... Vágyakozunk a jóra, a szépre, az igazra. Ne hagyjuk ezt kialudni. Nem akarok egyszer arra ébredni, hogy már túl késő...” „Tövises út ez, nem zsákutca, de a végén Jézus vár minket frissítővel”, magyarázza egy lány a Svetitsből, tele derűvel. A barátaival ökumenikus ifjúsági lapot indító debreceni fiatal pszichológus pedig csodalámpához hasonlítja a mai fiatalokat, akiket „csak subickolni kell, s a jó szellemek előcsiholódhatnak belőlük”.

Mégis inkább *alagút*, mint zsákutca, mert bármily hosszú és reménytelen is, ha még csak befelé haladunk is benne, hihetjük, hogy fényben végződik.

A hetedik te magad légy!

Sokan tették fel a kezüket a bakonyoszlópi olvasótábor búcsúestjén, de talán csak bódulatban, így aztán nem igen kérhetem számon tőlük a *hetedikséget*. De milyen jögről is tehetném? A rögeszméjüket kipróbáló diplomás emberszelídítők, a szemüveges sámanok jogán? Kivetelhetünk-e bármit is a varázshegytől megfosztott szépreményűektől mi, oszloposok, akik rendre tehetetlennek bizonyultunk a síkföldi iskolákban, családokban, aluljárókban, akik nem mutatkoztunk hitelesnek szerepeinkben, akik szociológiai ténynek, sajnálatos deviáns esetnek tekintettük a reményvesztett szépreményűeket (ha nem éppen kartotékatnak), akik nem váltunk a ránk bízottak számára jellé, akik „vég-

képp nem értjük” a Hobó-jelvényt viselő ministránst, az István helyett Koppányt éltető szakadtat, a szerelmet a sárba rántó érzelmi analfabétákat, a szemtelenül visszategeződőket, a terepszínűeket, a jót és szépet egységben látó szipuzókat, a célracionális gimnazistát, aki már kívülről tudja, mégsem mer, mégsem tud, mégsem akar hetedik lenni? Akkor mondhatjuk ki megfellebezhetetlenül, hogy a magyar ifjúság zsákutcában van, amikor lemondunk arról, hogy utánuk megyünk, amikor már nem hiszünk abban hogy:

*„S ha mindez volt, ahogy írta,
hét emberként szállj a sírba,
Egy, kit tejes kebel ringat,
egy, ki kemény mell után kap,
egy, ki elvet üres edényt,
egy, ki győzni segít szegényt,
egy, ki dolgozik bomlóva,
egy, ki csak néz a Holdra:
Világ sírköve alatt mégy!
A hetedik te magad légy!”*

Kamarás István

Scholz László

40 évvel ezelőtt felozzlott Lelkészegyesületünkről

Lelkészi folyóiratunk szerkesztője kért fel arra, hogy írjak 40 évvel ezelőtt megszűnt Lelkészegyesületünkről, a MELE-ről. (Magyarhoni Evangélikus Lelkészek Egyesülete volt a teljes cím.) Felkérése mögött bizonyára az a beszámoló áll, mely a Lelkipásztor ezévi februári számában jelent meg „Lesz-e újra MELE?” kérdésfeltevéssel. S feltehetően azért kért fel éppen engem, mert én lehettem a MELE utolsó elnöke. Nos, nem hátrálok meg a feladat elől, már csak azért sem, mert a fiatalabb lelkészemzedék aligha tud valamit is azokról a régi időről. Persze semmiképpen sem „elnöki jelentésre” gondolok, csak éppen mint azoknak az éveknél élő tanúja kívánok egyet s mást elmondani emlékeztetőül.

Azon kezdem, hogy igazában véve inkább csak az 1946-50 között eltelt időszak eseményeiről tudok megbízhatóan számot adni. A korábbiakról keveset tudok. Annyi mindenetre ide kívánczok, hogy mivel az egyesület adataim szerint 38 évi fennállás után szűnt meg, 1912-ben kellett megalakulnia. Kezdeményezője Paulik János nyíregyházi lelkész volt és hosszan ő volt az első elnöke is. Az alapszabály szerint minden magyarhoni felszentelt evangélikus lelkész kötelezően tagja volt. Az elnökség évenként közgyűlésen számolt be a végzett munkáról. Én még vissza tudok emlékezni egy ilyenre az idős Paulik János vezetésével. Tőle Raffay Sándor bányakerületi püspök vette át az elnökséget, ki már annakelőtte az egyesület díszelnöke volt. Ő többek között erőteljesen szorgalmazta a szervezeti egységet, az érdekképviseletet. Fontosnak ítélte az ún. becsületiséket. Ez az egyesület keretén belül alkalmasnak bizonyult arra, hogy a lelkészek közt támadt sűrűdásokat megszüntesse feleslegessé téve az esetleg bíróságig nyúló ügyet. Évenként két-három témát tűzött ki az országos vezetőség, melyet valamennyi egyházmegyében feldolgoztak. A második világháború befejezése és a vele járó megrázkódtatás hozott azután jelentős változást, generációs változást is egyházunk életében. Így a Lelkészegyesületben. A megszokottnál jóval fiatalabbak kerültek a vezetésbe, mégpedig az addigi vezetők egyetértésével. 1947 ápr. 24-én a Deák téri leánygimnázium dísztermében történt meg a választás. Elnöknek engem, alelnöknek Dr. Wiczian Dezső professzort, ügyvezető alelnöknek a Lelkipásztor akkori szerkesztőjét Vöeres Imrét választották meg.

Három esztendeig munkálkodhattunk együtt lelkesedéssel. A kényszerű felozlató közgyűlés 1950 ápr. 25-én folyt le Budapesten. (A Mt. 16,18-19 alapján elhangzott írásmagyarázatot, egyben közgyűlési megnyitót dokumentumként e szá-

munkban közöljük.) Nos a fent említett három esztendőről tudok tulajdonképpen hitelesen számot adni.

Igen fontosnak tartanám azonban a levéltári kutató munkát, mely az előző hosszabb szakasz eseményeit gondosan feltárná. Gondoljuk meg, belesik két világháborús a közbeneső idők küzdelmes története. Úgy vélem, az egyházkerületi és egyetemes egyházi közgyűlések jegyzőkönyveit kellene elsősorban előkeresni, mert a MELE-közgyűlések gyakran ezekkel egybeestek. Illetve ezeken került felolvasásra évi jelentésük. Egyháztörténeiszre vár ez a feladat.

Az emlegett három év elé kell még helyeznünk egy előkészítő esztendőt. Szeretném hinni, hogy nem tévedek: ez is hozzájárult megválasztásomhoz. Ti. 1946. márc. 20-án elébb a Budapesti egyházmegye lelkészegyesülete választott elnökül s ennek eleven munkája indította meg a teológiai megújulást. Kettős célt tűztünk magunk elé — s ezek lettek egy esztendő múlva országos szinten is céljaink —, hogy ti. *legyen mind-egyik egyházmegyei lelkészegyesület valóságos gyülekezet, papi gyülekezet, látható fraternitás és legyen ugyanakkor egy-egy kis teológiai akadémia!* Evégből hetenkint összejöttünk! Legtöbbször a Deák téri sekrestyében, épültünk az ige mellett, dolgozatokat hoztunk, felettük vitáztunk. Akkor még valóban hittünk az egyesítésben, bár akkor is érződött különféle teológiai iskolák hatása közöttünk. Az együttmenetelést ez nem akadályozta, inkább csak színezte.

Példának hozom fel azt az angol nyelvű 70 lapnyi könyvecskét, melyet a Lutheránus Világszövetség Lundban megtartott világggyűlésére készítettünk (The Hungarian Lutheran Church of to-day, Lund, 1947). Máig őrzöm Ordass Lajos püspök Lundból 1947. márc. 22-én írt kézírásos levelét, melyben tőlünk azt kéri, hogy a világggyűlésre állítsunk össze egy füzetet, mely egyházunk életét ismerteti. A Budapesti egyházmegye lelkészeitől kéri ezt sürgősen. Hetek alatt kellett megírunk, lefordíttatunk és kiküldetünk nyomtatásra, hogy időben elkészüljön és valamennyi delegátus kezébe eljusson! 18 fejezetben számoltunk be egyházunk történetéről, mai állapotáról, képekkel illusztrálva romos világunkat, teológiánkról, ifjúsági munkánkról, iskoláinkról, diakóniai intézményeinről stb. Együtt írtuk meg közös erőfeszítéssel ezt az ismertető füzetet, melyet Lundban elismeréssel fogadtak. Még nem volt jele a későbbi szakadásnak, melynek legfőbb oka az volt, hogy a világi események kíméletlenül begyűrűztek egyházunk életébe is.

De vissza az 1947-es induláshoz. Nem a nosztalgia mondatja velem, maguk a tények bizonyítják, hogy valami új kezdődött. Őszintén s alázatosan szent papi gyülekezet akartunk lenni és tudatosan mindenütt egy-egy egyházmegye területén valóságos kis teológiai akadémia. *A teológiai továbbképzést tekintettük a legszentebb feladatunknak!*

Merész vállalkozás volt az első *Lelkészi Továbbképző Szeminárium* megrendezése Sopronban 1947. július 1-től 14-ig. A lelkészek önkéntesen jelentkeztek az ország minden részéből és együtt voltak két teljes héten át! 64-en voltunk. Mindenki saját költségére. Illetve a távolabbról jövőket közös erőből támogattuk. Nem véletlenül esett Sopronra a választásunk. Professzorok és gyakorló lelkészek együtt akartunk lenni. A régi alma mater és a Teológusok Otthona fogadott falai közé.

A megmaradt ívnyi terjedelmű sokszorosított programról olvasom le a következőket. Úrvaországostással kezdtük, melyet Sóllyom Jenő végzett. A liturgikus reggeli áhítatokat résztvevők vállalták. Az esti áhítatokat az első héten Danhauer László, a másodikon Szabó József tartotta. Négy nagy sorozat volt. Karner Károly vezette az elsőt: Isten ígéje a Szentírásban. Az írásmagyarázat aktuális problémái kerültek elő bibliai és teológiai alapvetéssel. A második sorozat címe így hangzott: Luther-tanulmány. Wiczián Dezső vezette. Előre lefordítottuk Luther sermóját s azt mindenki kézbe kapta, ez volt alapja a megbeszélésnek. Azokban az években különben is a reformáció újra való felfedezése állt az előtérben. Veőreős Imrével ketten két sorozatot vezettünk megosztva. Textustól a prédikációig — hangzott a címe annak a sorozatnak, homiletikai tevékenységnek, mely különböző típusú perikopák exegesiséből, meditációjából s gyakorlati feldolgozásából állott. Mai teológiai kérdéseink — hangzott a címe annak a sorozatnak, mely ugyancsak sok hozzászólást váltott ki. Ilyen témákat vitattunk meg: a kereszténység erkölcsi kötelezése, az idők aktualitása, az egyház egysége, az egyház próféta szolgálata, az evangélizáció. Az ünnepélyes megnyitón a MELE elnöke és a Hittudomány Kar dékánja szólt. Összefoglaló záróülés tett pontot a kéthetes együttlétre, amelyen azóta sem volt.

A második Lelkészi Továbbképző Szeminárium már csak nyolcnapos volt. 1949. júl. 6-13. napjain folyt le Klotildlígelen a Fébé diakonissza-egyesület házaiban. Ismét önkéntes jelentkezés alapján erre 57 lelkész jött el. Növekedett az előadók száma: 11-en voltunk, néhány professzor, nagyobbrészt gyülekezeti lelkészek. A homiletikai munkát most katechetikai is kiegészítette. A kor teológiai problémáihoz ez alkalommal egy-egy neves külföldi teológus könyve nyújtott alapot (Cullmann, Thielicke, Törnvall, Brunner művei). Emlékezetes maradt a résztvevők számára Budaker Oszkár előadásorozata: Pásztor és nyája. Tudományos és gyakorlati-lelkipásztori egyszerre volt. Érdekesnek bizonyult Sóllyom Jenő kísérlete, aki nem régi korok történelmét ismertette, hanem „Az utolsó 25 év egyháztörténete” címen mert őszintén, kritikusan szólni. Egyébként 1949-ben sem jártak még gazdag idők: személyenként napi 7 Ft-ot, valamint megfelelő mennyiségű lilszet és zsírt kellett vinnünk a konferenciára, azonfelül lepedőt, párnát, takarót. A teológia és a közösség iránti vágy leküzdötte ezeket az akadályokat. Több ilyen országos jellegű továbbképzésre nem jutott a MELE idejéből.

Tájégségi konferenciákra azonban igen. 1947-től kezdve egy sor ilyet rendezett a Lelkészegyesület. A cél ugyancsak a teológiában való növekedés volt, kivált azok számára, akik messzebb utat nem tettek. Nyíregyházán, Békéscsabán, Dombóvárott, Balassagyarmaton, Kiskőrösön tartattak néhány napos konferenciák. Néhol egy-egy különleges témát tűztünk ki, pl. a Szentlélek és az egyházi szolgálat kérdését, egy másik alkalommal a temetési szolgálatunk kérdését. Lelkészevangélizációk is folytak a MELE rendezésében Fótón, Gyenesdiáson, Orosházán, Székesfehérvárott. Turóczy Zoltán ébresztő szava is felhangzott. Egy ízben Pilislegeten segédlelkész-konferenciát hívtunk egybe. Abban az időben még sok segédlelkész szolgált egyházunkban. Ezekkel a kisebb-nagyobb konferenciákkal az volt a célunk, hogy sokfelé megmozgassuk a lelkészeket, kedvet keltvén a befejezetlen teológiai studiumra!

Ide tartozik az is, hogy Budapesten kívül négy gócpontunkban: Győrött, Pécsset, Békéscsabán és Nyíregyházán egy—egy kis teológiai könyvtár alapját vetettük meg. 1948-ban ugyanis svájci utamon sikerült a genfi központ és néhány svájci kiadó jóvoltából neves szerzőktől teológiai irodalmat beszerezni ajándékképpen. 30-30 könyv jutott a gócpontokba,

ennek kétszerese Budapestre. Az események melyek következtek sajnos ennek az akciónak folytatását is megakadályozták. De talán a meglévő könyvek nem maradtak olvasatlanul.

Mindezzel kapcsolatban emlékezetbe kell idéznünk az „Evangélikus Theológia” c. folyóiratunkat. Igaz, rövid életű volt, tíz száma jelent meg 1947-48-ban. Nem a MELE folyóirata volt, de összefüggött vele, már csak a közös munkatársak jelentős száma miatt is. Megalakult ugyanis az „Evangélikus Theológiai Munkaközösség” s ez szerkesztette. Kiadónak a Magyar Luther Társaság kínálkozott. A Munkaközösség tagjainak száma egy év alatt csaknem háromszázra emelkedett, ami akkor is nagy szám, ha tekintetbe vesszük, hogy lelkeszi karunk akkor a mainál jóval nagyobb számú volt. Feladataink között a folyóirat is elsőként a teológiai továbbképzést említi: „A teológiai tudomány nem 4 évre szóló stúdium, hanem egész életünkre szóló feladat.” Körlevelet bocsátottunk ki a lelkészekhez annak fölmérése végett, mi érdekelné őket legfőképpen? A válaszokból kiderült, hogy első helyen az írásmagyarázat, jó kommentárokat, magyarázatos bibliát kívánnának. Másodsorban az evangélikus tanítás kérdései foglalkoztatnák őket, magyar nyelvű dogmatika kellene. Harmadsorban az Agenda megújulására várnának. Sok más részproblémát is felsoroltak s mindenek felett Luther tanulmányozását. Igyekszünk valamelyest eleget tenni a kéréseknek, azonfelül az általunk fontosnak tartottak felől tájékoztatni. Vitáknak is helyt adtunk. A fentebb már leírt nevek mellett hadd említsünk meg még néhányat a cikkírók közül: Grünvalszky Károly, Nagy Gyula, Groó Gyula, Botta István, Győri Rudolf, Kiss Jenő, Vető Lajos, Weiler Henrik, Vajta Vilmos, Leskó Béla és mások. Elsőnek kellett volna említenem Raffay Sándor püspökünket, ki az első közt szólalt meg, de sajnos 1947. nov. 4-én elhunyt. Az Evangélikus Theológia pedig 1948. derekán szűnt meg, főleg anyagiak híján.

Lelkészegyesületünk kapcsolatot tartott a reformátusokéval (ORLE). Kölcsönösen köszöntöttük egymást közgyűléseinken. Máig élményként él bennem Ravasz László viszontlátogatása nálam. Utódját Szabó Imrét is köszönhettem. Meghívtak továbbá Sárospatakra teológiai előadásokra, egyházunk életének, munkájának ismertetésére.

Volt a MELE-nek két súlyos tanácskozása. Ezekre fájdalmas visszagondolni is. Az egyik az iskolák államosítása dolgában (1948. jún. 14.), a másik Ordass püspök pöre és eltávolítása esetén (1948. szept. 20.). Bizony megoszlottak a vélemények, már előre vetítődött a későbbi évek árnyéka.

A MELE feloszlása nem saját akaratunkból történt, ez napnál világosabb. Az egyházi egyesületeket mind feloszlatták akkor nálunk is, másutt is.

A minap figyeltem fel egy újsághírré, melyet a Die Kirche c. német egyházi lap közölt, 1990. ápr. 1-én. Eszerint a szlovák ág. hitv. evangélikus lelkészek febr. 12-13-án tartott ülésükön újra megalaktották az Evangélikus Lelkészek Szövetségét az 1949-ben kényszerűen megszűnt helyébe. Új nevet adtak neki (Zed), de a régi tradíciót kívánják folytatni. A régit (Spevak) azután szüntették meg, hogy protestált egy állami-egyházi kapcsolatot szabályozó rendelet ellen, melynek célja az egyház likvidálása volt. Most elérkezettnek látják az időt lelkészek és professzorok rehabilitációjára. Az aktív lelkészeknek mintegy egyharmada szenvedett sérelmeket, elbocsátást, letartóztatást, börtönt az elmúlt évtizedekben. Az új szövetségbe 250-en léptek be. Céljuk: imádságos testvéri közösség, missziói munka, szociális érdekvédelem és ökumenikus kontaktus Csehszlovákiában.

A hazai reformátusoknak is működik új Lelkészegyesületük, gondolom a régi folytatásaként.

Valóban fölvetődhetik köztünk is a kérdés: „Lesz-e új MELE?” Magától értetődő, hogy mutatis mutandis. Például helyesen javasolta valaki, hogy a nyugdíjasok és a levelezőn végzettek is lehessenek tagjai. Bár az önkéntesség nagyon jó dolog, az is világos, hogy erkölcsileg mégiscsak kötelezettek vagyunk mindnyájan — hiszen amúgy is oly kevesen vagyunk — a benne való részvételre. Szükséges persze, ha lesz új MELE, hogy az — amint ma mondani szokták — *alulról* épüljön fel. Egy-egy egyházmegyei munkaközösségből kell tevékenységének kiindulnia, ott kell először is a fraternitást megvalósítani. A külső körülmények, akárcsak fél évszázaddal ezelőtt, alkalmat kínálnak az egyházban a fiatalításra, ettől várhatunk lendületet. Jogosan hangzik el mostanában a szó: elhanyagoltuk az ún. világi elemet s ez kárt okozott. A mi egyházunk nem lehet kizárólagosan „hierarchikus” a maga struktúrájában. A világiak a lelkészekkel együtt képviselik az egyházat. De éppen a jó együttműködés végett szükséges, hogy a lelkészeknek legyen saját fórumuk, alakíthassák ki véleményüket, adhassanak ennek hangot. Ez egy bizonyos függetlenséget kíván meg. Egyházmegyénként, egyházkertületenként és országosan is eképp válik szava segítő szavá az egyház hivatalos vezetői számára. Vissza kellene hát térni ahhoz, hogy minden fokon bizalom alapján válasszák meg elnöküket, tisztségviselőiket az egyes lelkési közösségek.

Valahol valakinek — talán mint annak idején a budapesti egyházmegye lelkészeinek — meg kellene kezdeni, sürgtet az idő.

Mit értünk el akkor 1946-50 között? Ezt senki sem tudja lemérni. Bizonytal sokkal, sokkal kevesebbet, mint amennyit célul tűztünk magunk elé. Távol legyen az a kísértő gondolat is, hogy lebecsüljük Isten Szentlelkének munkálkodását az elmúlt évtizedekben. Ebbe a kísértésbe akkor esünk, ha állítjuk, hogy semmi jó nem történt. Teher alatt nő a pálma.

Annyit mégis meg merek kockáztatni: annak a három-négy évnél lelkészgyűlési tevékenységnek lendületéből érdemes lenne egyet s más átvenni, a megszakadást folytatni. Nevezetesen a *lelkési fraternitás építését és az evangélikus teológia tudatos művelését!* Ezt helyettünk senki más meg nem valósíthatja.

Scholz László

Győzhetetlen egyház

Írasmagyarázat és megnyitó a MELE feloszló közgyűlésén Budapesten

1950. április 25-én

„De én is mondom neked, hogy te Péter vagy, és ezen a kősziklán építem fel az én anyaszentegyházamat, és a pokol kapui sem vesznek rajta diadalmat. És neked adom a mennyek országának kulcsait; és amit megkötsz a földön, a mennyekben is kötve lesz, és amit megoldasz a földön, a mennyekben is oldva lesz.”

Máté 16,18-19

Testvérek és szolgatársak!

Az Ágostai Hitvallásnak az egyházról szóló híres cikke-lye így kezdődik: „A részünknön lévő gyülekezetek tanítják, hogy az egy anyaszentegyház örökké megmarad.” Csak ezután következik a sokat idézett definíció: „Az egyház a szentek gyülekezete, melyben az evangéliumot igazán tanítják és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki.”

Az egyház örökké megmarad! Nagy vigasztalás ez minden olyan zaklatott időben, mint amilyen a reformáció korszaka

is volt. Szorongattatások kívülről, szakadások és meghasonlások Isten népén belül: mi bátorít az ilyen zordon napokban? Csak a hit bizonyos reménysége: az egyház örökké megmarad! Az egyház legyőzhetetlen!

Tudom, hogy mi is naponta bátorítjuk magunkat ezzel a hitünk-formálta gondolattal s nemegyszer eszünkbe jut igazolásként Péternek mondott íge: „A pokol kapui sem vesznek rajta diadalmat”. Mégis éppen Krisztus Urunknak ez az ígéje, ha közelebről megvizsgáljuk s nem felületesen, csak úgy hangzás után emlegetjük: nagy óvatosságra int bennünket. Az ő győzhetetlen, örökké megmaradó ekkleziája nem úgy győzhetetlen, angyan mi sokszor elképzeljük s nem úgy marad meg örökké, ahogyan néha mi harcolunk fennmaradásáért.

Szeretném hát ma a győzhetetlen egyház két arcvonását fölrajzolni úgy, amint azt a textus törölhetetlenül rögzíti.

Jézus emberekből építi fel az ő ekkleziáját. Első sziklakölként Péter adatik néki az Atyától, midőn annak szemei megnyitattak, hogy meglássa Mesterében a Messias-Krisztust. Aztán adatnak néki a többi apostolok. Az Ótestámentom szent gyülekezete, a Káhál tizenkét törzs fiaiból tevődött össze. Az Új Izrael az apostolok alapkőveire épül. Folytatása is a régi- nek, de merőben új is: ez már az ő ekkleziája, a Messias-Krisztusé. Ezt építi Péteren kezdve a többi apostolon, az egyházi atyákon, Augustinuson, Lutheron és megszámlálhatatlan névtelen tanítványon át mind a mai napig az egyház feje és ura.

És ennek az ő egyháznak ígéri, hogy a pokol kapui sem vesznek rajta diadalmat. A görög szövegben Hádészt olvasunk. Az alvilág, a halottak birodalma nem fog győzni az egyházon. A halottak országát egy város képében képzelték a régiek, melynek kapuin csak bemennek az emberek és elnyel- letnek, legyőzhetnek, hogy soha többé vissza ne térjenek onnan.

Jézus Krisztus nem ígéri tanítványainak, hogy nekik a Hádész kapuin nem kell belépniök, sőt mindig mindenütt csak azt ígéri, hogy szenvedniök kell, üldöztetni fognak, vértanúság lesz az osztályrészük, becukódik mögöttük a halál fekete palotájának kapuja, mint ömögötte is becukódott. Ámde ő feltámadásával újra megnyitotta azt és az övéi is az utolsó nap diadalmára várnak. *Jézus Krisztus ekkleziája az utolsó napra vár, eschatológiai valóság, ezért örök egyház és ezért legyőzhetetlen!*

Mivel bátorítjuk magunkat a mi zaklatott időnkben? Kül- ső helyomlások és belső társzakadások idején? Csak helye- sen, csak igeszerűen vegyük észbe a felséges ígéretet: az egyházon a pokol kapui sem vesznek diadalmat: ez az ígélet el- sősorban a szenvedő egyháznak szól, mely kész Krisztust követni be a halál fekete palotájába! Az hiú ábránd, hogy az egyház a maga földi állagában örökkévaló, megdönthetetlen, személyeiben sérthetetlen, szokásaiban elnyúlhatatlan, energi- ájában elpusztíthatatlan. Következésképpen hiú ábránd az is, hogy földi átcsoportosítással, szervezetváltozással, személyi cserékkel, a világra tekintő minél kevesebb kockázattal szilárdítsuk meg az egyház örökkévaló létét. Relatív módon van igazság és az egyház iránt érzett szeretet. Bibliái mértéken mérve azonban nincs az egyháznak világi győzel- mes életmegoldása, mint ahogyan a világnak sincs, melyben él. Hirdetnünk kell az eschatológiai megoldást és belemenni engedelmesen a halálba az örökélet reménységével. Jézus egyháza az utolsó napra néz és ezért győzhetetlen.

A győzhetetlen egyház második vonása pedig az, hogy az utolsó nap felé vándorolva *egyetlen fegyvere az evangélium ígéje*. „És neked adom a mennyek országának kulcsait és amit megkötsz a földön, a mennyekben is kötve lesz, és amit megoldasz a földön, a mennyekben is oldva lesz.”

Az evangélium bűnökből oldozó és bűnökben megkötöző igéje a győzhetetlen egyház egyetlen fegyvere a mi kezünkben. Jézus keményen feddi azokat, akik az ige tudományának a kulcsát nem forgatják jól: „Jaj néktek, törvénytudók! mert elvettétek a tudomány kulcsát, ti magatok nem mentetek be és akik be akartak menni, azokat meggátoltátok” (Lk 11,52) Jézus új írástudókat keres, olyanokat, akik a mennyek országának a tudományát, az evangélium igéjét tisztán és igazán hirdetik. Mennyire öszszecseng ez megint az Ágostai Hitvallás VII. cikkelyével!

Csak az egyház várhat a feltámadás örökkévalóságára, amely az evangélium igéjének a hirdetésével és a mennyek országának a tudományáért megy be a halálba. Ha más egyéb miatt jut halálra, az büntetés csupán vagy legjobb esetben emberi tragédia. Ha pedig az ige tiszta hirdetésével együttjáró szenvedést és halált nem vállalja ebben a világban akkor meghamisította az Isten igéjét; ezzel a hamis tudománnyal meghódíthatja ugyan magának az egész világot, de életével, örök üdvösségével fizet érte!

Úgy vélem, rengeteg kavargó kérdés percek alatt tisztázódhatnék előttünk, ha ezen a mértéken is őszintén megmérnénk magunkat egyenkint. Tegyük fel magunknak egyenkint, hogy csoportokra szakadozottan és mint magyar evangélikus egyház is a kérdést: mekkora volna a hatalmunk, ha az ige fegyverén kívül semmi nem volna a kezembben és a kezünkben? Hogy omlanának össze sokan, hogy omlanánk össze talán mi is közöttük, ha egyszer nem támogatnának bennünket Krisztus hatalmán kívüli emberi és ördögi hatalmasságok! Pedig ezek előbb vagy utóbb kidőlnek s az utolsó napon az győz, aki egy szál meztelen karddal viaskodott, az Isten igéjének szájából kijövő kétélű, oldozó és kötöző hatalmú fegyverével!

A győzhetetlen egyház szent egyoldalúsággal, vakmerő kizárólagossággal csak az igével hadakozik, más fegyverhez nem mer nyúlni, mert Krisztus Urunk is ezt a fegyvert adta Péter szájába. A kardját pedig visszaparancsolta hüvelyébe. Nemhogy örök győzelemre nem viszi, de még földi létében is veszélyezteti az egyházat minden erőszak. „Boldogok a szelfdek, mert ők öröklük a földet.” (Mt 5,5)

Lehetne-e más imádság és óhajlás a szívémben, mikor 38 esztendő Lelkészegyesületünk utolsó közgyűlését az ige magyarázatával megnyitom, mint ez: Egyházunk pásztorai! Vajha a mi Urunk Jézus Krisztus méltatna bennünket mindnyájunkat arra, hogy az ő győzhetetlen ekkleziájának tagjaiként halálos versenyfutás árán is elnyerjük a hervadhatatlan koszorút! Ámen.

A Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület Nyilatkozata

Nagytisztelendő Presbitérium!

Testvéreink az Úr Jézus Krisztusban!

A Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület építő párbeszéd kezdeményezése képpen ajánlja mellékelt „Számvetés” tagjai és a presbitériumok figyelmébe. Azzal a reménységgel teszi ezt, hogy széleskörű eszmecsere után, kialakulhat olyan hitvallásos és erkölcsi egyetértés, amely elősegítheti a protestáns egyházak belső életének és társadalmi szolgálatának megújulását.

Úgy érezzük, az újakezdéshez szükségünk van a múlt lezárására s annak együttes megvallására, amit történelmi hit-

vallásainkkal együtt Isten Igéjéből a mára nézve megértettük és a jövőre nézve legfontosabb irányelvekként elfogadunk. Tudjuk, hogy ez a szöveg nem kész és nem teljes. Olyan *számvetésnek* szántuk, amely egyik alapja lehet egy majdani közös állásfoglalásnak. Azt szeretnénk, ha a presbitériumok, mint a gyülekezetek lelki vezetői, társulnának közös töprengésünkhöz, és így az egyházaink legkisebb sejtjeiből indulva kezdődhetne Isten kegyelméből olyan megújulás, amely egyházaink egységét is kifejezné a meglévő sokféleség ellenére is.

Semmiképpen sem szeretnénk ezzel egyházaink jelenlegi szervezeteit megkerülni, sőt bízunk abban, hogy megfelelő időben éppen az ő segítségükkel válhat egyházaink ügyévé ez a kezdeményezés. Ugyanakkor egyházaink teológiai megújulásának munkálását nem tekintjük feladatunknak. *Nem lelkész-ként dolgozó egyháztagokként és azok számára szeretnénk közös alapelveket kimunkálni, miközben várjuk és figyeljük a teológiai megújulás elindulását is.*

Szeretettel kérünk ezért Benneteket, hogy egyházaink jövője iránti felelősséggel tárgyaljátok meg ezt az alapszöveget. Észrevételeiteket, egyetértő és bíráló megjegyzéseiteket juttassátok el az Egyesület címére (1091 IX. Kálvin tér 8.) Az észrevételek alapján átdolgozott szöveget később megküldjük és nyilvánosságra hozzuk.

Köszöntünk Benneteket

Budapest, 1990. márc. 14.

Számvetés — a Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület nyilatkozata

Bűnökkel és tévedésekkel terhes évtizedek után — és a mai morális, szellemi zűrzavarban — teszi lehetővé a történelem Ura, hogy szabadon és felelősséggel, egyúttal mély bűnbánattal is szólhassunk. Először nem másokat, hanem önmagunkat kell mérlegre tennünk: az elmúlt évtizedek belőlünk is építkeztek, félelmeinkből, tehetetlenségeinkből és reménytelenségeinkből. Be kell vallanunk, hogy nem ellenállók, nem hősök, hanem Isten kegyelméből túlélők vagyunk, akik sok nehézség és megalkuvás között megmaradhattunk. Hiszen mi is hallgattunk, meghátráltunk, vártunk és kivártunk. Ennek belátása és megvallása nélkül bármiféle „tisztogató düh” nem más, mint farizeusi indulat.

Míndezzel azonban nem mentegetni és elleplezni akarjuk azok vétkeit és bűneit, akik nem csupán elszenvédtek, — tehetetlen botladozások között — egy erkölcstelen s emberileg legyőzhetetlennek látszó hatalom önkényét, hanem annak szolgálatába szegődtek, vagy hagyták magukat abba kényszeríteni. Nem akarjuk azokat felmenteni, akik a célokat összekeverték az eszközökkel, az államot az egyházzal, a kényszereket a hittel és engedtek a hatalomban való részese-dés csábításának. Ezekről harag és részrehajlás nélkül, világosan kell beszélnünk, hogy valóban gyógyulhassunk.

Keresztyénként mégis először torzult önmagunkat kell látni s magunk mögé vetnünk, hogy újrateregetni egyedül képes Urunkra, Jézus Krisztusra tekintve bűnbocsánatért imádkozunk, mivel nem emberi indulatokból s jelszavakból akarjuk elkezdni életünk megújítását. S ezzel együtt hálát is adunk mindazért, amit Isten a közelmúltban közöttünk végzett. Így összeköt bennünket közös bűnbánatunk és hitünk. Megvallva ezeket Isten és felebarátaink előtt, Krisztus egyházának tagjaiként kell valóban újat kezdenünk Istenbe vetett reménység-gel. „Szántások magatoknak új szántást...!” (Hós 10,12)

Míndezeket figyelembe véve:

Hitünkről

Valljuk, hogy hitünk forrása és mértéke Isten Igéje, úgy, ahogyan arról a teljes Szentírás bizonyosságot tesz.

- hogy a hit Isten ajándéka, amit emberi külsőségekkel helyettesíteni és mérni nem lehet. Ez a hit a megújuló igehirdetés nyomán is születik. Nincs fontosabb feladatunk, mint az igehirdetés és az egyház Szentlélek általi megújulásáért könyörögni s érte minden tőlünk telhetőt megtenni.
- hogy egyedül Isten a teljesség s ezért minden törekvést, amely ezt kétségbe vonja vagy helyettesíteni akarja, elutasítunk — legyen az akár egyéni, akár intézményes, politikai vagy vallási, szándékolt vagy esetleges.

Életgyakorlatunkról és egyházaink társadalmi szolgálatáról

Valljuk, hogy életgyakorlatunk vezérlő elve Jézus szeretetparancsa. Ezért kell a jóra törekednünk, békességre igyekeznünk, türelmesnek lennünk, elfogadni a másik embert, sőt érte tenni is, és az irgalmasságot gyakorolnunk.

- hogy Isten kegyelméből más-más kegyelmi ajándékokat kaptunk. Azok különböző mértékével és sokféle állapotban, a rendelt helyen és időben kell küldetésünket felismer-nünk, feladatainkat végeznünk.
- hogy ez a sokszínűség jó és Isten akaratával megegyezik.
- hogy minden társadalmi kérdésben a mérséklet érdekében és a szélsőségek ellen kell szólnunk, állást foglalnunk.
- hogy mély válságban lévő társadalmunkban a protestáns gyülekezeteknek, közösségeknek az evangélium minden-kori hirdetésével együtt a cselekvő emberszeretet sokféle gyakorlásában is küldetése van — különösen a szegények, a gyengék, a betegek és a társadalom peremére szorultak között. Mert felelősek vagyunk mindenkiért.
- hogy életmodellként kell hirdetnünk a másik ember iránti szolidaritást, a tiszta, mérsékelt életmódot, a munkában a minőséget, a megbízhatóságot és a gazdaszemléletet.
- hogy társadalmi-gazdasági válságunk megoldásában nélkülözhetetlen a protestáns etika értékrendje, amely többek között a takarékoságot, a megtakarítások újrabefektetését és racionális gazdálkodást jelent. A gazdasági hatékonyságot azonban mindig csak a természeti és társadalmi környezet egyensúlyának maximális védelmével együtt vállalhatjuk, hiszen tudjuk, hogy a korlátlan nyereségvágy környezetromboláshoz és embertelenségekhez vezethet.
- hogy az ember Istentől kapott működési tere a nemzet, számunkra az egyetemes magyarság, amely történetileg kialakult élet- és értékközösség. Ez azonban sohasem lehet negatív célok - mások elleni, mások lenézésére, elnyomásá-ra - szolgáló jelszó, hanem létünknek alapot teremtő, önmagát építő s így másokat is gazdagító adottság.
- hogy a keresztyén emberek közösségének, az egyháznak elsődleges feladata az Ige hirdetése, a Jézusról szóló bizonyosságtétel szóval és tettel. Ebből eredően az egyháznak feladatai vannak az oktatás, a művelődés és a kultúra területén is. Elő kell segítenünk a hit és a műveltség nálunk erőszakkal szétszakított egységének helyreállítását. Az egyént az egyetemes és a nemzeti kultúra örök értékei felé kell fordítanunk, hogy a hit jegyében feloldódjanak korunk megnyomorító ellentmondásai és egyoldalúságai.
- hogy a reformáció örökségét az oktatás minden szintjén és formájában ápolnunk és gyakorolnunk kell.

— hogy prófétai küldetéséből eredően az egyháznak - építő céllal - bátran kell bírálnia mindazt, ami idegen az evangéliumtól.

— hogy az egyháznak a társadalomban mindenhol és mindenkor szabadon kell végeznie missziói feladatát. Ezért a tömegtájékoztatás minden eszközén meg kell szólalnia az evangélium üzenetének — ahogyan ez örvendetesen már el is kezdődött.

Egyházaink belső megújításáról

Valljuk, hogy az egyháznak a mindenkori politikai hatalomhoz fűződő kapcsolatát és együttműködésének határait, hibéből eredően, az evangélium mércéje szerint kell meghatároz-nia.

- hogy az egyházainknak el kell jutni az államtól való anyagi függetlenség állapotába, amelyet az egyháztagok önkéntes és rendszeres anyagi hozzájárulásának kell biztosítania. Viszont oktatási és egészségügyi tevékenységükért az egyházaknak megkülönböztetés nélküli támogatásban kell részesülniük. Minden esetben meg kell vizsgálni és az egyházak törvényhozó testületének döntésétől kell függővé tenni azt, hogy az egyház milyen célra kér és fogad el állami támogatást.
- hogy az egyház a gyülekezetekben él, amely az Ige mértéke szerint egyház, ha nem is a teljes egyház.
- hogy egyházaink megújulásában döntő szerepe van a presbitériumok és az egyháztagok hitbeli megelevenedésének.
- hogy teológusok és nem lelkészi szakemberek folyamatos, közös munkájával kell elemezni a társadalom által felvetett kérdéseket és kidolgozni a Szentíráson alapuló elméleti és gyakorlati válaszokat, valamint cselekvő módon részt vállalni azok megvalósításában.
- hogy az egyházaink — erkölcsi parancsaik szigorú megtartásával — gazdasági vállalkozásokkal is segíthetnek intézményeik újraindításában, fenntartásában, missziójuknak végzésében.
- hogy az ökumenikus mozgalom, a felekezetek párbeszéde és közös missziója a kétezredik évéhez közeledő egyetemes egyház egyik fontos feladata. Ez azonban nem korlátozódhat csupán hivatalos egyházvezetői találkozókra és ünnepi nyilatkozatokra, hanem az egyéni és gyülekezetközi kapcsolatokban, az egymástól való tanulásban kell kiteljesednie. Az igazi ökumené csak a sokszínű felekezeti hagyományok egyidejű ápolásával alapozható meg és lesz hitteles. „Egy a test és egy a Lélek, aminthogy egy reménységre kaptatok elhívást...” (Ef 4.4)
- hogy vállalnunk kell a nem keresztyénnel és a nem hívőkkel a hazai és nemzetközi párbeszédet vagy tárgyilagos vitát, ha az kellően előkészített, mindkét oldalról önkéntes s a felek egyenrangú partnerként vesznek abban részt.

„Ezért tehát nem vagytok idegenek és jövevények, hanem polgártársai a szenteknek és házanépe Istennek. Mert ráépültetek az apostolok és a próféták alapjára, a sarokkö pedig maga Krisztus Jézus...”

Ef 2,19-20

Gyülekezeteink struktúrális kérdéseiről

...ahogy egy gyülekezeti tag látja

1. Szemléleti alapvetés

A gyülekezet életének valódi mivoltát az Ige tiszta és igaz megszólalásaiban, a szentségek erőteljes működésében, a megfeszített és feltámadott Úrral s Úrban kialakult közösség gyakorlati érvényesülésében tapasztaljuk. Meghatározni azonban gondolatilag is, empirikusan is csak közelítően tudjuk azt a misztériumot, ami akkor valósul meg, amikor „a Szentlélek az evangélium által hitet ébreszt az emberek szívében és űket a hit által gyülekezetté, Krisztus testvévé, testvéri közösséggé köti egybe és formálja.”¹

A gyülekezet lényegéhez tartozik dinamikus jellege, mozgása. Ez általában szervezete funkcióiban, tagjainak szervezettileg összehangolt munkájában, életében realizálódik. A gyülekezet életével struktúrája így szervesen függ össze, vele kölcsönhatásban van, hatásai által válik gyülekezetté. Az evangélium hirdetéséből, a gyülekezet eseményigényeiből úgy alakul ki, s több részletének meghatározó egységéből úgy épül fel, hogy visszahat létrehozóra, mert hitelességet adó, kapcsolatokat, akciólehetőségeket befolyásoló jellege van. Mind az Újszövetségben, mind az első századok egyháztörténelmében feltűnik, hogy a kereszténység gyors terjedését magyarázó főmotívumok egyike „a csoportosan megélt testvériség”.² „A keresztény tanúságtétel látványos és mindennapi módon nyilvánul meg abban a testvériségben, amely a közösségek tagjait egyesíti.”³ A Diognetoszhoz írt levél szerzője is missziói mondanivalóként hangsúlyozza, hogy a keresztények közösségi életének „alkotmánya különösnek és elismerten meglepőnek mutatkozik.”⁴

Az élő gyülekezet „organizációja” tehát dinamikusan ötvöződik bele az „organizmusba”. Jó esetben ez értékes előnyöket terem. Ugyanakkor az elavult, megromlott létforma a teljes gyülekezeti életet gyengíti, tönkre is teheti.

A gyülekezet identitásához természetesen a leglényegesebb a Szentléleknek a már említett középponti szerepe, különleges munkája. Ezzel a szemlélettel egyrészt tudomásul vesszük, hogy a gyülekezet minden számottevő kérdésében Ő a szuverén, mi magunk kiszolgáltatottak vagyunk. Hiszen a gazdag gyülekezeti élethez csak Ő tud hitet támasztani, „ahol és amikor Istennek tetszik.”⁵ Másrészt azonban hangsúlyozzuk azt a Jézus érdemére támaszkodó reményünket is, hogy a gyülekezetet építő erőfeszítéseink közben számíthatunk a Szentlélek jelenlétére, isteni erejére.

Munkájának kutatása, tapasztalása közben a rendszerességre és a megfoghatóságra törekvő emberségünkben nem vonhatjuk ugyan Istent saját rendelkezésünk alá sem az egyházi ordináció érvényesítésével, sem a Szentírás használatával, sem a Szentírásra támaszkodó szent cselekmények gya-

korlásával. Sok kárt okozhatunk azokkal az esetekkel is, amelyeknél „az isteni hatalomnak és a nagyon is emberi kívánságoknak a zűrzavara válik félelmetessé, amelyeknél már senki sem mondhatja meg biztosan, hogy hol működik Isten és hol működnek — tudatosan vagy tudattalanul — nagyon is erőszakos emberi ösztönök.”⁶ Gyülekezeti gyakorlatunkban mégis az egyik legértékesebb hittapasztalatunk az, hogy a Szentlélek bizonyítja magát. A struktúrális rendszereket létrehozó, módosító, funkcionáltató feladatainkban is alapvetően befolyásolja imádságainkat, gondolkodásunkat, gyakorlatunkat az a bizakodás, hogy a Szentlelket nem várjuk hiába!

2. A gyülekezeti struktúra néhány közösségi jellegzetessége

A gyülekezeti struktúrát fő vonásaiban teljes, önálló rendszernek tekinthetjük. Hiszen „... a gyülekezet a Krisztus-tesztet, az egyházat a maga teljességében hordozza, megtestesíti.”⁷ Az eklézsia tartalma kifejezi a felépíttességében önálló, helyi gyülekezetet is.

A teljes rendszerben a részrendszerek — a zavartalan egységben összehangolt kisebb közösségek, bizottságok, a liturgikus alkalmak nagyobb közösségei, az egyesületek gyülekezeti csoportjai, szervezett családi közösségek stb. — jó együttműködésére van szükség, hogy életjelenségeik együtt önálló, gazdag gyülekezeti életet, növekedést s gyakorlatilag független külső kapcsolatokat eredményezzenek.

Mivel a gyülekezet legsajátosabb jellege, hogy a Szentlélek által létrehozott, ösztönzött közösség: *communio*, ezért szervezettségének is legfontosabb vonása, hogy ezt a *communio*-jellegét szolgálja. Az így jellemezhető gyülekezeti közösség kormányzása az evangélium erejével történik. Felépíttessége pedig lehetővé teszi, hogy mind részleteiben, mind teljességében naponkénti, értékes lelki életet alakítson ki, s missziói munkáját is hasznos, örömteli gyakorlat, közösségi élet háttérzeze.

Az egyszerre igaz és bűnös tagokból felépülő és társadalmi keretek között működő gyülekezet életéhez azonban elkerülhetetlenül szükséges az egyházi és állami törvények szabályozó ereje is. Így a gyülekezet történelmi valóságához tartozik a társadalmi jellegű közösség: a *societas*, az egyházközösség. Ez a *communio*tól elválaszthatatlan, ettől csak feladatainak jellegével, megoldási formáival különül el. Az egyházközösség pl. jogi személyként is szerepelhet. Kormányzását, működését jogi határozatokkal, hatalmi szervek jogi kereteik között is az Ige szellemében működnek, és beleépülnek a gyülekezet teljes rendszerébe.

A gyülekezeti struktúra tehát teljes körűen öleli magába mind a *communio*-jellegű gyülekezeti közösség részrendszereit (pl. a gyülekezeti misszió munkacsoportját), mind a jellegzetesen egyházközösségi funkciókat ellátó csoportokat (pl. a gyülekezeti óvoda létrehozását, üzemeltetését intéző bizottságot). Számos olyan szervezeti rész is működhet, amelyik mind a két gyülekezeti jellemzőt hitelesen szolgálja. A presbitérium közössége pl. jó esetben a lelki megmozdulásoknak, a spirituális eseményeknek is, és az egyházközösségi funkcióknak is szervezője, intézője.

A földrajzilag, történelmileg meghatározott gyülekezetek vonása még az is, hogy egy-egy nagyobb egyháztesthez, sőt a

1 Testvéri szó a Magyarországi Evangélikus Egyház minden tagjához. Kézirat 1986.

2 A. Haman: Így éltek az első keresztények. Szent István Társulat kiadása 1987. 82. old.

3 i.m. 84. old.

4 Levél Diognetoszhoz V.2. Ókeresztény Írók 3. Szent István Társulat kiadása 1980. 371. old.

5 C.A. I.V. 2.

6 E. Schweizer: A Szentlélek. A Ref. Theol. Akadémia Tanulmányi Füzetek között kézirat gyanánt 1983. 10. old.

7 Frenkl R. — Ittész N.: Gondolatok a megújulásról. Lelkipásztor 1987. III. 149. old.

társadalmilag definiálható világegyházhoz is tartoznak. A „credo sanctam ecclesiam catholicam” hitvallás történet vetületében világméretű szervezetek összhangját veti fel. Ugyanakkor egy-egy nagyobb egyháztest — a hierarchikus abszolutizmus keretében — minimálisra zsugoríthatja a gyülekezetek szervezeti önállóságát.

Gyülekezeteink felépítését a Magyarországi Evangélikus Egyház — a továbbiakban MEE — keretein túli egyházszervezetek ma még gyakorlatilag nem befolyásolják. A MEE-on belüli helyzetükben azonban az eddig önálló rendszernek tekintett, gyülekezeti szervezeti egységeket részrendszerekként is vizsgálhatnánk, s függőségük bonyodalmaikat, törvényszerűségeit külön elemezhetnénk. Ez a függőség azonban általában a püspöki, esperesi szolgálatok, a közegegyházi igények és az egyházi törvények hatásai szerint csak a működési módokat, feladatokat, s nem az önálló felépítettség lehetőségeit befolyásolja. Ugyanakkor ez a beilleszkedés sok lényeges, belsőleg szinte létrehozhatatlan értéket terem a gyülekezet számára, pl. a lelkészképzést, a színvonalas sajtót, új gyülekezetek szervezésének lehetőségét, stb. A továbbiakban egyszerűsítéssel élünk, és a gyülekezetek struktúráját — történelmi hagyományainkat is szem előtt tartva — alapvetően teljes, önálló rendszernek tekintjük. Függőségének, kapcsolatainak előnyeire, hátrányaira csak esetenként utalunk.

Az egyháztörténelem tanúsága szerint a társadalmi környezet, a korszellem is befolyásolja a gyülekezetek felépítését. A történelem folyamában a gyülekezetek egyrészt a kériugmatikus, állandó kincseket igyekeztek változatlan tartalmában megőrizni, továbbadni, másrészt környezetükben időről-időre korszerű szervezetre törekedtek. Bár a struktúráis formákat is általában több generáció változatlanul hagyományozta a következőkre, a századok során mégis jól tükröződik az alkalmasabb felépítettség igénye.

Az általános történelmi jelenségek mai, hazai vetületében a különböző előjeld társadalmi hatások között is jól látszik, hogy a második világháborúig megszokott népegyházi helyzet jelentősen felbomlik. A népegyházi keretből előnyösen kivezető utak kereséséhez tartozik gyülekezeteink korszerű létformáinak kutatása, kialakítása.

3. A gyülekezeti struktúra elemei, építkezése

Minden idők gyülekezeteinek jellemzője, hogy a teljes szervezethez tartozó megkereszteltek egy általában megállapíthatatlan részénél nincs meg a gyülekezeti közösséghez tartozás alapfeltétele: a gyakorlatban is megvallott, élő hit. Az élő hit megítélése ugyanis az Isten titka, vagy karizmatikus ajándék. Ítéletése pedig sok farizeusi gőgöt, szeretetlenséget terem. A szervezési feladatoknál azonban szervezhetősége nehézségeivel együtt kell számba vennünk a megkeresztelteknek azt a hatalmas körét, amely lelkileg passzív. „A bűnösök között az első” lelkületében azzal kell számolnunk, hogy megelévedésre váró testvéreink ezek a gyülekezetben nyilvánvalóan passzív tagok. Ugyanakkor többen közülük gazdaságilag támogatják a gyülekezetet, sőt a jellegzetesen egyházközségi feladatokban értékes munkát végeznek. Nagy erőfeszítést érdemel, hogy bekapcsolódjanak a gyülekezeti élet sodrába.

A gyülekezeti közösség csoportjainak, a teljes rendszer fontosabb, szolgáló részleteinek szervezésénél azonban csak a Jézus iránt egyértelműen elkötelezett, aktív, felelős tagokat — a továbbiakban aktív tagokat — célszerű mozgósítani. Az aktív tagok jól felmérhető, nagy csoportja a gyülekezeti szervezés egyik kulcskérdése.

Az elkötelezettség színvonalának emberileg, ítéletés nélkül követhető alapkérdése a személyes kereszténység középponti jelentőségének megfogalmazása, megvallása. Ezentúl a remélhető Szentháromságait, amelyben a Feltámadott megváltói művének megrendítő felismerése, ereje, öröme jól kirajzolódik, az aktív tagok szemléletéhez, életviteléhez egy olyan személyes teológiát alakít ki, amelyik tartalmazza egyházunk tanításának jellegzetes tételeit. Ugyanis „nem férhet hozzá kétség, hogy minden hívő feladata — papoké és világiaké egyaránt —, hogy szellemileg-lelkileg mintegy birtokba vegye, tudatosan vallja és élje hitének tanítását. Csakis ezen az úton válhat a hit — bármily szerény mértékű is legyen ez a „teológiai munka” — életformáló tényezővé. A hit tudománya nem csupán keveseknek, a „kiváltságosoknak”, hanem — kinek-kinek szellemi — és életadottságaihoz mérten — minden hívőnek feladata.”⁸

Rendezett ismeretekkel az aktív tagok közvetlenül Jézustól kapott küldetésük talajáról szolgálnak gyülekezetükben, s élük meg rendszeresen a Krisztus-test sokféle valóságát. Otthonosak a szolgáló csoportokban, a legcélszerűbb közösségekben s a liturgikus alkalmakon. A szükség szerint bírálni is tudó felelősségükre jellemző, hogy a „kicsik” szolgálatait szívesen vállalják, s jelentősen részt vesznek a gazdasági teherviselésben.

A teljes rendszert kiformáló szerepükhöz alapvetően tartozik hozzá, hogy főként soraikból kérhetők fel a tisztviselők, a szolgáló csoportok vezetői s lényegesen befolyásolják — a MEE adottságaitól függően — lelkészeik ki- és megválasztását. Viszonylag nagy számuk minőségi változást terem a gyülekezeti életnek szinte minden területén. Ez esetben az elnökségek valóban közös erőfeszítéssel, a presbitériumok — „bólogatás” helyett — rendszeres, hozzáértő, keresztény lelkületű döntésekkel, szolgálatokkal biztosítják mind a lelki munkában, mind az egyházközségi feladatokban a tényleges irányítást, mozgósítást, és a közgyűlések is kilépnek lesújtó formalitásukból.

A különböző közösségek, szolgáló csoportok, bizottságok minőségi működéséhez több aktív tag szervezői, irányítói képessége is szükséges. Csak egyes területeken igényli az a vezetői képesség a farizeusi fölényre gyakran hajlamos értelmiségi felkészültséget. Számos csoport munkáját alacsonyabb iskolai végzettséggel, de értékes keresztény ismeretekkel, egyéniséggel is jól lehet irányítani.

A vezetésnek ez a szemlélete különös hangsúlyt kap, ha a családokban vagy a több család rendszeres összefogásával szervezett, gyakorló közösségeket a gyülekezet legfontosabb részstruktúrái közé soroljuk. Az imádságban, éneklésben, igéértelmezéssel, időszzerű témákkal összekötött beszélgetésekben, esetleg játékos vidámságban, közös étkezésben megvalósuló, családi közösségi alkalmak számos előnyük mellett jól ellensúlyozhatják, sőt értékesíthetik a szekularizáció beömlő hullámainak is, a televízió, a videó, az új szabadidő szemlélet stb. hatásait. Gyülekezeteink korszerű felvirágzásának egyik legfontosabb kérdése a szervezett családi közösségek elterjedése.

A részrendszerek összehangolt, a klikkesedéseket kiküszöbölő, lelki irányítása, aktivizálása a lelkészi munka egyik legértékesebb része. A színvonalas irányítás a „riet vocatus” elvét is jól alkalmazza. Ezzel létrejön a gyülekezetben egy jól kirajzolódó, aktív rendszer, a „dinamikus struktúra”.

Ezek szerint a gyülekezeti tagságot két vetületben célszerű számba venni. Az első vetület az egyházközségi tagság. Ennek feltételeit jogilag is rögzíteni kell, s szerény igényekből kell összeállítani. Hiszen ez a teljes rendszer a történelmi egy-

ház keretében a megelevenedésre váró megkereszteltek is átöleli. Tagsági feltételként a keresztségen kívül akár csak a nyilvántartásba vétel helyeslése is elégségesnek látszik. Fontos cél ennek a teljes körnek a kiterjesztése. Ennek érdekében a társadalmi lehetőségeket is ki kell használni!

A gyülekezeti tagság második vetületében az aktív tagokat, a dinamikus struktúrát kell felmérni. Ennek a körnek magas létszáma, növelése egyszerre feltétele és egyik fő célja az ordinált lelkészi szolgálatokat is felölelő, hatásos munkának. Nagyon szükséges ehhez a más gyülekezetektől, a MEE-től beáramló erősítés is. Szomjazunk az olyan gyülekezetekre, amelyekben a lelkésztől kezdődően valamennyi tisztségviselő az aktív tagok közé tartozik, s amelyeknek életképességét számos családi és szolgáló közösség bizonyítja.

4. A veszélyes struktúrális torzulások felmérése

A mögöttünk levő évtizedekben a kemény állami, adminisztratív egyházleépítésnek a viszonylag sikerrel megoldott fő feladatai közé tartozott, hogy a gyülekezetek életét a liturgikus alkalmakra szűkítse, s kifelé forduló missziói, tanítói, pásztorolói megnyilvánulásait, erejét teljesen lehetetlenné tegye. Ezt a leszűkítő, szétromboló hatást az állami kényszer elsősorban a MEE vezetői rendszerén keresztül érvényesítette.

A MEE vezetői rendszernek utolsó láncszemei, a gyülekezeti vezetőségek ezeknek az ellentmondásos feladatoknak a megoldására csak akkor voltak viszonylag megbízhatóan kényszeríthetőek, ha a gyülekezetet kizárólag egy személy, a lelkész irányította, akit a központi egyházvezetés törvényesen felelősségre vonhatott, s aki államilag közvetlenül befolyásolható volt. Ez természetesen a testületi vezetés formálissá válását is szükségszerűvé tette. A döntően diktatórikus politikai és egyházpolitikai légkör lehetővé tette, hogy egyházunk jellemző vonásai közé tartozzzék egyfajta, a kontraszelekció miatt alacsony hatékonyságú „klerikális hierarchia”. A század első feléből örökölt, népegyházi jellegzetességekkel rendelkező gyülekezeteinkben pedig „a papközpontú struktúra” terjedt el.

A papközpontú rendszerben a lelkész szinte egyedül oldja meg a gyülekezet valamennyi produktív és képviselési feladatát. A teljesítés lehetséges volumenét is meghatározza ezzel. Annyi munka születik, amennyit ő el tud végezni. Ebben a néha teljesen megkövesedett szerkezetben szinte elvárás, természetes renddé válik a csak egyszemélyes, néhány „ministránsal” támogatott, hivatásos, fizetett teljesítés, míg a többiek a „fogyasztói” részvételt, a gazdasági feltételeket biztosítják. Ez a modell akkor is érvényesül, ha egy gyülekezetben több lelkész szolgál.

A „mindenes lelkészi helyzetet” teremtő felépítés elsősorban a nagyon kicsi kapacitáslétesítés, ill. kihasználás, a kis energiaszabaddítás, s a szűk szolgálati életfelületek miatt hátrányos. Nem nehéz belátni, hogy a rendelkezésre álló, fizikai időkeretben még egy jól felkészült, tehetséges, szorgalmas lelkész is akár egyetlen gyülekezet szükséges munkájának csak a töredékét tudja ellátni, ha azt Isten előtti komolysággal mérjük fel. A több filiával, szóróvánnyal rendelkező, ill. összevont gyülekezetekben pedig hatalmas lelkészi erőfeszítések ellenére is csak elszórt alkalmakon vergődik az élet. Egy gyenge, esetleg erkölcsi zavaraival küzdő lelkésznél pedig az évek sora hatalmas leépülést hoz.

A „mindenes” munkával túlterhelt, csekély lelkészi kapacitás szinte lehetetlenné teszi a missziói, a jelentős hittanítói, a széles körű pásztori és lendületes rétegmozgalmi feladatok kialakítását és megoldását. Az egy személytől függő karizma- és adottsághiány pedig szóba sem engedi hozni számos munkaág beindítását. A szószék alá várt hívek száma így alacsony

értéken stagnál vagy csökken, s a megnyílt társadalmi lehetőségek ellenére számos gyülekezetünk pusztulóban van. Felelőtlenség lenne mindezt a „hívek passzivitásával” magyarázni.

A papközpontúság hatására gyakran kialakul egy testvéritelen polaritás a lelkész mint különálló, családjával jellegzetes körülmények között élő, fizetett vezető és a „gyülekezet” között. Ennek a néha ellenségeskedést is szülő polaritásnak több zavarkeltése között az egyik legjellemzőbb hátránya az a helyzet, amikor a lelkész a társadalmi mérlegen megszegyenítően alacsony jövedelemével indokolt gazdasági várakozásában magára marad az értetlen, szeretetlen, a gyülekezet gazdasági érdekeit hozzáférés nélkül hangoztató presbitériummal szemben.

A papközpontú struktúrának említhetjük természetesen kisebb előnyeit is, pl. a tévtanítások kisebb veszélyét, a pluralista nézetek feszültségeinek elkerülését, stb. Nagy hátrányai miatt azonban a gyülekezeti élet egyik fontos kérdése a dinamikus struktúra kiépítése. Ezt ma a társadalmi változások is segítik. Sokkal fontosabbak azonban a gyülekezet belső forrásai és a tudatos szervezési lépések.

5. Zárómegjegyzés

A dinamikus struktúrát kialakító gyülekezetek egy eleven, új arculat fényét hordozzák, s növekedést célzó szolgálatra készülnek fel. A gyülekezetek megelevenedéséhez azonban alapvetően a Szentlélek munkája szükséges. Veni Creator Spiritus!

Szabó Vilmos Béla

A Hartai gyülekezetről — ma

Ahogy az egyes ember életét, külső és belső világát is jelentős mértékben meghatározzák a múlt eseményei és költődései, úgy válik érthetőbbé egy közösség — gyülekezet — élete is múltjának ismeretében. A jelen életet lehet a múltbeli örökség tudatos vállalásával is folytatni, vagy csupán kapott, meghatározott önmagunkat elfogadni, vagy lehet tagadásként is megélni. Sem a személy, sem a közösség magatartása nem lehet azonban sohasem passzív, ha a változó világban be akarja tölteni küldetését földi vándorútján Isten dicsőségére.

Az egyértelműen Hartára vonatkozó első írásbeli emlék egy 1289-ből származó adománylevél, melyben az Árpád-házból származó IV. László más néven Kun László király a hartai pusztát Vejtei Konrád fiának Sebestyénnek adományozta harci érdemeiért. A mai község és gyülekezet létrejöttét a XVI-II. századi általános betelepítési hullám idejére tehetjük, évszám szerint 1723-ra, amikor az első családok megérkeztek Németországból. A gyülekezet birtokában lévő anyakönyvek 1733-tól íródtak. A betelepülők konkrét származási helyeiről sajnos nem maradtak fenn biztos adatok, ezért ennek tárgyalását most mellőzzük. Az valószínűsíthető azonban, hogy eredet szerint négy csoportra oszthatjuk a betelepülőket, mégpedig német, francia, szlovák és magyar eredetű családokra. Az erre való utalások, s az ilyen eredetű nevek melyek ma is léteznek, kimutathatóak az első anyakönyvek alapján. Néhány család ma is számon tartja, hogy ők esetleg nem német, hanem francia származásúak. A létszámban és nyelvileg is meghatározó azonban egyértelműen a német többség volt, azon belül is az evangélikusok közössége. Ez a vidék II. Rákóczi Ferenc nagyműveltségű egykori diplomatájáé, Ráday Pálé és

családjaé volt. Ő maga református vallású lévén a felekezeti villongások elkerülése miatt elsősorban protestánsokat telepített le birtokán. Háromnegyed részben evangélikusokat, egy negyed részben reformátusokat. Ez az ökumenizmus szempontjából is érdekes, mivel az első időkben nem volt külön lelkésziük, ezért az evangélikus gyülekezet kebelén belül éltek. Később a dunapataji ref. gyülekezet filiájává lettek míg önálló lelkészt nem kaptak, de a német nyelvű igehirdetés igénye miatt a református egyház hivatalos hozzájárulásával is résztvettek az evangélikus istentiszteleteken is. A betelepülési hullámok az évek során tovább gyűrűztek Hartáról is. Sokan mentek tovább Soltvadkertre, az Erdélyben lévő Szemlakra, vagy a mai Jugoszlávia területére. A XVIII. század végén egy időben amikor a vadkertieknek még nem volt meg a templomuk, a németek Hartára jártak úrvacsorázni, konfirmálni, a vadkerti szlovákok pedig Kiskőrösre. A vadkerti templom építésében a hartaiak sokat segítettek. Az építkezéshez a hegyekből leüsztatott nagy fákat Hartánál fogták ki a Dunából, s szállították tovább szekereken. Sokáig használatos volt egy közös német énekeskönyv Mezőberény, Bulkesz, Gyoma, Harta, Szemlak és Vadkert gyülekezetei számára. Nagyszébenben nyomtatták a mezőberényi gyülekezet kiadásában. Az elmúlt esztendőben amikor megindultak a segélyszállítmányok Romániába, a hartai adományokat Szemlakra vitték, ahol egy idős bácsi amikor megtudta, hogy Hartáról jöttek a segéllyel, sírva mondta, hogy az ő családja is Hartáról származik. Szemlakkal azonban gyakorlati élő kapcsolat nem volt a régebbi időkben sem. Ahogy a XVIII. és XIX. század, úgy a XX. század sem nélkülözte a megpróbáltatásokat az egységessé és viszonylag zárt közösséggé kovácsolódott hartai nép számára, de újra és újra talpra álltak, megerősödtek és viszonylag magas, fejlett élet-színvonalra jutottak el. Az első világháború nagy vérvesztései után a gazdaságilag nehezebb időszakokban is a mezőgazdaság és kézműipar mellett a hajózási lehetőségek jelentettek segítséget a hartai családok jelentős részének. Egy időben 140 hajóst tartottak nyilván, akik jórészt a legnehezebb munkában kazánfűtőként dolgoztak, de voltak kormányosok, hajóvezetők és matrózok is sokan. A zárttságban élő közösség így tartotta a kapcsolatot a külvilággal mivel a hajósok útja Regensburgtól az Al-Dunáig tartott. Fejlett iparcikkeket hoztak be a faluba, jó kerestetük volt, s ezzel a község gazdasági vérkeringésére is hatottak. Ma már sajnos a vízi élet ilyen értelemben szinte teljesen elsorvadt a Duna melletti falvak nagy része számára. Az iparosok között sok volt a takács, az asztalos. Népművészet és használati tárgyként ma is ismert a hartai szőnyeg, vagy a hartai festett bútor, mely oly jellemző volt a lakószobák berendezése számára. A hartai festett bútorok ma is kelendő árucikkek főleg a külföldiek számára. Az öltözködésben ma már nincsen népviselet, kivéve a puha, színesre hímzett könnyű papucsot, amit tutyinak neveznek, s sokan ma is használnak. Idősebb asszonyok még télen is ebben járnak. A harmincas évek magyarosítási törekvései csupán jelentéktelen mértékben okoztak változásokat a névhasználatban, ugyanakkor a negyvenes évek erőszakos németesítési törekvéseinek ellenállt a község Palotay (Polster) Gyula „magyar érzelmű” ev. lelkészének lelki vezetésével. A német anyanyelv és magyar érzelem jellemző volt és ma is az a hartai svábok döntő többségére. A második világháború és az azt követő ki-és betelepítések nagy változásokat idéztek elő, a község valási, nyelvi és társadalmi térképén. És mégis ma már újra viszonylag egységesnek nevezhető a lakosság az emberek magatartásában és életében is. 1947-ben a Felvidékről katolikus magyarokat telepítettek be a kitelepített zömében evangélikusok helyébe, s ma már a katolikus gyülekezet létszáma megközelíti az evangélikusét (1500) de még mindig meghatáro-

zóbb a faluban az evangélikus közösség ereje. 1986. aug. 9-én az evangélikus templomban közös ökumenikus istentiszteletet tartott a községben lévő három felekezet lelkészeik szolgálataival. Ez volt az első ilyen jellegű alkalom, s egyben a társadalmi megbékélés kinyilvánítása is a jelenlévő több mint négyszáz résztvevőn keresztül az egész falu számára. Minden évben okt. 29-én hálaadó istentiszteletet tartunk a fogságból hazatértek számára, mivel 45 után nagyon sok fiatal leányt és gyermekes asszonyt elhurcoltak a Szovjetunióba munkára, s csak két-három év múlva térhettek vissza a megmaradtak. Elgondolkoztató, hogy ezt az istentiszteletet akkor is megtartották, amikor erről még beszélni sem volt illendő... A második világháború evangélikus áldozatainak emléktábláját ez év júniusában fogja felavatni a gyülekezet.

1956 vértelenül zajlott le a faluban, ami elismerten köszönhető Palotay Gyula lelkésznek, aki személyes varázsával, tekintélyével és szónoki képességeivel megbékítette a forrongó tömeget. A gyülekezetben meglévő problémák és nehézségek ellenére illetve éppen azok miatt áldott ajándék átvenni, folytatni olyan elődök munkáját akiknek életére, hitére és szolgálata építeni lehet. Ilyen volt a máig meghatározó emlékfő Palotay Gyula, majd közvetlen elődöm Sárkány Tibor, akinek precíz és hűséges szolgálata idejében felépült az új parókia és egy nagyon szép imaház az egykori evangélikus kultúrház helyett, ami azért most is közösségi célokat szolgál mint ABC áruház. Az egyházi élet folyamatosságát és a közösségi szellemet hirdeti az 1791-től 1798-ig épült szép templomunk is, hiszen alapjaiba a dunatétleni Árpád-korabeli templom romjainak köveit építették bele. Az első telepesek is nem családonként, hanem mint közösség kötődtek szerződést a telepéséket fogadó Ráday Pállal. Ez a szellem nagy erőt jelentett közmunkáknál, egyéni építkezéseknél, természeti katasztrófáknál. Hogy még nem erodálódott teljesen ez a közösségi szellem, jelzi az 1988-ban kapott országos kitüntetés a gyülekezet községréformáló társadalmi munkájáért, a templomtér szép kialakításáért. Nyaranta most már rendszeresen tartunk itt szabadtéri hangversenyeket, kulturális programokat szép közönséggel. A gyülekezet életéről készítettünk egy 55 perces videófilmet melyet a helyi kábeltelevízió is bemutatott. A hartai lelkész — egy kicsit túlozva — világmissziót is folytat, mert a Hartáról elszármazottak igénylik a magno és videófelvételeket, s az így felvett igehirdetések bejárják Németország, Ausztrália és Amerika tájait. Sokan hazatérnek a mindenkori konfirmáció alkalmára a 25, 50 és olykor a 75 éve konfirmáltak is névre szóló gyülekezeti meghívó alapján. Ekkor együtt vesznek úrvacsorát a jubilánsok is. Különösen erősek a temetési és lakodalmas szokások. A halottat a rokonok, szomszédok, ismerősök sokszor egész nagy menetben harangszóval kísérik ki a temetőbe. A temetés napjáig a ravatalozóban naponta délelőtt és délután is legalább két-két óra hosszat meghatározott időben fogadni kell a családtagoknak a részvétnyilvánító látogatókat még csikorgó téli hidegben is. Temetéskor az ünneplő ruhába öltözött gyülekezetből a férfiak egymás kezéből átvéve a lapátot, közösen takarják be a sírt. Temetés után az ottlévők nem indulnak rögtön haza, hanem rövid időre megállnak szeretetik sírjánál. Ha sorba történik a temetés, az előző sírnál ott állnak a legutóbbi temetéshez tartozó családtagok. Egyéves évforduló alkalmából emlékharangozást kérnek, s a család a harangzó ideje alatt fegyelmerezetten ott áll a sírnál. Egyszer az automatikusan programozható harangok véletlen meghibásodás folytán nem álltak meg a kellő időben s ezt a család a harangzó kifejezett rosszindulatának értékelték.

Családon belüli és a lelkésszel való konfliktus forrása is olykor még a búcsuztatás igénye, kit hogyan és miképp említünk, kit ne, és miért nem volt említve stb. Sajnos az élők em-

legetésének ez az igénye sokak számára még mindig fontosabb mint az élő igének hirdetése és meghallása. Megemlítenéd még a lassan eltűnő szép szokás, amikor egy-egy ismertebb hajós temetésekor kikérik a már a helyi múzeumban lévő hatalmas hajós zászlót, s három egyenruhába öltözött régi hajózó áll díszőrséget a ravatalnál. A menet élén kísérik a koporsót a sírig, s amár leengedett koporsóra a nyitott sírba háromszor meghajtják a zászlót. A lakodalmak általában nagylétszámúak, jól szervezettek. Csak egy apró mozzanatot említve: azoknak akik valamilyen oknál fogva nem lehetnek ott, mint a betegek, öregek, vagy gyászt hordozók.

Német nyelvű szolgálat már hosszú ideje nincs a gyülekezetben csak esetleges vendégszolgálatok alkalmából, de az utcán, családokban még beszélnek a hartai sváb nyelvet. Az óvodában tanítják a német nyelvet, az iskolában megindult a kétnyelvű oktatás, s a kábeltelevízió keresztül már német nyelvű adásokat is lehet fogni.

Minden nemzedéknek meg kell harcolni a maga identitását külső és belső értelemben egyaránt ami nagyon fontos, de számunkra a legfontosabb az Isten ígében, a Krisztusban nyilvánított kegyelem által nyert önazonosság, mely összefog múltat, jelent és jövőt a hartai evangélikus gyülekezet számára a mában is.

Cselovszky Ferenc:

A Pest környéki szlovák evangélikusok kegyességéről

I. Történelmi háttér

A történelmi Magyarországon a XVII. században a lakosság jelentős része a törökök elől az ország északi részére menekült, császári területre. A határmenti települések voltak a legsúlyosabb helyzetben, mert a császárnak fizetniük kellett az adót, de gyakran megdézsmálta őket a portyázó török is, gazdag zsákmányt vive magával. Sok szegény ember szenvedett, mert a falu egyszer a királyhoz, máskor a törökhöz tartozott. Egyszer az uraság üzente, küldjétek meg azonnal, amivel tartoztok, máskor a pasa követelte a nehezen teljesíthető sarcot. Így ment ez több emberöltőn át. Csoda, hogy életben maradtak.

A törökök kiűzése után azt gondolta az egyszerű nép, most jön a szabadság, a fellélegzés ideje. Ez hiábavaló reménynek bizonyult. Az uraság hamarosan visszatért menedékhelyéről. Ővé volt a falu, a ház, az erdő, a mező, még a levegő is. A jobbágy dolgozhatott látástól-vakulásig. Ki sem pihenhetett magát, mert jött a pandúr, s urasági munkába hajtotta a népet. Nem kérdezte, nem vagy-e beteg, bírsz-e dolgozni? Ha nem volt munka a mezőn vagy az aratásban, akadt munka az erdőben vagy a szőlőben, vagy az urasági építkezésen. „Robotolj, szállítsd a fát, a követ! Fizessd a kilencedet a termésből, mert kaptál egy darabka földet. Fizess a juhokból és az aprójószág-ból is. Fizess tizedet az egyháznak. Az adóval tartozol az államnak és a megyének. Csak fizess, fizess, fizess.” Senki sem kérdezte, marad-e a családnak, van mit adni a gyerekeiknek?

A törökök kivonulása után a nemesség úgy gondolta, most gyorsan behozza azt, amit az előző évtizedek során elvesztett.

Megemelték az adót és több robotot követeltek. Rengeteg gazdasági és vallási sérelem halmozódott össze. A jobbágyok panaszkodtak. Kipattant a parasztfelkelés, melynek II. Rákóczi Ferenc állt az élére. A férfiak messze vidékről gyűltek zászlaja alá. Fegyver hiányában kaszákkal és vasvilákkal szerelték fel magukat. Eleinte szép sikereket értek el, de 1708-ban Trencsén mellett súlyos vereséget szenvedtek. Minden visszatért a régi kerékvágásba azzal a különbséggel, hogy a nép még nyomorúságosabb helyzetbe került, a földesurak még többet követeltek, s deresre húzták, aki időre nem teljesítette kötelességét. Rossz hírek terjedtek, s a nép között elhatalmasodott a félelem és az elégedetlenség. Az 1715-16. évben gyenge volt a termés. Júniusban fagy volt, ami elvitte a még éretlen termést. Az emberek között éhség pusztított. Takarmány hiányában hullottak az állatok is. Egyre több szívben fogant meg az elhatározás: el innen, erről az átkozott helyről, ahol a föld nem képes eltartani az embert, ahol kilyukasztják a bőröd is, ahol az embernek rosszabb a sorsa, mint az állatnak. El akárhová, minél messzebbre, hogy a földesúr ne tudjon visszahozatni, mert övé minden, még az emberek élete is. Szöktek csapatostól. Egész falvak néptelendtek el. A hatóságok ugyan próbálták megállítani a jobbágyokat, de kevés eredménnyel.

A török kivonulása után az egész ország pusztán maradt. Mielőbb be kellett telepíteni, s termővé kellett tenni a mocsaras, elvadult földet. Pest megye területén is, az 1690-es állami összeírók sok elnéptelenedett települést találtak. Egy-egy megmaradt település között napi járóföldnyi volt a távolság.

A földbirtokosok felhívással fordultak az ország lakosságához, kérve, települjenek az ő birtokukra. Ígérték: 1. biztosítják a vallás szabad gyakorlását, 2. évekig tartó adó és teher alóli felmentést, 3. jogot a szabad halászathoz, 4. templom építéséhez és házi tüzelésre szabad fakitermelést.

Óriási népvándorlás indult meg. A Felvidék lakosságának egyötöde, mintegy 200 ezer ember húzódott le az Alföldre. A telepések eleinte nevüket is megváltoztatták, hogy egykori uraik ne találjanak rájuk. Voltak, akik származásuk helyéről, vagy foglalkozásukról nevezették magukat, de bőven akadtak, kiket egyszerűen Tóth-nak hívtak. A XVII. század első évtizedeiben így alakultak a Pest környéki települések: Cinkota, Rákoskeresztúr, Csömör, Nagy(Csik)tarcsa, Domony, Aszód, Acsa, Csóvár, Csomád, Maglód, Alberti, Bénye, Pilis, Irsa, Péteri stb.

A telepések általában magukkal vitték tanítójukat, vagy papjukat is, s batyujukból nem hiányzott a lelki eledel, a Transcius énekeskönyv.

II. Cithara sanctorum

E címen adta ki énekgyűjteményét Tranovszky György (1591-1637) sziléziai származású, Wittenbergben tanult evangélikus lelkész. Üldöztetései során Árva várának falai közt talált menedéket. Ott készítette el énekgyűjteményét, amit 1636-ban már mint lipótszentmiklósi lelkész adott ki. Vállalkozását így indokolta: „Isten ígéje és a szentségek tisztasága megkívánja, hogy az egyháznak gondja legyen az éneklés tisztaságára és a vallásosságra. Mert, amint a rosszul hangolt hárfá, hegedű vagy egyéb hangszer csak nyikorog, és az embernek főfájást okoz, úgy az Isten ígével nem egyező éneklés is el-lenszenvenessé válik a teológiai meggyőződés előtt.”

Máig, közel 200 kiadása jelent meg. Mindig újabb énekekkel bővítették, s így az evangélikus énekkincs valóságos gyűjtőmedencéjévé lett. Ma is nagy hatása van, a szlovák nép vele együtt nevelődött, növekedett. Nemcsak a templomokban használták, de a rendszeresen tartott családi áhítatokon is. Nem hiányozhatott a menyasszonyi hozományból, s apáról fiúra szállt.

a) Egyházi szempontból jelentős e mű, mert fordításban közreadja Luther és a német reformáció legszebb énekeit. Ki-szorítja a cseh-morva exulánsok által terjesztett kálvini orien-tációjú énekeskönyvet.

b) Nemzeti jelentősége, hogy a latin műveltség idején anyanyelven szólal meg.

c) Hazafias szempontból is fontos. Gyakran szólal meg benne a nemzet sorsán kesergő, bűnbánatában önmagát tépő, s a nemzet jobb jövőjéért esdeklő lélek hangja. Példa erre: „Béke legyen a nap alatt...” kezdetű ének, melyet magyar énekeskönyvünkben is megtalálunk a 465. szám alatt.

A Transcius énekeskönyvben szinte az egész Szentírást megtaláljuk „megénekelve”. A tízparancsolatot két változatban is feldolgozta. Megénekelte Jézus életét, működését, szen-vedését és halálát. Az énekek vallási, hittani igazságokat vilá-gítanak meg. Dominál bennük a didaktikus, katechetikai jel-leg. Okoskodás helyett az Ige elfogadására buzdít, oly esetben is, amikor azt értelmünkkel nem tudjuk megérteni. „Hű keresztyének! / A szent Igének / Hívói legyünk; / Ne kételked-jünk; / Mert igazat szól / Krisztus Urunkról, / S többet mond minékünk, / Mint, amit megértünk.” Tr 245,6

A kálvini tanokkal szemben az Ágostai Hitvallás tételeit hangsúlyozza. Az úrvacsorában Krisztust kapjuk. „Bölcsesség, nagy hatalma / S jósága az Istennek / Íme, hogy felma-gasztalja / Életét az embernek; / A mennybe szállt, de önma-gát / Hagyta étkül: szent testét, / S italképpen szent vérében / Van az örök üdvösség.” Tr 361,1.

A kettős predestinációról szóló tannal szemben hangsú-lyozza, hogy Isten senkit sem rendelt kárhozatra. A Krisztus-ba vetett hit által, kegyelméből mindenkit üdvözít. (Tr 478) Tranovszky a cseh énekeskönyvekből átvett énekek szövegét megváltoztatta, ahol azt teológiaiailag szükségesnek tartotta. Például az „üdvösségre választottak” helyett „mindeneknek üdvösségére” szavakat írta.

Szűz Mária-ról szóló (Tr 318) éneke azzal a megállapítás-sal kezdődik, hogy az imádat egyedül Istent illeti meg.

Az apostolokról és a vértanúkról szóló énekeiben is csu-pán példájuknak követésére és megemlékezésre buzdít, de nem imáadásra (Tr 325).

Tranovszky nagyon ügyelt énekeinek bibli-kusságára, így lett az „jól hangolt hárfává”, a szentek citerájává.

Minden újabb kiadással bővült a Transcius. Minden ke-gyességi áramlat hatása megtalálható benne a középkori misz-tikától kezdve, a reformáción, az orthodoxia korán keresztül a pietizmusig.

A misztikus kegyesség sajátos meglehangú, önátadó, Jé-zus iránti szerelmet tükröz. Pl. Tr 468,1-3: „Lelkem vőlegé-nye / Lett az én Uram, / Az egek egébe / Vezető utam; / Mert ő a Messiás, Senki más: / Néki szentelt imádatom / Ki se mondhatom. / Én kezébe tettem / Hitem erejét, / Ő meg mér-hetetlen / Drága gyűrtjét / Adta lényegének, Lelkének, / S érettem földre költözött. / Testbe öltözött. // Égi dicsőségbe / Emel szent frigyem, / Rövid jegyességre / Vágyódik szívem; / Fáj soká nem látnom Megváltóm, / Szívembe zárt kedvese-met, / Kéért epedek.”

Hadd idézzek a pietizmus hatását tükröző, édeskés, szen-timentális tónusú énekek közül is egyet. Tr 51,1.3.5.: „Jézus, te kis drága gyermek, / Bölcsőd szívem mélyén leld meg. / Tied az én szívem mélye / Szeretettel oda térj be. // Jézus, édes kis testvércém, / Elringatlak, aludj békén. / Álmodj szívem já-szolásában, / Ne hagyj meg a bűn jármában. // Jézus, a te édes száddal, / Síma, kedves, szép orcáddal / Szívemet úgy megej-tetted: / Rabja lett az égieknek. //

A Transcius énekeskönyv teljes anyagát magyarra fordí-totta Vietórisz József nyíregyházi kántor, amit a Magyar Lut-

her Társaság 1935-ben jelentetett meg Budapesten. Így vált le-hetővé, hogy a magyarság is megismerkedjék a Transcius énekeivel. Ez az énekeskönyv a nép lelkére nagy hatással volt és van ma is. Legutóbbi kiadása 1252 éneket tartalmaz! A nép hitét évszázadokon át ápolta, erősítette, tisztította. Gyámola volt a hívőknek jó és balsorsban, életben és a halál óráján.

III. A Transcius-kegyesség

Ahogy az eledel meghatározója az ember egész-ségének, az egyoldalú táplálkozás következtében hiánybeteg-ségek jelentkezhetnek, és a zsíros táplálék túlzott fogyasztásá-nak következményeként idővel jelentkeznek az artalmak, úgy a lelki életben sem közömbös, hogy az egyén milyen lelki ele-dellel él.

A Transcius énekeskönyvön nevelődött keresztyén ember kegyességének jellemző vonásait veszem számba.

Közösség Istennel. Szeretünk énekelni. Aki énekel, két-szeresen imádkozik. Nálunk még ma is sok otthonban őrzik a Transcius régebbi kiadásait. E vastag, gótbetűs, bőrkötéses, rézveretes könyveknek az alsó és felső borítóját rézlemezek-ből készült láncolat kapcsolja össze. A rézlemezekre készítő-jük kis szíveket vésett, melyek azt jelképezik, az a hívő szív, aki ezeket az énekeket énekli, az Istennel kerül közösségbe.

Közvetlen gyermeki viszony a mennyei Atyával. Gyer-meki és nem unokai, azaz nincs szükség közbenjárókra. Jo-gom van közvetlenül mennyei Atyámhoz fordulni. Kifejező-dik ebben az egyén értéke és méltósága. Az egyház feladata, hogy az Igével és a szentségekkel az embereket a lelki sötét-ségből az üdvösség útjára vezesse, s elkísérje a hívőket a böl-csőtől a sírig, de ez feladata minden felnőtt keresztyénnek is, s a családban feladata a családfőnek.

Az egyén meggyőződésére és felelősségére helyezük a hangsúlyt. A gyülekezetben az egyéneknek egyenlő joguk van. Az egyes hívek választják meg vezetőiket. Alapelvünk de-mokratikus és nem monarchikus. A hatalom alulról, az auto-nóm gyülekezettől származik. A katolicizmus a római császár-ság példája szerint szerveződött. A hatalom a pápától, felülről jön, s a hierarchia fokozatain, a kardinálisokon és püspökökön keresztül éri el az alacsonyabb fokon lévőket. Mindnek az a törekvése, hogy az alattvalóin uralkodjék. A mi gondolkodás-módunk határozottan különbözik ettől.

Az egyszerűség jellemzi, s idegen tőlük a pompa. A szlo-vák ember is szereti a szépet. A férfiak közül sokan faragása-ikkal díszítik otthonaikat, bútoraikat. A nők díszes népviselet-be öltöznek. Hímnző ügyességük nyomát őrzi sok szép színes templomi oltárterítők.

Igazságkereső. A rákényszerített véleményt nem fogadja el. Keresi a hamisítatlan tanítást, kialakítja véleményét. Tisz-teli más meggyőződését, még az ateistáét is, ha szavai és tet-tei tiszták és erkölcsösek. De vallja, hogy a valóban erkölcsös élethez szükséges a vallásosság. Toleráns másokkal szemben, de nézetét nem könnyen adja fel. Tudja ugyan, a világnak nem fantasztákra, de kemény munkásokra van szüksége, akik tud-nak másokért áldozatot vállalni. Őseink vallották: teher alatt nő a pálma! Életünk értelme nem a siker hajszolása, hanem Krisztus alázatos követése, s a harmónikus közösség Istennel. Segíti a gyengét, békében akar élni mindenki. Boldog akar lenni, célja van, de azt nem Fortuna istenasszony szekerén akarja elérni, hanem a Krisztusban való hit által, kegyelemből az Ő érdeméért.

Pünkösöd I.

Jn 14,23-31

Az ünnepről

A IV. századig a πεντεκοστή azt a húsvétot követő 50 napot jelentette, amely a húsvét-előesti nagy eucharisztikus istentisztelettel kezdődött. Az istentisztelet elején térdelve imádkoztak, bűnbánati énekeket énekeltek, Jézus halálára emlékeztek és ószövetségi lektiókat olvastak. A katechuménokat megkeresztelték Jézus halálába. Az első hajnalkiáltáskor azonban megszakították a böjtölést, ujjongó örvendezésbe kezdtek és befejezték az eucharisziát. Ettől kezdve hét hétig mellőzték a térdeplést, a bűnbánati zsoltárokat és az ószövetségi lektiókat.

A pünkösöd tehát nem volt önálló ünnep a húsvét és (ké-sőbb) a karácsony mellett, hanem teljesen a húsvéthoz tartozott, mint annak befejezése, lezárta azt az időszakot, amely húsvétkor a böjt megszakításával kezdődött, és amelyre az a jellemző, hogy a megdicsőült Úr, a Kyrios — miután a kereszt gyalázatát elszenvedte — személyesen jelen van; és hogy gyülekezetét a Szentlélekkel felfegyverezte, nem számított külön eseménynek, azt az Ő tanítványai körében végzett munkája magától értetődő befejezésének tekintették. (G. Kunze in: Leiturgia I. 1954,452; hivatkozik rá H.J. Sculze, EPM 78/79.p.212)

A textusról — útban a szöszékre

Perikopánkban Jézus Jakab-fia Júdás kérdésére válaszol, hogy miért csak zárt tanítványi körben nyilatkoztatja ki magát és miért nem lép a „nyilvánosság” elé, a világba (λογος). Jézus a kérdésnek mindkét részét megválaszolja. Egyrészt — perikopánk végén — hangsúlyozza, hogy igenis kilép a „nyilvánosság”, a κοσμος és annak fejedelme elé, hogy „megtudja a világ...” és felkelti a tanítványait: „menjünk el innen”. Elindulnak a legszélesebb „nyilvánosság” elé a főpapi, helytartói udvarok után a városzéli útkereszteződéshez a Golgotára, ahol is háromnyelvű helytartói irat hitelesíti a kinyilatkoztatást a keresztfán.

Másrészt megindokolja, hogy miért kell háromévi együttjárás után a szűk tanítványi körben is újra kinyilatkoztatnia magát: „hogy ha majd megtörténik, higgyetek”! Úgy tűnik, három évi szemtanúság minden tapasztalata kevés ahhoz, hogy a Jézus szavát unalomig ismerő — és mégsem ismerő — tanítvány el tudja fogadni, le tudja nyelni Jézus világnak szóló, világraszóló kinyilatkoztatását a kereszten.

A pünkösdi csodának az volt a lényege, hogy a Lélektől ihletett Péter igehirdetésére a 3000 elhitte, hogy a Keresztre-feszített az Isten Fia. Az igehirdetőknél éltek légyen bármikor az egyház történetében — ugyanez a feladatuk mindmáig, és jószerint hasonló nehézségekkel is küszködnek, mint elődeik. Küszködnek mindenekelőtt saját ingadozó hitükkel. Kevesen mondják Pál határozottságával és kitartásával, hogy nem óhajtának másról tudni, csakis Jézusról, a Megfeszítettéről. Küszködnek a hallgatók várakozásaival, szenvedés-izsönyával, vulgármaterializmusával, fejlődés-optimizmusával. Jézus azért harcol, hogy keresztalála, melyre végül is képtelen volt a tanítványait előre felkészíteni, ne semmisítse meg a kis közösséget — s vele együtt az Űgyet. Jánosnak ugyanígy kell küzdenie a domitianusi üldözések szörnyűségei között azo-

kért, akik féltek a testi szenvedéstől és megtántorodtak, esetleg meg is kísérelték Jézus halála véres valóságát elszellemi-esíteni. Korunkban az előbbieken túl az is fenyeget, hogy a „keresztény eszméket” mint az ország fellendülésének vélt egyetlen útját politikai ideológiává lúgozzák ki. A meghatározatlan fogalmak rajzásában maradjunk a forrásnál, s ne akarjunk másról tudni, mint Róla, a Megfeszítettéről.

Textusunk túlnyomórészt a belső, tanítványi körnek szánt magyarázatot tartalmazza, amellyel tehát Jézus fel akarja az övéit készíteni a kereszt okozta megrázkódtatásra, illetve fenn akarja velük tartani a közösséget akkor is, amikor személyesen már nem lesz jelen.

Aki szereti Őt, azaz a közösség fenntartásában érdekelt, tartsa meg, amiket megmondott (λελοληκο), amíg velünk volt, mert ez a tanítás az Atyáé, Jézus küldőjéé, ez a feltétele annak, hogy mindketten szállást vegyenek az illetőnél. Ilyen összefüggésben tehát, hogy az ige megtartása az Atyával és a Fiúval való közösség feltétele, az „ige megtartásának” sokkal inkább azt a jelentését érzem helyénvalónak, amely a szá-munkra hihetetlen mert meg nem érdemelt, de Jézus által hirdetett és képviselt kegyelem elfogadását jelenti (Jn 3,16) és nem — vagy csak másodlagosan — a törvény betöltését, a hihetetlen valóság gyümölcsét. Az igehirdetésben hangsúlyoz-nunk kell, hogy ma sem vezet az Atyához és a Fiúhoz más út, csak amit Jézus ezen szavaiban kijelölt, bármennyire rokonszenves, sőt megejtően csábító is az eksztázis, az emberi tel-jesítmény vagy az emberi szellem kreativitása az Isten kere-sésében. Aki nem szereti Őt, az más utat választ, nem az ige és a kereszt útját, és fog találni magának alkalmat arra, hogy tömjénezve leboruljon saját képe, saját teljesítménye, saját nagysága előtt.

Jézus tisztában van azzal, hogy ezek az igék a tanítványai számára egyelőre érthetetlenek és felfoghatatlanok. Ahhoz, hogy megfogjanak és kicsírázzanak a tanítványokban, kell a Szentlélek, az „Igazság Lelke”, a Pártfogó munkája, enélkül nem megy. „Hiszem, hogy saját eszemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni...” „Lelkeszi kísértéseink nagy része abban áll, hogy a Pártfogó munkáját megkíséreljük valamiféle trükkel, módszerrel helyettesíteni, és az illetékességét a „technológiai fegyelem” betarthatása vé-ggett a saját hatáskörünkbe vonni, ahelyett, hogy segítségül hív-nánk.

Azt a nevet, amelyen Jézus perikopánkban a Szentleket nevezi, Károli Vigasztalónak, modern fordítású Bibliánk Párt-fogónak fordítja. A παρακλητος legalapvetőbb jelentése a jo-gi („ügyvéd”, stb.) értelem mellett: „akit előkiáltottak, akinek segítségért kiáltottak, akit odahívtak...”. A παρακλητος akit tehetetlenségünkben, félelmünkben „előkiáltunk” segítségül, megnyitja nekünk az érthetetlen, elfogadhatatlan igéket, em-lékeztet rájuk, megeleveníti őket a szívéünkben, és ezzel elin-dít a Jézussal való közösség felé.

Szeretném, ha a pünkösdi igehirdetés nem magyarázatban merülne ki, hanem teljes komolysággal biztatna arra, hogy „kiáltuk elő” azt, aki egyedül segíthet, akinek egyedüli mű-ve a hitünk is és a gyülekezetek is.

Azoknak, akik a vázolt úton elindulnak, Jézus az ő békes-ségét ígéri, azaz nem messiási háborút, hanem békeséget. Nem fegyverrel kikényszerített „Pax romana”-kat, újabb há-borúval viselő igazságtalan békekötéseket, hanem az Ő bé-kességét, amellyel — közösségben az Atyával — a keresztre ment; nem a halálba, hanem az Atyához; „felemeltetett”, meg-

dicsőült. Nekik igéri, hogy nem mennek ítéletre, hanem átmentek a halálból az életre, vissza az Atya színe elé, abba a közösségbe, amelyből a bűn kivetette őket.

„Kiáltuk elő” azt, aki segíthet rajtunk!

Krähling Dániel

Pünkösd II.

Jn 3,16-21.

A kétnapos ünnepek első napján olyan igék kerülnek elénk, amelyek az ünnep történetét világítják meg. Ezekben az igékben az alkalom dogmatikája csendül meg. Ez ünnep második napján az igék tovább visznek, tovább vezetnek bennünket. Utat mutatnak az ünnep utáni hétköznapokra. Itt már inkább az etika fogalmazódik meg. Nem szabad ilyen élesen szétválasztani sem az ünnep két napját, sem a dogmatikát és az etikát. Az út az eseménytől indul. Isten cselekvéséből mérhetünk erőt az útra.

Pünkösd: Isten elküldte a megígért Vigasztalót. A Konfirmáció káté így ír a Szentlélekről: „Az egyházat a Szentlélek úgy tartja meg, hogy tagjait az evangéliummal hívja és gyűjti az egész földön, hitüket megújítja és megőrzi.” Az ünnep második napján jelenlévő gyülekezet is ezt igényli, hogy a hangyúlya a mondat második felére essen. A hitet megújító és megőrző Úr szólaljon meg. Megerősödjünk abban, hogy a Jézus Krisztusban kapott bűnbocsánat az élet minden fordulatában erőforrás.

Textus: János evangéliumára jellemző, hogy elindul egy történet, egy beszélgetés, később a helyszín, a kérdező teljesen háttérbe szorul, s csak Jézus marad, amint tanít, utat mutat. Igénk Nikodémussal való beszélgetés második fele. Nikodémus a zsidóknak egy vezető ember. Ez a főember érdeklődéssel megy Jézushoz. Urunk a tisztelgő látogatást elhárítja, és az újjászületésről szól. Isten világ felé fordul szeretetének összefoglalásával kezdődik igénk. (16.v.) Luther erről az igéről ezt mondta: „Ha lehetséges volna, méltán véshetnénk ezt az ígét szívünk táblájára. Ezt a vigasztaló ígét minien kereszténynek könyv nélkül kellene tudni és minden nap imádkozni, hogy vérünkbe menjen át.”

A 17.v. Jézus küldetését világítja meg. Ez a küldetés Isten szeretetéből táplálkozik. A Fiú küldetése a kora várakozásával ellentétben, hogy ne ítélettel sújtsa a világot. Másfelől a Fiú küldetése, hogy Isten mentő szeretetét Izrael határain túl, az egész világra kiterjessze. Ez megegyezik Ábrahámnak tett ígérettel: „Általad nyer áldást a föld minden nemzetsége.” 1 Móz 12,3. Ezután a világosság és sötétség képével, arról szól Jézus, hogy az Ő követése, etikájának vállalását jelenti. Jézus etikájával ellentétes magatartás ítéletet von maga után. Sőt ez az út már most is ítélet alatt áll.

Kontextus: Az elmúlt időben sok párt zászlajára tűzte az egyház nevét. Mára már az ígéretke ideje lejárt. Ma már az úton vagyunk. Ezt az utat csak Jézus etikáját megtartva lehet megnyerni. Ezzel ellentétes út, már itt a földön is ítéletet von maga után. Sokan jönnek, sebeket cipelve az egyházhoz. Az egyház feladata, hogy Isten feltétel nélküli bocsánatát hirdesse. Isten ezen az úton közeledik hozzánk és mi is ezen az úton közeledhetünk egymáshoz.

Igehirdetés: A pünkösdi igében örömmel halottuk, hogy van lehetőség a megújulásra. Az anyagiakon tájékozódó ember mindjárt azt kérdezi, igen, de mi az ára ennek? Ha valaki csak ad, ilyen gondolatok támadnak bennünk: azért adja, mert neki már nem kell. Ha igazán értékes az ajándék, akkor pedig így gondolkodunk, miért? Mikor fog majd nagyobbat kérni

cserébe? Mindez kiszámíthatatlan, ezért nem kell a kegyelem sem. Isten szeretetének már megvan az ára. Jézus Krisztus áldozata felülfizethetetlen. Ezt Isten ingyen adja. Én bármit adnék érte, az ingyen kegyelmet ez olcsó kegyelemmé tenné. Isten így szereti a világot. A világ itt a teremtmények világa. „Elsősorban az ember világ, és pedig az Istentől elszakadt, elene lázadó, bűnös és a bűn hatalmába lesüllyedt világ. Ezt a világot szerette Isten, ennek megmentésére adta oda egyszerűlt, szeretett Fiát. Ennek a világnak a bűnét vette magára a Fiú, az Isten Báránya.”(Karrer)

Nem közömbös Isten a világ iránt. Isten törődik velünk, még akkor is, ha mi sok mindent elrontunk. Megengedi, hogy bűneink saját, keserű levében forogjunk, akkor is a kiutat készíti. Mi a szépnek és jónak teremtett világot elrontottuk, mégis szeret minden indok nélkül. Nem csak azokat szereti, akik Őt szeretik, nem csak a hozzá menő embert, az egész világot szereti. Szeretetébe belefér minden világrész, minden ország. Neki nincsenek mostoha gyermekei, kegyelme nem korlátozódik ember csoportokra. Ő az egész lakott földet szereti. Ezt abban mutatta meg, hogy a legdrágábbat, egyszerűlt Fiát adta érte. Mi nagyon drága ajándékokat is képesek vagyunk tönkretenni. Isten ezért nem nekünk, hanem értünk adta Jézust. Így építette meg a hidat közte és az ember között. Ezen a hídon szeretne átvezetni minket. Nem ítélettel jön, hanem a sötétségben világosságot gyűjt. Ma is sokan várnák az ítéletet. Az elhamarkodott ítélezések azonban némelyeket tisztára mosnának, másokat pedig örökre a bűneik sötétjébe taszítanának. Jézus Krisztus világosságával mutassunk utat, hogy a bűn sötétjéből, a bűnbocsánaton keresztül az újra kezdés, a megbékélés fényében járjuk az utat Pünkösd után. Ezen az úton a Lélek vezetése alatt juthatunk el abba a fénybe amit Jézus hozott a mi számunkra. Akinek Isten fényt gyűjtött a szívében, annak az a küldetése, hogy ezzel a fényvel világítson, s hívjon másokat is, Jézushoz, a világ világosságához.

Egy tiszteletre méltó, de szűk látókörű ember ment oda Jézushoz. Igazolni szerette volna önmagát, Jézus azonban az öngigazságát keresőt kiemeli, abból a szűk körből. A megújulást, Isten világra szóló szeretetét tilteti szívébe. Az öngigazságában összetört embernek nem maradt más, mint elfogadja Isten feltétel nélküli megbocsátását. A Szentlélek erről szeretne naponként meggyőzni, hogy van számomra is bocsánat.

Vázlat

A megújulás alapja: Isten szeretet. A szeretet pedig kiűz minden félelmet. Isten szeretete Jézus Krisztusban jelent meg.

1. Hinni Jézusban etikai következményeket jelent. Akkor is ha ez nem divatos.
2. Hinni Jézusban meggyőződés, hogy ide bátran, féltő szeretettel hívok másokat is. (Az elmúlt idő, sokat hallott hamis mondata volt, jók a gyermekeim, igaz ők mások, ők másban hisznek.)
3. Hinni Jézusban: elfogadom bűneim bocsánatát.

Befejezés: Isten megújító hatalma alatt tovább az úton. Útközben figyelve Isten törvényére, abban a reménységben, hogy a törvénszegésre is van bocsánat Jézus Krisztusért. S a végső nagy reménység, hogy az út végén Jézus Krisztusért, az örök világosság részesei leszünk.

Szabó Vilmos

Szentháromság ünnepe

Rm 11,33-36

Az üdvösség kútja

Szentháromság ünnepe Venantius Fortunatus szép szövege szerint „mindenek” számára az *üdvösség kútja*. Tanulságos a kép. Hiszen a kút körül *állandó a mozgás*, mindennapi szük-séglettől üzve jönnek kicsik és nagyok, csuprokkal, vödrökkel, parancsol a legnagyobb ínség: a szomjúság! Kr. u. 530-609 között élő szerző így értette a titkok titkát, a Szentháromságot. A *dogmatikus „fejlődés”* magyarázza, hogy kötelező ünneppé az egyház nyugati részében csak 1334-ben lett. Akkor is Istennek nem egy üdvajándéka, hanem az *összes, isteni üdvítény együtt került az ünnep központjába*. Viszont ez magyarázza, hogy az egész egyházi esztendő csúcspontja lett – legalább is kezdetben! – amikor az anyaszentegyház népe a mi korunkra szinte kiveszett „imádat” (adoratio Dei!) szent elragadtatásában hódol háromságos egy Úra előtt és gyönyörködik a kitárult isteni világtervben! Figyelemre méltó, hogy az előző vasárnap, piros pünkösdi napján lángol, emészt, tisztít és világít a Szentlélek érkezése, ünnepünk után a zöld szín dominál (plantatio Dei) az egyház életében és szolgálatában, de most Trinitas ünnepén a minden színt magában foglaló fehérbe öltözik oltár, szószék, keresztes kút! Mindaz, amit az első adventi híradástól hirdetett az egyház Isten csodálatos, mentő szeretetéről a Krisztusban, addig, hogy kész szívünkben szállást venni (pedig a bethlehemi istálló trágyás sarka mennyivel tisztább a szívünknel!) – most a személyes üdvnyerés útján akar bennünket maradéktalanul megragadni és megváltoztatni (ordo salutis). De nem szabad a Szentháromság előtti és utáni időszakot „objektív” és „szubjektív” régióra osztanunk, mintha előbb mindent Isten cselekedett, most azonban sor kerül az ember kooperációjára jó római módon. Hiszen az egyházi év minden napja és ünnepe valójában ebből a centrumból él és munkálkodik, Szentháromság ünnepéből, hogy már most eljusson az anyaszentegyház népe Isten magasztalására, ami teljességre jut majd – odaát!

A fentiek után érthető, hogy az egzegéták ismételtlen hangoztatták: ezt a textust nem elemezni, *magyarázni kell, hanem végig imádkozni, majd Pál mellé térdelve „imádni az Urat!”* Keresztyénségünknek — legalább is felénk! — nagy szegénysége, hogy mindez idegenszerű vagy sose hallott. Egyszer Sören Kirkegaard megjegyezte: „Az egész világtörténelemben sehol sem lehet találkozni olyan emberekkel, akik felvetett fejjel, bátran, legyűrhetetlenül éltek – mint éppen az első keresztyén gyülekezetekben. Ők még tudták, hogy mi is az 'üdvösség kútja!'”

Textusunk helye a római levélben

Ez az apostoli levél mindig első helyre került, amikor korszakváltás történt az egyháztörténelemben. Pál idején kezdődött, hiszen ahogyan felvázolja Isten irgalmasságának útját és tartalmát a legforróbb ügyre, Izrael sorsára nézve, vált hitellessé és szabaddá a pogányok közti misszió. Felejthetetlen az előző fejezetekben Pál kristálytisztá teológiája, a személyére nézve kapott kinyilatkoztatás kifejtése és a közös, gyönyörű jövőndő meghirdetése. *Szükségképpen fut theodiceája a textusunkat képező doxológiába* (nem kell benne feltétlenül trinitáriusi igazolást látni...) *Gondoljunk Lutherre*, aki szerint ez a levél színtiszta evangélium, méltó arra, hogy a keresztyén ember ne csak szó szerint tudja, hanem hogy naponta foglalkozzon is vele, hiszen lelkünk számára mindennapi kenyér, itt mindenről szó esik, amit tudnunk kell, akár törvény vagy

evangélium, bűn-bűnhődés, illetve „ingyen” kegyelem, hit, szeretet, remény, megigazulás, kereszt... vagy korunkban Bartha, akinek kommentárja indította el a teológiai megújulást szerte Európában, nálunk is.

A levél tartalmának „csúcsközei” szakasza Izrael próbálomája. Hallatlanul aktuális volt az induló egyház életében. Azt mindenki tudta, hogy Isten a zsidóságból és a pogányságból mintegy „harmadik nemzetség”-ként gyűjti össze a Krisztus-test tagjait az anyaszentegyházban, de nyilvánvalóan mindkét csoportnál beleszólt zavaróan vagy kísértően új életükbe a korábbi élet akár a törvény hallatlanul szigorú uralma alatt, akár a váltogatott bálványok szabados-erkölcstelen szolgálatában. Ugyanakkor gyakorlatilag Pál számára is tapasztalati tény volt a pogánykeresztyének számbeli növekedése és a Krisztushoz térő zsidóság számbeli csökkenése. Pedig elve volt: „először zsidónak, azután görögnek...” mi lesz a megkeményedett szívű választott néppel? mi van Isten ígéreteivel? Mi lesz a végtörténet során a harmadik nemzetséggel, az egyházzal? Pál zsidó szíve majd beleszakadt a fájdalomba. Azután feltárul előtte a kinyitkozottatás megrendítő csodája, azaz „Isten irgalmassága” — s ezért teológiai, félelmetes fejtegetése egyszerre csak beletorkollik abba a doxológiába, ami valóban a csúcs, ahogyan énekeljük ünnepünkön: *az üdvösség kútja!* Az logikus (!), hogy az új élet, az új közösség etikája ezután kerül sorra a következő fejezetben. Viszont ez teszi még szomorúbbá szívünket, ha számbavesszük: szerte a gyülekezetekben a legmostohább ünnep a Szentháromság ünnepe. Se papok, se hívek gyakran nem tudnak mit kezdeni ezzel a nappal. Pedig a forrás vére itt buzog, az üdvösség kútja valóban csak itt található, amikor minden, amit Isten örökkévaló szeretetével válságtörvénnyel elkészített, egészen, maradéktalanul, mindnyájunkra nézve érvényesen élénk táru. Hogy is volt 1948-ban Amsterdamban? Az emberiség zűrzavara és Isten világterve...

A szövegről általában és sajátos jellegéről

Textusunk az előző gondolatmenet befejezése, illetve summázása. Tulajdonképpen doxológia. Lehet, hogy ismét Pálra jellemzően egy régi, keresztyén himnusz töredékével találkozunk, hiszen apostolunk gyakran váltott át szigorú, teológiai fejtegetésből naponta énekelt keresztyén énekek idézésére, néha nagyobb strófákkal (1 Kor 13 — Fil 2,5-11 — Rm 8,31-39), néha csak néhány szóval, például Ef 5,14, 1 Kor 15,54-57 etc. Ugyanakkor érdekes, hogy az utolsó mondat: „tőle, általa és érte van minden” egy akkortájt ismert sztoikus formula volt, amit Pál a korábbi zsidó forrás (Ézs 55,9 etc.) mellett pogány szöveggént idéz összekapcsolva a „két nemzetség”-et, de nemcsak ott korrigálta szöveget, hanem kiváltképpen itt, hiszen a görög gondolkodás szerint az istenség a nyugvó, mozdulatlan, harmónikus lét, a természet nyugodt körforgása, ezért is az első szó „Tőle” nem a pusztá eredet megjelölése, hanem a teremtés felséges volta, amely a szüntelenül folyamatos, isteni munkában áll fent és célja a Hozzá való visszatérés. Az apostol nem a természet-misztika szólamát idézi, hanem hitvallást tesz Istenről, aki nemcsak mindennek kezdete, hanem Célja is, Őtőle és Óhozza — ez az apostoli „trend” imádatának vallomásaiban.

Textusunk karaktere ebben az „imádat”-ban fejeződik ki. Nagyszerű, ha tisztán és hamisítatlanul hangzik az igehirdetés, ha benne munkálkodik a hitet teremtő Szentlélek és szíven üti a hallgatót, ha végre Isten szerinti szomorúságban valljuk meg elveszett és kárhozatra méltó voltunkat, ha ujjongó örömmel tölt be a feloldozás, a személyesen vett bűnbocsánatnyerés, ha boldogan szánjuk oda most már magunkat Isten szolgálatára, ha végre tudjuk mi a dolgunk és naponta vállal-

juk küldetésünket, mint munkatársak, ha a testvéri közösség egyre inkább mélyül a gyülekezetekben és valami felrajzolódik az eljövendő, új világ szépségéből..., de valami sajátos, páratlan az, ami *Szenháromság ünnepének ajándéka: az imádat!* Tehát nem egzegézis, nem meditáció. Oratio közben váratlanul elfogynak a szavak, elégtelenné válnak kifejezéseink – megrendült csend, a zsoltárosok ismerték... „szela”... de nem a levelünk elején vázolt megdöbbenő csend, amikor zsidó és pogány egyaránt „bedugott száj”-jal elnémul a szent Isten előtt, nincs mentsége, iszonyúan leleplező minden és a felelősség kizárólag reánk nehezedik, senkire nem hivatkozhatunk, senkire sem hírhathatjuk, igaza van az Úrnak, már csak a jogos ítélet végrehajtását várjuk kárhozatos csendben. Nem ez a csend ereszkedik szívünkre. A magasból, mint drága, kicsi ünnep, alászáll a kegyelem, az indokolatlan, az ingyen kegyelem Jézus Krisztusban. A váratlan fordulat öröme borít el, egyszerre minden olyan világos lett, mi miért és hogyan történt és mi az, ami van és ami lesz, s mindez elképzeltetlennül gyönyörű, el sem tudtunk képzelni ilyent, fogalmunk sem volt erről... mindent beragyogott az Úr szeretetének szépsége, mi csak álmélkodva, szavakat nem találva hullunk térdre és imádjuk Őt! Amikor hatvan évvel ezelőtt oltár előtt térdelve a konfirmációm ünnepén meghallottam áldó igémet... „gyönyörködjél az Úrban és megadja szíved kéréseit” (Zsolt 37,4), meglepődtem. Mondogattam magamban, forgattam szívemben az „én” igémet, de egyszerűen nem értettem. Óh, mennyi esztendőnek kellett elmúlnia ahhoz, hogy valamennyire megértsem, mi telt be a zsoltáros szívét, mi miatt hullt térdre az apostol, miért énekeltek az ünnep klasszikus énekét... „Imádjátok Istenünket...!”, mit is kaptam útravalónak serdülő koromban az oltár előtt...

Hány lelkész szobájában van térdeplő? Miért maradt ki liturgikus rendünkből az oltár előtti „térdeplő imádság”? Illuzióként még elmondogatjuk, hogy az igazi papnak nem a nadrágfeneke, hanem térdre kopik-mállik, de mindebből mi maradt meg életünkben, szolgálattunkban? Életünkben, szolgálattunkban? Még mindig nem látjuk elég nagyra az Urat és nagyon kicsinek önmagunkat. Esetleg Isten titkos tanácsosának véljük magunkat vagy legalábbis elfogadjuk másoktól ezt a hamis reverenciát? Valamikor fel-felhangzott katona korunkban: térdre! imáhozz!... Óh, ha legalább egyetlen ember is, de lekuporodna Pál mellé, hadd zengjen a halleluja, hadd töltsen be a megújult univerzumot Isten imádata! Az üdvösség kútja vár, hogy végre megtanuljuk az Úrban való gyönyörködést, illetve ennek újszövetségi teljességét, az adoratio Domini!

Az ünnepi igehirdetéshez csendben fűzöm testvéri tanácsomat több mint ötven évi szolgálat tapasztalatából: semmi okoskodás, kínos-keserves hasonlatokkal bajlakodás, keményen kerülni az ősi kísértést: „hogyan?” – hanem megmaradni együgyűen és sziklaszilárdan annak gyermeki imádatában, amit tett, tesz és még tenni fog a mi csodálatos Istenünk az üdvösségünkért. Az üdvösség forrásának ne „hármás” sugarát magyarázzuk, hanem menjünk és merítsünk az áradó, élő vízből. Telik mindnyájunk részére.

Balikó Zoltán

Szenháromság utáni 1. vasárnap

Lk 16,19-31

Egész életünket végigkíséri az isteni csoda ígéje. Isten közbelépését kérjük, hogy az események más irányba terelődjenek, mint azt az ok és okozat összefüggései magukkal hoz-

nák. Ennek az igénynek vannak nemtelen, önző indokai is, ilyenek diákkorunk fohászzkodásai a feleltetés elkerüléséért. Többnyire mégis egészen súlyos életkérdésekkel kapcsolatban fejeződik ki az Isten életmentő beavatkozásáért való dörmögés. Sok ember egyenesen igazságtalannak tartja, ha vallásos, erkölcsös emberek egyszer a gyógyulásért, családtagjaiért hiába kérik Isten rendkívüli beavatkozását az események menetébe. Minél bensőségesebb a kapcsolatunk Istennel, annál jogosabbnak érezzük ezt az igényünket.

A Lelkipásztor részére kellett igehirdetési előkészítőt írnom Lk 18,31-43 alapján 1982. Ötvened vasárnapjára. A textus két részből áll: Jézus harmadszor jelenti tanítványainak szenvedéseit, ezt követi a jerikói vak meggyógyításának története. A tanítványok értetlenségét Jézus szavával szemben három megdöbbenő mondat fejezi ki. A vak meggyógyítása láttán viszont ujjong a tömeg. Úgy gondolom, velük együtt a tanítványok is. Nem így vagyunk-e mi is? Ha valahol elhatalmasodik a betegség és az orvosok egyértelműen jelzik a kikerülhetetlent, elkomorul az arcunk. De nem tudunk szabadulni a csoda lehetőségének gondolatától. Minden imádságunk mögött – kimondatlanul is – ott áll a csodáért való esengés.

A gazdag és Lázár példázata előtt és a példázat után nem találunk felvezető és értelmező mondatot, amilyen pl. az adós szolga példázatánál Mt 18,21-22 és a 35. vers. Mégis egyértelműnek érzem, hogy ebben a példázatban nem a tűzön pörkölődő gazdag háborzongató képe, hanem a hirdetett ige egyedülálló jelentősége a kinyilatkoztatás: „Van Mózesünk, és vannak prófétáik, hallgassanak azokra!” A példázat Jézus ajkán nagyon szemléletesen formálódik. A képek kínálják magukat az igehirdetés számára. Az ókori Kelet mindenféle hulladékkal teli utcája a szemétkutató kutyák seregével. A gazdag kapuja mellett heverő nyomorult, aki a nemtörődomség áldozata lesz, éhenpusztul. A jóllakottak dőzsölésének tözsomszedságában a nyomor máig fennálló kettőssége. A gazdag és Ábrahám látótávolságban. A beszélgetés tanulságos részletei, hadd ne soroljam fel ezeket. Az igehirdetéstől távol tartani ezeket nem lehet. De legálisan csak ugyanarra szabad felhasználni, amiért Jézus is színezi ezt a csodálatos példázatot. Van iránytűnk, nem vagyunk magunkra hagyva, amit tudnunk kell ahhoz, hogy világunk dzsungelében el ne tévedjünk jövátéhetetlenül, az ő igéjében Isten élénk adta.

Az evangéliumok arról a Jézusról adnak hírt, aki csodákat is vitt véghez. Ezért aztán a Jézus-történetben fel-felvillant a Jézus körüli hírek alapján kialakult várakozás, csodavárás. Jézus számára ez kellemetlen lett. Nem egyszer hírzárlatot parancsolt. Nem engedett a tartóztatásnak, amely az összesereglett gyógyulni vágyókra hivatkozott. „A többi városban is hirdetem kell az Isten evangéliumát, mert ezért küldtettem.” El is utasította a csodavárást és hallgatott Pilátus előtt.

Nagy jelentősége van számunkra, hogy a kezébe adott hatalmat egyszer sem használta fel a maga érdekében. Megkísértésekor a követ nem változtatja kenyérré, hogy a kínzó éhségén segítsen. Keresztrefeszítésekor sem enged a kísértést tartalmazó gúnyolódásnak: „Szálljon le most a keresztről, és hiszünk benne!” Jézusban élt az a meggyőződés, hogy a csodának nincs hitre vezető ereje. Az 5000 megelégtetése a tömegben csak királyválasztó hangulatot ébreszt. A Lázár feltámasztására is csak „sokan hittek” Jézusban, de nem hitt mindenki, aki az eseménynek tanúja volt. Egy másik faktornak is jelen kell tehát lennie, a csoda magában nem segít senkin, aki hitre jutott, azt nem a csodának köszönhetette. „Ha a halottak közül megy valaki hozzájuk, megtérnek” – ebben a mondatban fejezi ki Jézus a kortársak gondolkodását. Azonnal szembe is fordul ezzel: „Ha Mózesre és a prófétákra nem hallgatnak” – vagyis nem hallgatnak az igehirdetésre, – a csoda nem segít

rajtuk. A Szentlélek győz meg, Ő a faktor, akinek jelen kell lennie, Ő pedig nem a csodához, hanem az igehirdetéshez kötötte magát. Jelenlétét az igében ígérte! Neki kell jelen lennie ahhoz, hogy valaki — akár gazdag, akár Lázár — higgyen és üdvözüljön.

A csodát a mi világunkban mindig körülengi a gyanú. Konfirmandusoknak tettem fel egyszer a kérdést: mit gondoltok, ha a faluban azzal az emberrel találkoznátok, akinek temetésén a múlt héten részt vettetek? A válasz ez volt: nem ő lehetett a koporsóban. Voltak persze az elhívésre hajlandóbb, hiszékeny nemzedékek. De a csoda akkor sem volt gyanútól mentes. És talán éppen ezt fejezi ki Jézus szava: „az sem győzi meg őket, ha valaki feltámad a halottak közül”.

Lehet-e a példázat speciális helyzetet elénk táró mondanivalójából a jézusi választ általánosítani? Igen! A példázat alapján igehirdetésünk iránya: *Az igére figyelj, ne csodát várj!* Pünkösöd után mi igére utalt gyülekezet vagyunk. A csoda Jézus életében is csak kísérő jelenség volt, jel. Ő maga határozottan az ige hallgatására irányította az embereket. Az első keresztyén nemzedékek életében az újtestamentumi iratok megemlékeznek csodákról, de az apostoli iratok szerint is ezek a hívőket erősítették hitükben, a csodát az ő szemük látta meg. Vallhatjuk, hogy a mai csodák is olyan események, amiket a hívő ember hálás örömmel vesz észre, a nem hívő ember vállat von, vagy csalást szimatol. Az Isten ellen lázadó ember életében nem perdöntőek a csodák.

Mit csinálunk a magunk életében mindezek ellenére jelentkező csodaigénnyel? Válságos helyzetben minden gyermek ösztönösen kiált szülője után. Jézus is került válságos helyzetbe és a Gecsemáné kertben zajlik le küzdelme a keserű pohár elkerülésének óhajától az ámenig. Így fegyverezte őt fel Isten a kereszt körül állók véleménye ellen: bízott az Istenben, mentse meg most őt, ha akarja. Kívülről nézve ez a kép: Ha van Isten, ha mi Istenhez tartozunk, az övéin segítenie kell. Belülről nézve eljuthatunk oda, hogy ne a veszedelem elkerülése, hanem a hitben való megmaradás legyen szívünk vágya.

A gazdag és Lázár példázatát elmondó Jézus arra biztat minket, hogy csodavárás helyett Isten közelségét keressük és az Ő szavára figyeljünk. Isten után kiabáló harsány hangunkon lehessen úrrá Isten halk és csendes szava. Az igében megtaláljuk a dolgok értelmét, segítséget a szenvedés elhordozásához, gyermeki bizalomra találunk, meggyőz az Isten változatlan szeretetéről. Milyen nehéz ez: a bocsánatban, a szeretetben, a kereszten értünk meghalt Krisztusban bízni ahelyett, hogy egyre keserűbbek lennénk. Képtelenek vagyunk rá. De Istennél minden lehetséges. Még az is, hogy énekünk szava szerint „idején megtérjünk” és ne egy hiábavalóságokban elpocsékolat élet után döbbenjünk rá arra, hogy minden elvesztett. Akkor már a hirtelen felébredő hittérítő felelőssége sem segíthet sem rajtunk, sem másokon. Hogy ne így legyen, ezért mondta el Jézus a példázatot és ezért kaptuk meg mi is erre az igehirdetésre az alkalmat.

Tekus Ottó

Szenháromság utáni 2. vasárnap

A felkért cikkíró anyagát szerkesztőségünk sem a megadott határidőre, sem pedig lapzártára nem kapta meg.

Szenháromság utáni 3. vasárnap

Lk 15,1-10

Kinek az öröme?

A már megszokott és közismert egzegézisek mellett (Grundmann, Rienecker, Bornhäuser, Klostermann stb.) nagy mértékben segíti a textus feldolgozását J. Jeremias alapos és precíz műve – Die Sprache des Lukasevangeliums. Az említett mű nem a megszokott értelemben vett egzegézis, hanem az evangélium szöszedetét és nyelvezetét elemzi fantasztikus alaposággal és ennek segítségével világosan mutatja ki dr. Lukács teológiai koncepcióját, teológiájának speciális vonásait, mind a redakciós anyagban, mind Jézus tradált szavaiban.

Textusunk kapcsán említünk néhány példát *egzegézis címen*: rögtön az 1. versben feltűnő, hogy a megszokott és bevett „vámstedők és bűnösök” kifejezéssel nem elégszik meg Lukács, hanem kiegészíti még a „pantesz” szóval is. Az itt említett „vámstedők és bűnösök” kifejezés egy jóval korábban keletkező hagyományrétegnek a fogalmi párosa, de a „pantesz”-szel való kiegészítés még tágabbá és világosabbá teszi Jézus felénk forduló és elfogadóan nyitott lényét. Továbbá a lukácsi stílus finomságához tartozik hozzá az is, miközben minden más ÚT-i irat a „zúgolódni” szót csak „gongüdzónak” mondja, addig Lk-nál a „dia” kiegészítés érzékelteti a kollektív lázadás dimenzióit Jézus szokatlan magatartásával szemben, hogy ilyen kétes alakokat is a közelébe enged. Nem, mint ha egyéni lázadás nem lenne, de ősidők óta Isten döntéseivel, akarataival, elképzeléseivel szemben – amennyiben az nem egyezett az egoista emberi elvárásokkal és klisékkel – közösen, kollektíve lázadt az emberiség, vagy egy-egy magát kiváltságosnak tudó csoportja. Ugyancsak jelentős és kulcsfogalom Jézus lényét illetően a „prozdechomái”, mert nemcsak egy megsajnáló, megértő és humanitárius elfogadást jelent ez, hanem egy szinte fokozhatatlan el- és befogadást, egy teljes leküldet odanyújtó vendégszeretetet. Ugyanebbe a sorba tartozik bele a „szüneszthio” is, azaz a közös étkezés, az asztalközösség ténye, ami a megbecsülésnek aligha felülmúlható fokát jelentette. Itt említendő meg, hogy a „chairo” nemcsak egy szó a többi között, hanem egy rendkívüli jelentőségű teológiai üzenet sűrűsödik belé, hiszen Isten örömről van szó benne elsősorban, de az emberi örömtől ezt nem lehet függetleníteni.

A textus megértése szempontjából döntő jelentősége van a kerettörténetnek is, valamint a 15. fejezet egészének. Az előkészítő esetleg olvasók számára nyilván szükségtelen ama bizonyos kortörténeti tényt vázolni, hogy kik voltak ezek a jól öltözött, társadalmi és vallási elitet képviselő farizeusok (az elkülönült különbe) és a szakértő írástudók, valamint kik voltak a megszálló rómaiakkal kollaboráló vámszedők és kik lehettek ezek a bizonyos bűnösök; talán a testüket pénzért áruló, zsebtolvajok és ügyeskedők, az életüket és képességeiket eltékozlók. Az is világos és közismert, hogy milyen hatalmas distancia volt a két társadalmi réteg között, viselkedésükben, életmódjukban, gondolkodásukban. Bizonyára a jól öltözött vastag gyűrűs elit kellemesebb környezetet nyújthatott volna egy-egy szórakoztató és unaloműző teológiai disputához, mint a vulgármaterialista vámszedő réteg, vagy a közönségesek toprongyos serege. A meglepetés azonban nemcsak az, hogy Jézus elfogadó szeretettel fordul a társadalomnak e kisiklott, zsákutcába jutott rétege felé, hanem az, hogy bennük is megmozdult valami Jézus hírére és útrakeltek, hogy megkeressék! Ez egy társadalmilag valamilyen értelemben kisiklott és félre-

csúszott réteg volt. Ez a kisiklottság azonban nem feltétlenül lumpen vonás, hiszen a vámszedők lehettek nagyon gazdagok és elképzelhető, hogy a viselkedési kultúrájuk sem csak az újgazdagék tragikomikusan ügyetlen kés-villa használatának a szintjén van. De a Jézus felé tartó kisiklott rétegnek természetesen lehetett lumpen része is, kétes erkölcsű nők és hőzöngő férfiak, durva hangú és kötözködő csavargók. Nemcsak az az érdekes, hogy Jézus elfogadó szeretettel (vendégszeretet) fordul feléjük, hanem az a nagyon érdekes, hogy ezekben a vulgármaterialista pénzhajcsároknak és a közönséges bűnösökben – vagy legalábbis egy jelentős és feltűnő részükben, csoportjukban – megmozdul valami Jézus hírének hallatára. A züllött, erkölcsileg lerobbant, önsorsrontók tábora sem marad érintetlen Jézus híretől, azután szavatól. Nagyon elgondolkodtató éppen az ember minéműségét tekintve ez, hogy ezek az erkölcsileg leszázalékolt, lenullázott, megvetett (sokszor önmagukat is megvetették) réteg elindul Jézus felé. Éppen ezek – „pantesz” – Jézus felé!

Gyönyörű üzenet, hogy Jézus szeretettel fogadja őket, sőt az elített szemben a pártjukra áll, de valamiképpen az evangélium hirdetőit mégis csak élő reménységre sarkallhatja az a tény és lehetőség, hogy egyszer csak a legváratlanabb társadalmi réteg hallja meg az evangélium, az örömhír üzenetét.

Ugyanakkor a vallási birtokon belül levők megszokott rezonanciátlansága – legfeljebb gőgös felháborodása – figyelmeztet arra, hogy milyen gyakran akarna és szeretne az okoskodó és tudálékos ember jobb teológus lenni magánál Jézus Krisztusnál is. A farizeusokban és írástudókban nem történik semmi pozitív. Ők vélt privilégiumaikat és körülményeiket féltik és nem hajlandók, sőt nem képesek odatartani lényüket Isten Fia felé. Nem úgy, a vámszedők és a konkrét bűnösök: ők torkig vannak önmaguk kisiklottságával. Régi ügy, hogy a gazdagság és a pénz csak még mohóbbá tesz és olyan úzottság és szorongás alakul ki az emberi pszichében, ami öngyilkos módon felpörgeti az életet, olyan vágy rákosodik itt el, ami szinte gyógyíthatatlan, de főleg csillapíthatatlan. A konkrét és valóságos bűnösök szintén boldogtalanok és elégedetlenek, mert bűneik hínárjában is tudják, érzik, hogy ez így még sincs rendjén. A részek még részegségükben is érzik, hogy ez így nincsen jól, a testüket árulóknak is gyakran van olyan futó érzésük, mardosó kínlódásuk, hogy valami még sincs rendjén, de nem talájk azt az utat, amely értelmet, tartást, szárnyat adna az életüknek... mert társadalomlélektani tény, hogy a kisodródottak még inkább azokká lesznek, hogy az utcára kerülők tehetetlenségükben válnak csólakókká és hajléktalanokká, de mindig tudják, érzik, hogy amint van, úgy nem jó... és ha Jézusi erővel és hatalommal (evangélium!) szólal meg az egyház és szolgálja, akkor lassan valami ébredni kezd bennük, s előfordulhat, hogy jobban hallanak, látnak, értenek, mint a vallási birtokon belül levők. Az egzisztenciális nyomorúság és krízis érzékenyebbé is tehet a mennyei jóhír iránt, ha áthatolt a durva felszínen.

Lehet, hogy mi azért pattanunk le gumilabdaként ezekről az elesettekről, mert mi pusztán egy kiművelt teológiai tudás birtokában vizsgálógva közeledünk a „bűnösök” felé. Új presbitériumot szervezett valahol egy gyülekezet: valaki nagyon alkalmasnak látszott rá, két éve rendszeresen járt templomba, segítőkész volt bármikor. Igaz, gyermekeit nagyobb korokban kereszteltette meg, de a lelkes nem kérdezte ennek a késlekedésnek az okát, úgy is tudhatta, hanem csak együtt örült a családdal. Jó presbiter lenne az illetőből. de nem lehetséges, kiderült, a „régiek” kiderítették, hogy néhány évvel korábban az akkori párt tagja volt. Lett volna egy másik jelölt is. Nem lehet, mert valamikor elvonón volt. Most hiába rendes, szor-

galmas, normálisan öltözött, ott a levakarhatatlan billog: elvonón volt. Lett volna egy harmadik is. Nem lehet, elvált.

Való igaz, a farizeusok, az írástudók nem voltak politikailag kisiklottak, nem voltak elvonón, de hogy hány kollaborált köztük titokban és hány volt közöttük falánk és zugivó, azt jobb nem firtatni. De egy biztos: rendkívül elégedettek magukkal és mindenkit felül mernek bírálni.

Jézus ebben a példázatban közös öröme hív! Az igehirdetőnek meg kell érkeznie a legfontosabbhoz, *hogy Isten hogyan örül!* Természetesen nem a bűnösnek örül, hanem annak, hogy abban a bűnösben történik valami nagyon fontos: megtér. Szó sincs arról, hogy meghallgatták Jézust és maradtak olyanok, amilyenek voltak, hanem itt a metanoia! Isten ennek kimondhatatlanul örül! Ezt érzékelteti a hazatérő pásztor és a háziasszony is.

Az előzmény is döntő, fel kell reá hívni a figyelmet: az elveszett bárányt és az elveszett drahmát kereső főszereplők hatalmas energiárfordítással keresik azt, ami elveszett! Nagy utat kell megtennie a pásztornak át a pusztán (nagy utat tett meg a Jó Pásztor is a szenvedésen és a halálon át értünk), komoly erőfeszítésbe került az egyetlen drahma (nem is olyan nagy érték!) megtalálása is, hiszen az ablaktalan házikóban fényt kellett gyújtani (a drága olajat pazarolni!), de az elveszett drahma érdekében még ez is megéri, csak meglegyen, ami az övé! Ilyen hatalmas energiárfordítással keresi Isten Jézus Krisztusban az elveszetteket! Téves és teljesen felesleges meditáció lenne az, hogy vajon az elveszett értékesebb-e a megmaradt és otthagytott 99-nél...? A példázat ugyanis nem valamiféle elemista számtani aránypár, hanem a keresés intenzitását és a megtalálás örömeit akarja illusztrálni.

Továbbá még nagyon fontos és óvakodnunk kell attól, hogy az igehirdetésben így osszuk fel a gyülekezetet – még ha lenne is rá példa számtalan –, hogy tehát vannak bűnösök és beképzelt vallásosak, hogy vannak elveszettek és megtaláltak, hanem a simul iustus et peccator értelmében valamilyen módon mindannyian elveszettek vagyunk, ha Jézus Krisztus nem lenne; ezért igaz az a tétel, hogy csak kegyelmet nyert bűnösök vagyunk.

Gazdagíthatja még igehirdetésünket az is, ha az elveszett bárány példázatát Lk-i és Mt-i (Mt 18,11-14) változatokban tanulmányozzuk. Lukácsnál a súlypont Isten öröme esik; felhasználható az a mozzanat is, hogy a sikerrel járó pásztor és a háziasszony meg akarja osztani az örömeit a többiekkel. Mintha Isten szólítana fel minket az együttes öröme, miképpen a fejezet 3. példázatában az apa mondja zúgolódó fiának: fiam, örülnöd kellene... Lk-nál tehát az örömmön van a hangsúly és a szakértők ezt a teológiai szerkezetet tartják eredetinek. A Mt féle változatban már arra gondolnak, hogy egy gyülekezeti rendről van szó, a gyülekezeti tagoknak adott figyelmeztetésről, hogy ilyen intenzíven keressék az elveszetteket, ahogyan a példázatbeli pásztor is tette.

Igehirdetői előkészítőt írok felteszik a kérdést, vajon nem kellene-e ezt a Mt-i koncepciót előtérbe helyezni a Lk-ival szemben, tekintettel gyülekezeteinkre és passzív egyháztagjainkra!? Valószínű az a helyes, ha együtt látjuk a két változatban előadott példázatot és úgy oldjuk fel, hogy a megtalált és kegyelmet nyert és elfogadott bűnös átélve az örömet, nem is tud mást tenni, mint az elveszettek keresésére indulni. Aki már ismeri az elveszettség iszonyú érzését és átélte a megtérésben a megtaláltság döbbenetes élményét, az nem akarja azt pusztán magának megtartani, hanem az örömeit szeretné másokkal is megosztani.

Az öröm pedig megosztottan szorozódik be.

Tanuljuk (tanítsuk) meg énekeskönyvünk új énekeit

Az 1982-ben megjelent Evangélikus Énekeskönyv 77 olyan dallamot tartalmaz, amelyek a közvetlen előzőekben nem találhatóak. Tapasztalat szerint csak kevés gyülekezetben folyik rendszeres tanítás, hogy valamennyi ének mindnyájunknak közös kincse legyen. Az, hogy végre valamennyi éneknél ott áll a dallam is, tehát énekeskönyvünk valóban *énekes* könyv (és nemcsak szöveggönyv), segít ugyan a tanulásban és használatban, sajnos azonban még nagyon messze vagyunk Kodály korszakalkotó elképzelésétől, hogy az olvasni tudó emberek számára a hangjegyek ne csak ábrákat, hanem mindenki számára hangzó dallamot jelentsenek. De így is meg lehet – és kell is – szebbnél szebb énekeinket gyülekezeteinknek tanítani, azokat megszerettetni, hogy sajátukká legyenek, és éljenek velük. Ehhez szeretnénk a következőkben segítséget adni. Mindaz, amit itt elmondunk, többszörösen kipróbálva, gyakorlati tapasztalatokból került összeállításra.

Egy-egy ének megtanulására és begyakorlására általában legalább egy hónapot kell szánni. A megtanulandó énekek rendjét a változatosság, az ünnepkörökhöz történő igazodás érdekében célszerű hosszabb időre (legalább egy esztendőre) összeállítani. Az alábbiakban mintának egy ilyen énekkendőt közlünk, mely hat évre, havi elosztásban adja a 72 új ének beosztását, igyekezve egyfelől az egyházi esztendőhöz, illetve az ünnepkörökhöz alkalmazkodni, másfelől az énekek korát, stílusát is figyelembe véve a lehető változatosságot is biztosítani. Természetesen ez nem jelenthet merev sablont, hiszen az egyházi év naptár szerinti eltolódásait eleve figyelembe kell venni. Különféle rendkívüli alkalmak, vagy például olyan énekek, melyeket a gyülekezet az

Év	1	2	3	4	5	6
Hó						
XI	149	526	168	427	164	347
XII(kar.)	166	169	153	160	167	170
I	459	430	432	250	87	71
II	199	464	191	451	404	414
III(húsv.)	222	224	359,219	215	312	303
IV	401	362	380	387,356	398	360
V(Pünk.)	244	239	252	521,246	355	68
VI	389	88	477	106	80	386
VII	470	393	55	69	46	129
VIII	75	49	363,421	476	105	488
IX	127,473	472,271	343	41,311	291	309
X(Ref.)	265	275	321	288	328	329

újak közül már ismer, vagy a régiek közül még nem tud stb. szintén módosíthatják e rendet.

A kettős számok az azonos dallam második szövegére utalnak. Ezek felhasználásával is növelhetjük a változatosságot.

A táblázatból kimaradt 5 esti ének: a 110., 112., 124., 126. és 130. Ezeket az esetleg már ismert énekek helyett lehet besorolni vagy a 7. évre beosztani, vagy alkalmanként külön megtanítani. Az esti ének éneklése talán szokatlan lehet egy reggeli vagy délelőtti istentiszteleten. Ez azonban a tanulás hirdetésével könnyen áthidalható.

A megtanulandó ún. „havi” éneket célszerű először egy kisebb csoportnak bibliakörben, szeretetvendégségben, az énekkarnak (esetleg erre a célra alakult kis kórusnak) még a hónap első vasárnapja előtt megtanítani. Az énekkar azután az előző hónap utolsó vasárnapján egy szólamban, vagy egészen egyszerű (homofón) letétben, orgonával vagy anélkül be is mutathatja az új éneket.

A hónap első vasárnapjának istentiszteletén már az egész gyülekezet tanulja az éneket:

1. A lelkes figyelemfelhívó hirdetése után az orgona, kíséret nélkül (jobb és balkézben a dallamot játszva unisono) bemutatja a dallamot.

2. A gyülekezet végig éneklé az ének valamennyi versét az orgona vezetésével oly módon, hogy az is csak a dallamot játssza (jobb- és balkézben s ha lehet a pedálban is) unisono.

3. Az új ének éneklésére a hónap valamennyi alkalmával (istentisztelet, biblióra, összejövetelek) sort kell keríteni. Istentiszteleteken ennek legcélszerűbb helye a prédikáció után van. Az éneklést minden alkalommal előzze meg a dallam bemutatója. Korálkönyvi kíséretet csak a 3-4. vasárnapon s akkor

is csak az utolsó versekben játszunk. A kíséretet esetleg úgy is be lehet vezetni, hogy a teljes, négy szólamú letét előtt egy vagy két verset úgy énekeltetünk, hogy a jobb és balkéz unisonok dallama alatt a pedál nyugodt basszus szólammal gazdagítja a hangzást.

Végül az újonnan megtanult énekre a havi betanulás után a későbbiekben célszerű valamivel gyakrabban sort keríteni, hogy feledésbe ne merüljön és valóban gazdagítsa a gyülekezet énekincsét.

Sulyok Imre

In memorias professorum meorum

Nem életrajzot akarok írni ebben a sorozatban. A személyes tanítványi hála sokszínű virágait próbálom csokorba gyűjteni s letenni síremlékeikre, több mint ötven év távlatából. Sorrendem nem jelent rangsorolást, csak amint az emlékezésben melegítik szívemet a tőlük kapott ajándékok.

Lic. dr. Karner Károly. A Rákosi érában eltávolították a Teológiáról ereje teljében. Ez a körülmény nála is annak beismerését jelentette, hogy a hatalom számára nem kívánatos, pozitív, egyházépítő munkája. Szemmel láthatóan hállásan fogadta, amikor ismétlően fölkerestem sopróni otthonában, hogy elmondhassam: Személyszerint tőle kaptam a teológiai gondolkodás alapjait, a „teológiai szeretetet”. „ — Az újszövetségi görög nyelv életre szóló szeretetét.

Exegetikai munkában a Nestle-féle kritikai apparátus figyelembe vételével. Ő hívta fel figyelmemet a Das Neue Testament Deutsch standard sorozatra. Életem döntő tusáiban éppen Büchsel János evangéliuma segített az újonnan születés teológiája megértésében. A kiváló exegeta az igazi nagy tudósokra jellemző egyszerűséggel világította meg az újonnan születés problémáját a nikodémusi történetből. Arra hívta fel figyelmemet, hogy nem szabad lehorogoznunk a meglepő első versek problematikájánál. Az első tizenhat vers összefüggését kell szem előtt tartanunk. Egész életemet, szolgálatomat döntően meghatározó világosság gyúlt szívemben. Öröömöm, hogy épp egy komoly teológiai mű indított el a gyakorlati keresztyén élet, az „élmény” keresztyénség útjára. Ehhez hasonlót pl. később Hallesby életéből láthattam. Ettől kezdve lett hitvallásom, hogy az átélés nélküli teológia életidegen, száraz dogmatizálás, — a teológiánál ebredés pedig szektásodásra vezet. Nem a tudomány adatik nekünk, hanem mi adtuk a tudománynak. (Róma 6,17) És a „Papnak ajkai őrzik a tudományt.” (Mal 2,7) Hálás öröm, hogy Karner professzor halála után vásárlás révén hozzám került az elég ritka, nagy értékű R.G.G., épp az ő könyvtárából. Az is legelső teológusi élményeim közé tartozik, hogy épp a tudós professzor vitt el bennünket, elsőöket egy bánfalvi kirándulásra, hogy lelki elcsendeséssel induljunk tanulmányainkra.

dr. Deák Jánosra is különös meleg-séggel emlékezem. A gyakorlati keresztyénség képviselőjeként áll előttem. Egyházi létesítményeivel, megnyilatkozásával (Teol. Otthon, Kapernaum, születésnapjainak ajándékozása, Otthon-esti imádságok írásának, felolvasásának hűséges rendszere, felügyelete és megbeszélése). A kissé konjunkturálisnak ható nagy létszámú teológus jelentkezés alkalmával reám úgy hatott, — hogy cinikus fogalmazással, sokan „teológus túltermelésről” beszéltek. Ehhez példaként emlegették — az akkoriban szokássá lett — nyomorúságos „száraz káplán” jelenségét. Deák János azt vallotta: Isten kezéből kell fogadnunk és az Egyház javára éljünk vele! Így sok elláthatatlan szórványról gondoskodhatunk, sok helyre szervezhetünk addig (munkaerő hiányában) meg nem szervezett gyülekezetet. (Így alakulhatott meg pl. a mi nagytarcsai gyülekezetünk is, vagy a kislaludi filiában, a

lelkészi szolgálatot is ellátó, imaházépítő „urasági” — nevelő állása az Ajkay családban.) Ugyanez időben létesítették Nagytarcsán Sztehló Gábor számára szolgálati helyet, ahol hét évvel később én követtem őt. Feledhetetlen, hogy gyakran hideg közöny légkörében, gépiesnek ítélt szokáshoz hűséges maradt, amennyiben óráit egy-egy bibliai rész felolvasásával kezdte. A tanév elején gyakorlati útmutatást adott, hogyan lehet egy év alatt átolvasni a teljes szentírást. (Akkor még ismeretlen volt számunkra az Útmutató.) Reggelenként egy oldal újszövetségi, este pedig egy lapnyi ószövetségi szakasz olvasását ajánlotta. Az ő óráin felolvasott ige alapján megfigyelhettük, hol tart most az ő igelolvasásában. Ez vagy buzdításul, vagy esetleg megszegyenítésül hatott. Nagy nevelő hatását a hűséges kitartás tekintetében láttam példaadónak. (Mint 1950-es évek végén Sztehló Gábor mondta: „A kicsinyen való hűség” látása gyülekezetünkben lett számára megragadó.)

Sok egyéb között mondhatom, amint az újszövetségi görög nyelv professzora Karner Károly a koinét, az ószövetség professzora Deák János a héber nyelvet szerettette meg velem, a mindenkorra szolgálóra készüléskor. Nagy hatással volt ránk szép családi élete feleségével, Vica néniel (Mayer prof. leányával) és fiával, — későbbi marcali kórház főorvosával. Mérheterlen áldást jelentett „Kapernaumnak” a lelkésznevelés szolgálatába állítása is. Tanév végén, vagy még inkább az új tanévi „bevonulás” előtt sok teológus élvezhette egy-két héten át „Kapernaum” egyházi forgalmát, diakóniai munkáját, az igehirdetői szolgálatban gyakorolva magát. A második világháború zavaros éveiben dr. Deák János volt bátor és következetes ellenzője, hogy a teológusok egy részét nyugatra hurcolják. Még sok drága emlékem van vele kapcsolatban...

dr. Podmaniczky Pál. Határtalan szívjóságával volt emlegetett közöttünk, gyakran mosolygó véleménynyilvánítással, máskor őszinte elismeréssel. A misszió fáradhatatlan munkása és képviselője. A finn-magyar testvériségnek Deák Jánossal együttes szószólója. (Viljanen Paavo, Rinne Károly és a két Voipio.) Gazdag nyelvtudásának — többek között a gyakorlati jelentőségű szlovák nyelvnek — átadója a jelentkezők számára. A leglátogatottabb teológus-bibliára az övé volt. Ilyen al-

kalmakkor betekintheztünk meleg családi közösségük mindennapjába, a gyermek-sereg és a hűséges, nagyműveltségű felesége mellett. Nemcsak itt tapasztalhattuk meg hívó, szerény alázatát, hanem az élet másik pólusán, a Teológia Auditorium Maximumának illesztis ünnepi közönsége előtti menedzselő és tolmácsolási szolgálatában is. Amikor hálás keresztyéni alázattal fogadta felesége „besegítését”. Jövendő lelkészeknek, papnéknak egy életre útmutatásul. A negyvenes években még tarthatott (gyakran ezres létszámú) konferenciánk szolgálatának feldhetetlen igehirdetője lett gyülekezetünk számára is.

dr. Wiczian Dezső. Emlékezetes maradt, hogy akkor még mint „agglégény” velünk jött az ifjúság számára nélkülözhetetlen kirándulásra. De különösen feledhetetlenek voltak egyháztörténeti előadásai. Legfontosabbnak azt éreztem, hogy minden előadása nem száraz történelmi regisztrálás, hanem valamilyen vonatkozásban eleven, dogmatikai bizonyágtétel volt. Különösen a másutt nem hallott Luther-idézeteket jegyeztem meg tőle. Ezek az idézetek gyakran gazdagították, elevenítették igehirdető szolgálatomat...

D. dr. Pröhle Károly. A legalapvetőbb, amiért hálásan emlékezem rá, a hit és tudás elválaszthatatlanságának a fejtegetése volt a számomra. Az egyik doktorátusa a filozófiai volt. Így a logikus gondolkodás és szabatos előadásmód jellemezte őt. Meghatott, hogy nagy tudása mellett is milyen alázatos tudott lenni. Ez mutatkozott meg a „Hit Világa” címen megjelent dogmatikájában is. Nagyban termékenyítette antropológiai elmélkedéseimet.

dr. Kiss Jenő. Dékán volt, mikor a soproni teológiára kerültem. Későbbi lelkészi szolgálatomat termékenyítő emlékem hogy az ő idejében került a Hittudományi Kar előadótermeibe a Feszület. Mint alföldi gyerekeknek idegen volt számomra a kereszt, a Feszület, hiszen Békéscsabán és környékén is csak a betlehemi csillagot alkalmazták a tornyokon. Évszázados szomorú emlék idegződött belénk, hogy éppen a kereszt egyházaitól vették el az ellenreformációban a Krisztus keresztjét hirdető gyülekezetektől a keresztes tornyú templomokat. Élénken emlékszem, hogyan jelentette be a nagy „eseményt”: A Feszület emlékeztessen Krisztusra és művére. Az egyetemi épület termeiben, szemináriumi helyiségeiben, készülé-

sünk hűségére, Isten bűnbocsátó szeretetére. Ez fegyvelmezen beszédünkben és viselkedésünkben. A bejelentésnek ez a kommentálása nem engedett elsilani az esemény fölött. Ez a kis epizód egész szolgálatomra kihatással volt. Nagyon szent és szeretett lett számomra a Feszület. Megértettem teológiai jelentőségét: hiszen még az örökkévalóságban is úgy fogunk emlékezni Krisztura, mint Isten Bárányára, aki vérével megmosott, megváltott. (Jel. kve) A Megfeszített nemcsak az első Nagypéntek, hanem az egyház minden napjának tövis-koronás Királya. Esküvő alkalmával minden párnak Feszületet is ajándékoztam a Biblia mellett, örömet szentelő, bánatot enyhítő erőforrásul.

dr. Jánosy Lajos. Fiatalom került a teológiára a Lajoskomáromi gyülekezet lelkészeként. Doktori disszertációja is a magyar evangélikus egyház liturgiai megújulásáról szólt. Az áldott emlékfű dr. Raffay Sándor püspök ekkortájt vezette be a korszakalkotó lépést jelentő ú.n. Raffay-liturgiát. Az azt megelőző korszak liturgiai sivársága után szilárd alapot képzett a későbbi továbbfejlődés számára. Ebben ugyancsak egész szolgálatomat meghatározóvá lett a Jánosy-féle liturgiai érzék és következtesség. Így alakult ki a nagytarcsai gazdag gyülekezeti liturgia még a jelenlegi előtt: egy nem gépies, megúnható, hanem éltető, Szentírási elemeinél fogva a szolgálattévő lelkészt hordozó, frissítő, adoratív ünnepi és hétköznapi liturgia. A szent szolgálat az év minden napján...

dr. Kovács Sándor. Nagyvelegi földműves családból került a teol. professzori,(majd a püspöki) székbe. Emlékezetesek anekdotázó betétekkel élénkített magyar prot. egyháztörténeti előadásai. De legdrágább emlékek az énekei. A közelmúltban elhunyt Kiss Jánossal együtt megegyeztünk abban, hogy egyik legdrágább énekünk éppen a Te vagy reményem sziklaszála kezdetű. Énekei a hívő tartalom mellett csodálatosan színes természeti és gondolati képek sorozata. Sokszor fogalmazódott meg bennem: pusztán énekei révén is kivívta személyes, maradandó hálámat is.

Még két, nem szigorúan professzori státuszt betöltött „professzort” kell megemlítenem. Az egyik a karneri újszövetségi görög nyelvet kiteljesítő klasszikus görögöt szinte művészi tökélytel tanító Németh Sámuel liceumi tanár, szeretett „Számi bácsi” volt. Ki-

lencven év körüli, „matuzsálemi” korában még felkereshettem őt otthonában, hogy megörvendeztessem szívbeli hála-m tolmácsolásával. Valóban hálavirág legszebb értéke volt az a sok áldás, amit az ő és újszövetségi textusok héber és görög-nyelvű tanulmányozása jelentett és jelent számomra...

Hamar Gyula, ny. tan. kép. igazgató mutatis mutandis számomra egész egyházunk énekkincsét a békécsabai, dunántúli, szarvasi énekeket drága értéként szívembe zártam. A nagytarcsai gyülekezetben több, mint ezer énekkel dicsőítettük az Urat. Végtelenül hálás vagyok Istennek, hogy Hamar Gyula bácsit szintén kilencven év körüli életkorában örvendeztethettem meg soproni otthonában egy szíves meghatódottsággal fogadott virágcsokorral.

Budaker Oszkár. Tulajdonképpen utolsó teológus évemben került a Teológiára. De természetesen, évek óta ismert volt soproni lelkészként és hételei bibliaóráiról. A termet nemcsak a hívek sokasága töltötte meg, hanem mi, teológusok is igyekeztünk résztvenni rajta. Karácsonyi ígéhirdetését elkértem, lemásolásra. Természetes hangon kérdezte, melyik napit? És ment a szekrényhez, a teljesen leírt szöveget átnyújtotta. Egy leendő s. lelkész számára, már ez is „gyakorlati teológia”. Fellehetetlen karácsonyi istentisztelet volt, az idős Amminger karnagy szív-bemarkoló gyermekkarának énekével...

Utolsó teológiai évemben a gyakorlati és lelkipásztori tanszékre került. Tehát már nem volt professzorom. De amikor csak tehettem részt vettem előadásain. Az ott kapott indításoknak köszönhettem, hogy amikor kb. jó húsz év múlva egy idős lelkipásztor testvérem felkeresett elismeréssel nyilatkozott (az ósdi, szokásos lelkészi hivatalokkal összehasonlítva) egy igazi lelkészhivatallal (azóta általánosabban különbek is vannak). Feszület, imazsámoly, Krisztusképek, lelkipásztori beszélgetésre kiképzett, virágos hely. Különösen sokat jelentett kórházlátogatások gyakorlatában, hogy soha nem fordult elő beteglátogatás imádság, ige nélkül, ígéslap nélkül. Magamról tudom, hogy kórházi kezeltetésem alkalmával mennyire igényeltem, és hogy ne csak kedves javuláskívánás a betegség megbeszélésével teljék a rövid látogatás, éppúgy, mint a gyülekezetekben, a csakádoknál is.

Véget is érhet e sorozat. Mégis nem fejezhetem be az elhunytakkal.

Részben élőkről is meg kell emlékez-nem.

Akkoriban egy teológusokhoz nem illő szokás volt a „baleknyúzás”, az elsőéveseknek a „fényábrázati atyák” részéről több-kevesebb „nevelése”. Nagyon kedves emlékem egy akkori, még élő filozófikus hajlamú ifjúsági elnök szeretetteljessége. Ferdinánd István nagyon komoly, értékes véleményezéssel fogadta „balekvizsgái” dolgozatomat. Milyen sokat jelentett egy fiúnak ez a tanácsoló, szerető krisztusi komolyan vétel! Áldja meg az Egyház Ura a Filozófia tudorát, Dr. Ferdinánd Istvánt...

Végül egy mai teológus-gárdához, jövődől lelkipásztorokhoz is szóló emlék:

1935. adventjén a teológusok egy önzetlen meleg szívű I—II. éves csoportja kedves ajándékkal lepette meg bennünket. A Lelkipásztor Imádsága címmel lefordította a Berneuchener Kreis egyik áldott lelkészenek Karl Bernhard Ritternek hasoncímű imádságos füzetét. Az első szót hozzá az Ifjúsági Kör tanárelnöke, D. Dr. Pröhle Károly írta. Ma is megszívelendőnek tartanám mindenkinek a nagyfelelősségű és hatalmas áldásokkal járó dánieli 6,10 és 9,21 kk. jelígyével. Ez az eltelt 55 év alatt ismételen elrongyolódott a mindig újra lemásoltam és kötettem. Adná Isten, hogy az elköltözött professzorunk „pia desideria” — ajánlása megszentelődjen hatna a most még s ezután szolgálatra készülő teológusokra, lelkészekre. Bizony: „Több imádságot...”.

Györi János

† Molnár Gyula

Molnár István és Kovács Gizella második fiaként Sopronban született 1914. február 28-án. Az elemi iskola négy osztályának elvégzése után a neves Liceumban érettségizett, majd a lelkészi hivatást választva, a soproni Teológián folytatta tanulmányait, aminek sikeres elvégzése után, 1936-ban szentelte lelkésszé D. Kapi Béla györi püspök. Akkoriban D. Kovács Sándor teológiai tanár, későbbi dunáninneni püspök szorgoskodott több szórványgyülekezet önállósodásán és így a önállósodásán így az ő javaslatára került Esztergom városába az evangélikus gyülekezet megszervezésére, missziói lelkészi beosztásban. Itteni szolgálatához fűződik a gyülekezet önállósulása, lelkész-

lakás létesítése, majd 1941. június 27-én — éppen temetése napján 48 éve — a kis templom alapkövetételének ünnepe és egyben eljegyzésének napja Szentmiklósi Vilma tanítónővel, akivel 1942-ben kötött házasságot. Isten három leánygyermekkel ajándékozta meg őket, akiket nem könnyű időben nagy szeretettel és gondoskodással neveltek fel. — Hűséges lelkipásztori munkáját látva, egyháza a Fejér-Komáromi Egyházmegye esperesi tisztével is megbízta, amely tisztet 1945-50 között, a háború utáni zilált és nehéz időkben nagy odaadással és hozzáértéssel töltött be. Romló egészsége miatt kellett e tisztétől megválnia. Mint jó teológus, mindvégig kész volt egész egyházunk segítségére lenni akár előadásokkal, tanulmányokkal, vagy azzal a két hittankönyvvel, amiket első és második iskolás gyermekek tanítására írt. — 53 év szolgálat Esztergomban, mert a hivatalosan nyugdíjban élt közel 6 esztendő is szorgos munkában töltöttek. Ha már nem is az Esztergom-Dorog-Tokod és a hozzájuk tartozó több mint 20 községben az evangélikus hívek gondozásával, de fróasztalán pontos utánajárással, két vaskos kötetben, szinte kiadásra kész állapotba téve megírta jó félévszázados működésének hiteles történetét (a reformáció századától napjainkig).

Élete utolsó hónapjaiban, heteiben észrevehetően gyöngült egészségi állapota és ereje, míg el nem érkezett június hó 22-e, amikor is otthonában hirtelen, ha nem is egészen váratlanul, utolsót dobbant a szíve. Temetése nagy részvéttel 1989. június 27-én délután volt Esztergomban. Gyászolják: felesége, testvérei, gyermekei, vejei, három unokája, az esztergomi gyülekezet, egyházmegyéink, lelkésztársai, egész egyházunk, Esztergom városa, melynek köztisztviselőben álló és érte is fáradozó polgára volt 53 éven keresztül.

Labossa Lajos

Szabad szombat

(A NAP-TELEVÍZIÓ szerdán, szombaton és vasárnap 5.55-kor kezdődő „Lelki útravaló” című műsorára készült „szekulárisáhitat”. Időhíány miatt csak egy része került a programba 1990. március 3-án)

„Békesség nektek!” a feltámadott Jézus Krisztusnak ezzel a szép és ma is aktuális szavával köszöntöm a Nap-televízió minden kedves nézőjét március első szabad szombatjának reggelén.

A szabad-szombat igazán a kikapcsolódás ideje. Én most mégis azt javaslom, hogy ezen a napon kapcsolódjunk be a szeretet áramkörébe. Tudom, sok itt az áramkiesés, sok a közöny, gyűlölet okozta rövidzárlat, és nem győzzük cserélni a kiégett biztosítékokat. Sokan csalódottan fel is adták a szeretet boldogságának lehetőségét és csak boldogulni akarnak. E kora reggel józanságában ne szégyeljük bevallani, hogy valójában a boldogító szeretet hiányzik életünkben. Forduljunk hát a szeretet forrásához: *Istenhez.*

Az Ő szeretetéről írta Pál apostol gyönyörű himnuszát. A közel 2000 esztendő s görög szöveget hallgassuk meg a Vizsolyi Bibliából Károly Gáspár veretes magyar nyelvén (1Kor 12,31/b – 13,8/a).

Tudnunk kell, hogy ez a művészi élményt nyújtó, nagyszerű irodalmi mű nem egy alkotóház nyugalmas csendjében született, ahol a szerző fölmérte az olvasók, kiadók, cenzorok és szponzorok igényét. Ez a himnusz egy vergődő lélek kohójában készült, Pál társunk volt az emberi sorsban, de (akinek) volt bátorsága bevallani életünk megoldatlanságát, és aki örvénylő mélységekben tapasztalta meg Isten mentő szeretetét.

Pál apostol nem a szeretet eszméjét énekli meg, hanem Isten szeretetéről vall, amely Jézus Krisztusban emberközeli jött. Jézus nem szép szavakat mondott a szeretetről, hanem megélt. A felnőtteket idegesítő gyermekeket ölébe vette. A kitaszítottakat magához ölelte. A kallódókat megkereste. Szenvedélyek, bűnök rabjait megszabadította. A halálfélelemtől gyöttrődőket az örök élet reménységével vigasztalta. Gyógyította a fájó sebeket. Az árulót barátjának nevezte, ellenségeiért imádkozott. Végül a kereszten életét is felál-

dozta, hogy megrendítő halálával döbbentesen rá minket: mennyire szeret! — Jézus szeretetét elfogadva záródik a szeretet boldogító áramköre.

Pál apostol ebben a himnuszában Jézus szeretetéről vall, és közben minket is bátorít, hogy kövessük Jézus szeretetét. Életünk kuszaságában sok a vargabetű, sokszor jutunk zsákutcába is. Figyeljünk most Pál apostol forgalomirányítására, aki a szeretet útjára terel. Igaz, a széles autópályákhoz képest ez amolyan lenézett mellékútvonalnak tűnik, pedig ezen lehet igazán célhoz érni.

Ma sokan keresik a modus vivendit: hogyan lehetne megtalálni az életet biztosító lehetőségeket. Valljuk meg, sok ügyeskedés, megalkuvás és még több bizonytalanság van e téren. Én csak egy modus vivendit ismerek, — Károly Gáspár szavaival —: a szeretet legdrágalátosabb útját.

Budapesten most folyik a tavaszi loomtalanítási akció. Ne csak a padlásról pincéből, de lelkünkben is dobjuk ki a sok fölösleges kacatot, de féltve vigyázzuk és tartjuk meg az igaz és maradandó kincset: a szeretetet.

Ezen a szabad szombaton, amikor van időnk a szeretetre is, lelki útravalónkat summázza Szent Ágoston frappáns gondolata: szeress, és tégy amit akarsz! — Jó program ez március 3-ra, sőt minden napra!

Madocsai Miklós

Szerkesztői üzenetek

- Az áprilisi szám többek asztalára csak május 2-án került. Az anyag április 7-én készen volt. Technikai nehézségek (géphiba) miatt 20 napot késett a nyomtatás. Szíves megértést kérünk.
 - A Lelkipásztor napi egyházpolitikába nem kíván beleavatkozni. Megpróbálja végezni a maga szolgálatát s teszi, amit az egyházi munka folyamatossága megkíván. Az a reménységem, hogy ezzel nem szakad el a valós egyházi élettől, éppen ellenkezőleg azt segíti, ami a legfontosabb: a kiegyensúlyozott gyülekezeti életet.
 - Ismételten megköszönöm azoknak a lelkészeknek, akik ezer feladatuk mellett és közben vállalnak írásbeli szolgálatot lapunkban. Lelkészi karunkból mindössze ketten tagadták meg eddig felkérésemre a cikkírást.
 - Több kifogás éri az „igehirdető műhely” rovatunkat. Ez mindig magán hordja a kísérletezés jellegét. Első évben minél szélesebb réteget kérek fel, később lehet — esetleg közvéleménykutatás, vagy szerkesztőségi vélemény alapján — kevesebb kollegával dolgozni ebben a rovatban.
 - Több nem lelkész testvérünk jelentkezett eddig is írásával, örülnék ennek, szívesen olvassuk írásait. Örömmel tanulunk tőlük. Nem változtat ez azon az alapelven, hogy a Lelkipásztor elsősorban lelkészek lapja.
 - Van aki sokallja a hosszú cikkeket, mert nincs ideje elolvasni ezeket, mások meg több teológiát várnak, hosszú, komoly, könyvet helyettesítő tanulmányt. Szerkesztésem első évének végéig megpróbálom eredeti tervemet végrehajtani s majd a második évben, ha kell és deo volente megjelenhetünk újra gondolkodva a profilt. Egyelőre a 10 rovat keretében dolgozunk.
 - Öröndetes, hogy külföldiek is bekapcsolódtak munkánkba, reméljük, hogy egyre inkább megszűnik a különbségtétel határainkon túl élő és magyarországi magyarok között. Egymást megbecsülve, kölcsönösen tanulhatunk egymástól.
 - Vezetőtől és neves teológusoktól több ígéretünk van, reméljük, hogy hamarosan beváltják ígéretüket és sok elfoglaltságuk ellenére is megajándékoznak írásaikkal.
 - Néhány egyházmegye LMK ülésén részt vehettem, az a benyomásom, hogy sokkal több értékünk van, mint az a jelentkezők, szívesen írók számából kitűnik. Bátorítom az espereseket is, a jónak tartott LMK dolgozatokat küldjék be a szerkesztőségbe, ez egymás jobb megismeréséhez is vezet.
 - Várom az 1990/91 évi munkaterv ajánlatokat az egyes egyházmegyéktől, a gyülekezeti munkatervben a tanítás és tervszerű kórház, börtön és házi látogatás is szerepelhet.
 - Kiszélesedett munkaterületeinkről, ha valakinek olyan tapasztalata van, ami közkinccsé lehetne — ne vonja meg társaitól azt, amit ő élt át.
 - Két rétegre külön is számítok a jövőben: aktív nyugdíjasainkra és volt ösztöndíjasainkra. Mindkét réteg gyarapíthatja azok ismeretét és szolgálatát, akik egyik csoportba sem tartoznak.
 - Végül kérem, hogy a sajtóhibák jegyzékét ezentúl is segítsenek az olvasók ki-gépzíteni (a görög szavakban is előfordulnak hibák!) de ne ezt tekintsek lapunk legnagyobb kérdésének. A tartalmi megjegyzésekért hálásabb vagyok. Itt kell megemlítenem, hogy a cikkek tartalmáért az aláíró a felelős. A cikkírók véleménye nem mindig egyezik meg a szerkesztő nézeteivel. A véleménykülönbséget tiszteletben tartom. Az írást változtatlanul hozom, átirást csak a cikkíró tudtával és beleegyezésével eszközölök.
- Kritikus időkben, magukat fáradtnak, gyengének, erőtlennek érző szolgatársaimnak is a munkatérapiát ajánlom, a szolgálat nemcsak azoknak használ, akiknek szolgálunk, hanem nekünk magunknak is. Így kívánok minden Testvéremnek jó munkát!

Szerkesztő

Tisztelt Tagtársunk!
Alábbi rendezvényeinkre hívjuk és várjuk szeretettel:

Május 31-én, csütörtökön du.
öt óraker az irodalmi—nyelvi szo. összejövetelén *Greza Ferenc* előadása hangzik el, *„Németh László és a protestantizmus”* címmel. (Színhely: a budavári ev. gyülekezet terme I. Táncsics M. u. 28. fsz.)

Június 2-án, szombaton du.
négy óraker az zenei szo. tartja összejövetelét az Ev. Gimnázium dísztermében (VII. Gorkij fasor 17-21.) A témák: *Trajtler Gábor: Az 1982-es ev. énekeskönyv szerkesztési elvei és problémái; Draskóczy László beszámolója egyházzenei munkásságáról; Déri Balázs: Bevezetés a vesperához.* **6 óraker:** Pünkösdi vespera a XVI-XVII. századi prot. liturgia alapján az ev. templomban. Igét hirdet Gáncs Aladár.

Június 7-én, csütörtökön du.
öt óraker a történeti-egyházitörténeti szo. összejövetelén *Heltai János* tart előadást *„Heidelbergi egyetemjárás a XVII. század elején”* címmel, a Rádai Gyűjtemény könyvtárában (IX. Rádai u. 28. fsz.)

Előzetesen értesítjük tagtársainkat, hogy az egyesület közgyűlése **május 19-én, szombaton du.** 3 óraker lesz az Ev. Gimnázium dísztermében. Erre meghívót és írásos beszámólót még küldünk.

A kárpátaljai „tanulmányi” hét-re jelentkezettek türelmét kérjük, mert az ottani szervezés miatt a tervezett időpont kicsit csúszik.
Budapest, 1990. ápr. 25.

Tisztelettel:

Magyar Protestáns Közművelődési
Egyesület Intéző Bizottsága

LELKIPÁSZTOR

**Evangélikus
Lelkészi
Szakfolyóirat**

Felelős szerkesztő:

Dr. Hafenschner Károly

Felelős kiadó:

Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.
Tördelőszerkesztő: Frankó Mátyas
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
1147 Budapest Lócsei út 32.

☎ **163-6451**

Eng. sz.: EL/11/1976

Készült az Evangélikus Teológiai Akadémia
ofszet gépén. Eng. sz.: 4335

Felelős: Dr. Nagy István

Előfizetés havi 70.- forint, fél évre 420.- forint
egy évre 840.- forint.
Nyugati terjesztésben: DM 6

ISSN 0133-2821

LELKI SOS. szolgálat

éjszaka 20^htól 07^hig

A REMÉNYSÉG HANGJA

117-2555

Közlemény

Lapunk februári számában megjelent video-hirdetésünkben nem szerepelt a hirdető címe, s ez néhány esetben félreértésekhez vezetett. Megrendelések az alábbi címre küldhetők:

ZÁKEUS-VIDEO

2616 Ósagárd

Rákóczi u. 18.

**Rövid válogatás az Evangélikus Teológiai Akadémia Könyvtára
állományának 1987. évi idegennyelvű gyarapodásából**

Megjegyzés: A címlírás egyszerűsített. Ha a menü nem világnyelven íródott, vagy a címhez képest többletinformácóm van, rövid megjegyzést fűzök a címlírásához.

- ARVIDSSON, Bengt: Bildstrid — Bildbruk — Bildlära. En idéhistorisk undersökning av bildfrågan inom den begynnande lutherska traditionen under 1550—talet. Lund 1987, Author, 255 l. /Studia Theologica Lundensia Nr. 41/ A képek és a lutheranizmus a XVI. sz. 2. felében. Német ny. összefogl.
- BRUCE, Frederick Fyvie: Paul, Apostle of the Free Spirit. Revised Ed. Exeter 1985, Paternoster, 510 l. 8 t. 2 térk. 1977-től 1985-ig két kiadás, négy utánnomás jelzi a mű sikerét.
- FROSSARD, André: „N'oubliez pas l'amour" La passion de Maximilien Kolbe. Paris 1987, R. Laffont, 261 l.
- GAUBE, Karin—, Alexander von: Magie, Matriarchat und Marienkult. Frauen und Religion... Reinbek bei Hamburg 1986, Rowohlt Taschenbuch Verl., 215 l. Elsősorban laikusoknak, de lelkészek is használhatják.
- HANSEN, Ove Conrad: Handspåleggelsens funksjon ved kristen initiasjon i Apostolens gjeminger. Lund 1987, Author, 214 l. A kézrátétel a korai ker. hagyományban az Ap. Csel. alapján. Angol ny. összefogl.
- HERMANN, Joachim/hrsg.: Welt der Slawen. Geschichte—Gesellschaft—Kultur. München 1986, C.H.Beck, 332 l. Reprezentatív összefoglaló mű a szláv koraközépkorról. Témáját igen tágan értelmezi.
- The Holy Bible. New international version. Reference edition with Concordance and Maps. London—Sidney—Auckland—Toronto 1986, Hodder—Stroughton, 1328 l. 8 térk.
- LINK, Hans—Georg/hrsg.: Ein Gott—ein Geist. Zur Auslegung des apostolischen Glaubens heute. Frankfurt/M. 1987, O. Lembeck, 155 l. /Beiheft zur Ökumenischen Rundschau 56/
- The Lion Encyclopedia of the Bible. Eds.: Pat Alexander, John W. Drane, David Field... Reprinted. Icknield Way 1985, Lion Publ., 328 l. 1. kiad.: 1978. Népszerű.
- LUZ, Ulrich: Das Evangelium nach Matthäus. 1. Teilband: Mt 1—7. Zürich—Einsiedeln—Köln—Neukirchen 1985, Benziger—Neukirchener, 420 l. /Evangelisch—Katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1/
- MARSHALL, Howard I.: The Acts of the Apostles. An introduction and commentary. Reprinted. Leicester/England—Grand Rapids/Michigan 1986, Inter—Varsity Press—W.B. Eerdmans Publ. Company, 427 l. /Tyndale New Testament Commentaries/ 1. kiad.: 1980.
- PODMANICZKY—TRAVERS, Katalin: Die Rezeptionsgeschichte von Imre Madács „Tragödie des Menschen" im deutschen Sprachgebiet... Mainz 1985/86, Verf., 139 l. Gépirat xerox másolata. A kezdetektől napjainkig öleli fel a témát.
- Die reformierte Konfessionalisierung in Deutschland. — Das Problem der „Zweiten Reformation". Wissenschaftliches Symposium des Vereins für Reformationsgeschichte 1985. Hrsg.: Heinz Schilling. Gütersloh 1986, GVH/Mohn, 480 l. /Schriften des Vereins für reformationsgeschichte 195/
- SCHMIDT, Ludwig/hrsg.: Passionsandachten. Göttingen 1987, Vandenhoeck—Ruprecht, 239 l. /Dienst am Wort Bd. 26/
- WINDHORST, Christof/hrsg.: Im Tod das Leben. Predigten am Grab, zu Ostern und Ewigkeitssonntag. Göttingen 1987, Vandenhoeck—Ruprecht, 288 l. /Dienst am Wort Bd. 3 —Neufassung/
- SCHUCHARDT, Erika: Warum gerade ich? Leiden und Glauben. Pädagogische Schritte mit Betroffenen und Begleitenden. 4., erw. Aufl. Offenbach 1987, Burckhardt—Laetare Verl., 191 l. /Kennzeichen 9/ 1. kiad.: 1981.
- SCHMIED, Gerhard: Sterben und Trauen in der modernen Gesellschaft. Opladen 1987, Leske — Budrich, 216 l.
- SÖLLE, Dorothee: Verrückt nach Licht. Gedichte. Berlin 1984, W.Fietkau, 169 l.
- STOTT, John R. W.: The cross of Christ. Leicester 1986, Inter—Varsity Press, 383 l. A kereszt—teológia rendszeres kifejtése.
- TAKENAKA, Masao: God is rice. Asian culture and Christian faith. Geneva 1986, WCC, 82 l. /The RISK Book series/
- THEISSEN, Gerd: Der Schatten des Galiläers. Historische Jesusforschung in erzähler Form. 3. Aufl. München 1987, Chr. Kaiser, 271 l. 1. kiad.: 1986.
- Thesaurus Lutheri. Auf der Suche nach neuen Paradigmen der Luther—Forschung. Referate des Luther—Symposiums in Finnland 11—12. November 1986. Hrsg.: Tuomo Mannerman, Anja Ghiselli, Simo Peura. Helsinki 1987, Finnische Theologische Literaturgesellschaft—Luther—Agricola Gesellschaft, 327 l. / Veröffentlichungen der Finnische Theologischen Literaturgesellschaft 153/ /Luther—Agricola Gesellschaft Schrift A 24/
- Unser Glaube. Die Bekenntnisschriften der evangelisch—lutherischen Kirche. Ausgabe für die Gemeinde. Bearb.: Horst—Georg Pöhlmann. 2. Aufl. Gütersloh 1986, GVH/Mohn, 875 l. /Gütersloher Taschenbücher/Siebenstern 1289/
- Vom Dialog zur Kanzel— und Abendmahlsgemeinschaft. Eine Dokumentation...Hrsg.: Luth. Kirchenkanzlei der Ev.—methodistischen Kirche. Hannover—Stuttgart 1987, Luth. Verlagshaus—Christl. Verlagshaus, 87 l.
- WIEBERG, Gusztav: Dualism and monism i traktaten Trimorfos Protennoia /NHC XI-II:1/. Lund 1987, Author, 224 l. A Nag Hammadi lelet XIII:1 sz. értekezését elemzi. Angol ny. összefogl.

Mányoki János

**Felvétel a Teológiai
Akadémiára**

Evangélikus egyházunk lelkészeinek képzése a budapesti Teológiai Akadémián történik.

Akik a Teológiai Akadémiára felvételt kérnek, azoknak a felvételi kérvényüket az Akadémia Felvételi Bizottságához címezve az Akadémia Dékánai Hivatalának (Budapest, XIV. Lőcsei út 32. 1147) 1990. május 15-ig nyújtásuk be.

Az akadémiai felvételi kérvényhez a következő okmányokat kell mellékelni: 1. születési bizonyítvány, 2. a legmagasabb iskolai végzettségi (érettségi) bizonyítvány, 3. helyhatósági vagy más bizonyítvány, amely a kérelmező lakását, szociális helyzetét, szülei foglalkozását és keresetét, illetve szociális viszonyait feltünteti, 4. orvosi bizonyítvány, amely igazolja, hogy a jelentkező főiskolai tanulmányokra és lelkészi pályára alkalmas, 5. kereszteselési bizonyítvány, 6. konfirmációs bizonyítvány, 7. kézzel írott részletes önéletrajz, mely feltárja a kérelmező családi és társadalmi körülményeit, valamint a lelkészi szolgálatra jelentkezés okait, 8. esetleg egyházi működéséről szóló bizonyítvány. — A felvételen szükséges az illetékes lelkész bizonyítványa, mindenestre annak a lelkésznek az ajánlása a jelentkező lelkészi pályára való alkalmasságáról, aki a folyamodónak az utóbbi időben a lelképásztora volt. — Ezt a bizonyítványt a lelkési hivatal a kérvénnyel egyidejűleg küldje meg külön levélben közvetlenül az Akadémia dékánjának címezve. Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolat „egyházi használatra” megjelöléssel az egyházközség lelkész által is hitelesíthető. Az akadémiai tanulmányi idő öt esztendő.

Az Akadémia hallgatói kötelezően lakást és teljes ellátást kapnak. A jó tanulmányi eredményt elért és rászoruló hallgatók ösztöndíjban is részesülhetnek. A Felvételi Bizottság döntését felvételi vizsga előzi meg. Ennek időpontjáról a jelentkezőket értesítjük.

A felvételi vizsga anyaga a következő:

Írásbeli zárthelyi dolgozat után szóbeli vizsga következik, mindkettő a következő anyag ismeretéből áll.

1. Általános bibliaismeret (a négy evangélium és Mózes öt könyve), 2. Luther Márton Kiskátéja, 3. Énekeskönyvünk Luther-énekei, 4. A „Hitünk-életünk” című hittankönyv, valamint Dr. Pröhle Károly: Az evangélium igazsága c. tankönyv anyagának ismerete, 5. Dr. Fabiny Tibor: Egyházismeret c. jegyzet, amelyet kérésre megküldünk, 6. Az Evangélikus Élet, a Lelképásztörvény, a Teológiai Szemle és a Diakónia 1989. és az évi anyagának vázlatos ismerete, 7. A magyar történelem, 8. Magyar nyelv és irodalom.

A fenti anyaghoz esetleg szükséges segítségért a jelentkező forduljon bizalommal, gyűlekezeti lelképásztorához.

Kérjük a lelkészeket, hogy a fenti hirdetőmelyt mielőbb, majd húsvét ünnepén is olvassák fel a gyülekezetekben.